

NAD BUHOM I NARWOJU

www.nadbuhom.pl

...про Пудляше. І по-нашому
...pro Pudlasze. I po-naszomu

2020

4 (170)

Cena 6,00 zł
VAT 5%

НАД БУТОМ І НАРВОЮ

Номер для прямих влат // Numer dla wplat bezpośrednich
89 2490 0005 0000 4530 6240 7892

(Код для влат зза кордону: ALBPPLPWXXX)

Fundacja Siepomaga

Титуłem: 22923 Filipek Łukaszuk darowizna

Наш синок, якому 5 липня виповнився один рік, страждає від спінальної м'язової атрофії, найагресивнішої форми – SMA типу 1. Коли йому було півроку, лікарі встановили, що у нього знижений м'язовий тонус. Ми почали лікувальну фізкультуру. Стан трохи покращився, але ми побачили, що щось не так – Пилико був не такий рухливий, як інші діти свого віку, він переливався нам через руки...

Врешті-решт ми потрапили до невролога, який скерував нас до лікарні та наказав провести тест на спінальну м'язову атрофію. Ми не повірили... На жаль, 17 червня нам зателефонували з лікарні. Діагноз – SMA...

Наш світ розпався... Усвідомлення того, що наша кохана дитина страждає від термінальної хвороби, як жорстокий удар, щодня нас збиває. SMA – це захворювання, при якому нейрони, відповідальні за роботу м'язів, гинуть – хворий малюк перестає рухати ручками і ніжками, потім починають виникати проблеми з ковтанням, диханням... Без лікування діти, які страждають на найгіршу форму цього захворювання – як наш синок, – помирають до другого дня народження...

Щодня ми прокидаємось і бачимо коханого сина, який вітає нас широкою усмішкою... Пилико любить сміятися, він дуже привітний і життєрадісний, хоче вже пізнавати світ... На жаль, хвороба на це не дозволяє, він нічого не може зробити – він просто лежить. Коли ми бачимо, як він страждає, наше серце розривається... Ми не хочемо, щоб він був ув'язненим у власному тілі, щоб радість у цих прекрасних блакитних очах згасала...

Пилипка зараз лікують препаратом, який уповільнює, але не зупиняє прогресування хвороби. Ми боїмося, що буде далі... Він може перестати їсти, або навіть самостійно дихати! Ми вмираємо від страху, що нам доведеться спостерігати, як наш маленький син з кожним днем слабшає, як згасає його життя...

Ми пообіцяли собі, що зробимо все, щоб дати Пилипкові шанс... Це генна терапія, яка полягає в одноразовому прийомі препарату, який називається найдорожчим ліком у світі ... Його ціна небосяжна... Нас чекає боротьба, яку ми самі не виграємо... Ми досягнемо успіху лише в тому випадку, якщо будуть тисячі людей з чудовими серцями, які готові подарувати Пилипкові дар життя. Ми просимо допомоги так міцно, як можуть робити це батьки, для яких дитина – весь світ...

Беата і Адам – Пилипкові батьки

Nasz synek, który 5 lipca skończył pierwszy rok życia, cierpi na rdzeniowy zanik mięśni, najbardziej agresywną postać – SMA typu 1. Gdy skończył pół roku, lekarze stwierdzili u niego obniżone napięcie mięśniowe. Rozpoczęliśmy fizjoterapię. Stan lekko się poprawił, widzieliśmy jednak, że coś jest nie tak – Filipek nie był tak ruchliwy, jak inne dzieci w jego wieku, przelewał się nam przez ręce...

Na przełomie stycznia i lutego stan synka nagle się pogorszył – przestał robić to, co potrafił do tej pory. Kolejna fizjoterapia przypadła na najgorszy możliwy moment – początek pandemii. Wszystkie zajęcia zostały odwołane... Ćwiczyliśmy z synkiem sami w domu, bo tylko tyle mogliśmy zrobić. W końcu udało nam się dostać do neurologa, który skierował nas do szpitala i kazał zrobić badania w kierunku rdzeniowego zaniku mięśni. Nie wierzyliśmy... Niestety, 17 czerwca dostaliśmy telefon ze szpitala. Diagnoza – SMA typu 1.

Nasz świat się zawalił... Świadomość, że nasze ukochane dziecko cierpi na śmiertelną chorobę, niczym brutalny cios powala nas każdego dnia. SMA to choroba, w której umierają neurony, odpowiedzialne za pracę mięśni – chory maluch przestaje poruszać rączkami i nóżkami, potem zaczyna mieć problemy z polykaniem, oddychaniem... Dzieci, chore na najgorszą postać tej choroby – jak Filipek – bez leczenia umierają przed swoimi drugimi urodzinami...

Codziennie budzimy się i widzimy naszego kochanego synka, który wita nas szerokim uśmiechem... Filipek uwielbia się śmiać, jest bardzo kontaktowy i pogodny, chce już poznawać świat... Niestety choroba mu na to nie pozwala, nie może nic zrobić – tylko leży. Gdy widzimy, jak on cierpi, pękają nam serca... Nie chcemy, żeby był więzieniem we własnym ciele, by zgasła radość w tych pięknych, niebieskich oczach...

Filipek jest leczony lekiem, który spowalnia, ale nie zatrzymuje postępu choroby. Boimy się, co będzie dalej... Filipek może przestać samodzielnie jeść czy nawet oddychać! Umieramy ze strachu, że będziemy musieli patrzeć, jak nasz synek słabnie z dnia na dzień, jak uchodzi z niego życie...

Obiecaliśmy sobie, że zrobimy wszystko, by dać Filipekowi szansę... Jest nią terapia genowa, która polega na jednorazowym podaniu leku, nazywanego najdroższym lekiem świata... Jego koszt jest niebotyczny... Przed nami walka, której nie wygramy sami... Uda się tylko wtedy, gdy znajdą się tysiące osób o wspaniałych sercach, które zechcą podarować Filipekowi dar życia. Prosimy o pomoc tak bardzo, jak tylko mogą to zrobić rodzice, dla których dziecko jest całym światem...

Rodzice Filipka – Beata i Adam

Піліпкови воїни або Ген допомоги Wojownicy Filipka albo Gen pomocy

Кожному дитятові на руках у тата й мами безпечно. Але буває й так, що батькувських рук не хватит, щоб одхліліти всі небезпекі на дорозі своєї дитини у доросле життє. Така ситуація сталася у сім'ї малого гределювця Піліпка Лукашука, якого може уратувати оно наша допомога всім гуртом. Бо ж сума потрібна на оплату терапії то понад девять мільйонув злотих, а часу менше року. Велику шкоду зробила пандемія, через яку на певни час була одклікана так потрібна фізіотерапія, а остаточний діагноз, що причина погуршування стану здоров'я дитята то СМА1, став відоми аж у червньюві. А тут час то – життє!

Наші діди-прадіди добре знали, що «Громада – великій чоловік». Є ще й жарт «Громадою локш і батька бити», що в сьому випадкові треба перевернути у «Громадою локш з кожної біди ратовати». Тому й рушили до бою Піліпкови воїни, які у світліці в Гределях збираються, коб разом обдумувати стратегію і тактику своїх операцій. І коб гуртом працювати – виробляють власними руками і збирають од інших всьо, що можна продати на ліцитаціях, фестинах, церковних святах і при всіх інших оказіях.

Наш часопис виходит що два місяці, а ситуація міняється динамічно, тому найновішу інформацію шукайте в інтернеті: bielsk.eu і на ФБ (www.facebook.com), вписуючи:

Wywalczyc marzenia – Filip i SMA

а тоже: Licytacje dla Filipka Łukaszuka

Звертатись можна так само до Піліпкової воїнки, що має на ФБkonto 'Monika Zet' і телефон 690618204 – отримаєте од єї актуальну інформацію, що наприклад потрібне для рукоділя і коли можна тое привезти до світліці в Гределях (може й сама приїхати на договоране місце).

Піліпкова хвороба виклікана через брак одного з генув, але ген помагання іншим – має кожний з нас!

Навіть з далека поможемо, зробивши вплату на www.sierpomaga.pl/filipek. В Більську і околиці розглядаймося тоже за скарбонками помаранчового кольору з Піліпосьовим портретом (малюшевінка до нас з фотографії усміхається – і ми щедро «усмінімося»). І передаваймо інформацію всім знайомим – помагати можна і грошом, і ділом, і словом. А перш за все – серцем...

Ген допомоги має кожний з нас! Gen pomocy ma każdy z nas!

Umamy i taty na rękach najbezpieczniej, ale nie zawsze rodzicielskie dłonie wystarczą, aby usunąć przeszkody, które stają przed dzieckiem na drodze do dorosłości i samodzielności. Taka sytuacja trafiła się rodzinie Filipka Łukaszuka, którego uratować może tylko nasz wspólny wysiłek. Jak najszybszy, albowiem w tym wypadku czas to życie – ratującą je terapię można zastosować tylko w ciągu najbliższych kilku – kilkunastu miesięcy.

Z pomocą ruszyli Wojownicy Filipka, którzy zbierają się w hredelowskiej świetlicy, gdzie wspólnie obmyślają plany działa-

nia i społecznie gromadzą wszystko, co można sprzedać na licytacjach, festynach, odpustach i przy innych okazjach. Nasze pismo ukazuje się co dwa miesiące, a sytuacja jest dynamiczna. Najnowszych wiadomości o zmaganiach szukajmy więc w Internecie (np. bielsk.eu), a zwłaszcza na FB (www.facebook.com) wpisując:

Wywalczyc marzenia – Filip i SMA

oraz: Licytacje dla Filipka Łukaszuka

(każdy może tu coś kupić lub wystawić)

Można też zwracać się bezpośrednio do wojowniczkі 'Monika Zet', także dzwoniąc na nr 690618204.

→ 33

НАД БУГОМ І НАРВОЮ NAD BUHOM I NARWOJU

№ 4 (170) ЛИПЕНЬ – СЕРПЕНЬ 2020

Nr 4 (170) LIPIEC – SIERPIEŃ 2020

ЗМІСТ НОМЕРА SPIS TREŚCI

J.T., <i>Uczczenie na Podlasiu innego Dnia Zwycięstwa</i>	2
A. Pabjan, <i>Chocz staroje, to ciekawe – bo żywoje!</i>	3
LX, <i>Календар великих українських імен. Липень і серпень</i>	4
ЛС, <i>Лубенська ластівка весни українського слова</i>	5
Л. Лабовчи, <i>«Як уже туд вечур – Збуч колишеться»</i> <i>Розмова із співачкою О. Куптель</i>	7
С. Гольонко, <i>Воєнні спогади з села Суховульці</i> <i>Записав С. Савчук</i>	10
А. Парфінюк, <i>«Косяри косят, а вітрець повиває...»</i> <i>Розмова з Н. Явдосюк</i>	13
J. Hawryluk, <i>Profesor spod Bielska o profesorze</i> <i>spod Białej i jego wierszu napisanym w Lubniach</i>	15
М. Янчук, <i>На безлітмі в Лубнях 1911 року</i>	18
Н. Григоруk, <i>Літні курашувоські новіни</i>	19
Н. Григоруk, <i>Відьми і відьмарі»,</i> <i>знахори (самоуки) – значит баби і мужчини</i>	23
Ю. Гаврилюк, <i>Взвєтра! Воно ж буде...</i>	24
Г. Купріянович, <i>«Українська бесіда» в Голі</i>	26
Т. Карабович, <i>Мистець Василь Альбічук і його «Городи»</i>	29
В. Борисенко, <i>«Розмовляють такою мовою, як ви»</i> <i>Проблеми національної ідентичності українців</i> <i>Підляшия з кївської перспективи</i>	31
Л. Лабович, <i>«Заменилось змерзлого в Петруовку»</i> <i>Літо у фольклорній традиції Підляшия, ч. II</i>	34
А. Верба, <i>Моє Підляшия</i>	39
L. Łabowicz, <i>„Smert' i chrystinki ne wybiraјut szczeniwoјi</i> <i>hodinki”</i> . <i>Zwyczajne związane ze śmiercią, cz. I</i>	40
Wnuk Serhiја, <i>Miało być o dawnej modzie, a wyszło –</i> <i>pro rejpićkoho poeta</i>	42
A. Stefaniuk, <i>Wspomnienia chłopca z akcji „Wisła”</i>	43
Л. Лабович, <i>З хроніки події над Бугом і Нарвою</i>	45

НАША ОБКЛАДИНКА

I: Літо – традиційно час важкої праці, але й час свят, час коли розцвітає навіть папороть та вся краса природи і людини. І краса мистецтва – як на цій літографії за малюнком Яна Левицького, що зображує українських дівчат-волиненок (1841 р.). **Вропи:** Спогад з «На Івана, на Купала» і Спаса на Св. Горі Грабарці (фото Ю. Гаврилюка); футуристична картина Давида Бурлюка «Карусель» (Національний художній музей України, Київ).

III: Репродукція картини Петра Андрусіва «Хрещення України-Руси князем Володимиром» (1980 р.), визнаной у діаспорі офіційною картиною для відзначення у 1988 році Ювілею Хрещення. (З фондів ЦДАЗУ, Київ).

IV: «Вид на околиці Лубнів» – картина Йосифа Крачковського (1854-1914). Саме десь тут на літній відпочинок приїжджав Микола Янчук.

Uczczenie na Podlasiu innego Dnia Zwycięstwa

9 maja w kilku miejscowościach Północnego Podlasia zapalono znicze na grobach żołnierzy armii Ukraińskiej Republiki Ludowej, którzy po klęsce walk o niepodległość Ukrainy na początku XX wieku zamieszkali na Podlasiu, tu zakończyli swe życie i na podlaskiej ziemi znaleźli wieczny spoczynek. Wybór daty nie był przypadkowy, ponieważ 9 maja zapisał się w ukraińskiej tradycji niepodległościowej jako dzień, gdy świętowano zwycięstwo, jednak inne niż to, które powszechnie kojarzy się z tą datą...

W powszechnym odbiorze, także na Podlasiu, dzień 9 maja to День Победы, czyli dzień zwycięstwa ZSRR w wojnie z Trzecią Rzeszą, której zwieńczeniem stało się powtórne podpisanie aktu kapitulacji III Rzeszy właśnie 9 maja 1945 r. po północy czasu moskiewskiego. Przez kolejne dziesięciolecia 9 maja każdego roku nie tylko czczono pamięć ofiar wojny. Dzień ten był także (a często przede wszystkim) ważnym elementem przekazu ideologicznego kreowanego przez ZSRR. Współcześnie data ta stała się wręcz instrumentem swoistej wojny pamięci.

Zupełnie zapomniano, że ćwierć wieku wcześniej – 9 maja 1920 r. – również świętowano zwycięstwo, ale inne – polsko-ukraińskie nad bolszewikami. Historia tego zwycięstwa była trudna i krótka. Na początku 1920 r. większość terytorium Ukrainy zajęta została przez Armię Czerwoną, a władze i armia Ukraińskiej Republiki Ludowej, powstałego u schył-

ku 1917 r. państwa ukraińskiego, znalazły się w dramatycznej sytuacji. Doszło wtedy do zawarcia polsko-ukraińskiego sojuszu politycznego i wojskowego – w nocy z 21 na 22 kwietnia 1920 roku podpisano tzw. umowę warszawską, czyli układ sojusznicy między Rzeczpospolitą Polską a Ukraińską Republiką Ludową, zwany paktem Petlura-Piłsudski. Już kilkanaście dni później polscy i ukraińscy żołnierze ramię w ramię walczyli „o wolność naszą i waszą” ze wspólnym wrogiem, broniąc swoich Ojczyzn i całej Europy przed Armią Czerwoną i wcieleniem w życie ideologii bolszewickiej.

Już 7 maja 1920 r. wojska polskie i ukraińskie wkroczyły do Kijowa. Dwa dni po wyzwoleniu stolicy Ukrainy spod władzy bolszewików – właśnie 9 maja 1920 r. – odbyła się w centrum Kijowa na Chreszczatyku wspólna polsko-ukraińska Defi-

Groby żołnierzy armii Ukraińskiej Republiki Ludowej: Andrija Nimoho na cmentarzu prawosławnym w Kleszczelach oraz Petra Szewczuka, zamordowanego przez hitlerowców w grudniu 1941 r. (cmentarz prawosławnny w Hajnówce).

Znicze przy pomniku i na grobach żołnierzy armii Ukraińskiej Republiki Ludowej na cmentarzu prawosławnym w Dubinach koło Hajnówki

lada Zwycięstwa. Stała się ona jednym z najbardziej znaczących symboli polsko-ukraińskiego braterstwa broni. Defilada spotkała się z wielkim entuzjazmem ludności Kijowa. Jak wspominał później ówczesny szef sztabu 3. Armii Wojska Polskiego major Tadeusz Kutrzeba (potem generał i jeden z najwybitniejszych polskich wojskowych okresu międzywojennego): „Przed oczyma licznych tłumów przemaszerowały w świetnej postawie – ze sztandarami, orkiestrami i fanfarami – oddziały polskie i 6 dywizja Armii Petlury sformowana w Brześciu. Wrażenie było potężne: patrzące tłumy powtarzały, że od czasu wymarszu Niemców nie widziano na Ukrainie wojska prezentującego się tak znakomicie”.

9 maja 2020 r., w 100. rocznicę polsko-ukraińskiej Defilady Zwycięstwa w Kijowie, z inicjatywy Podlaskiego Instytutu Naukowego uczczono pamięć żołnierzy armii Ukraińskiej Republiki Ludowej, którzy zamieszkali i są pochowani na Podlasiu. Dyrektor Podlaskiego Instytutu Naukowego dr Grzegorz Kuprianowicz zapalił znicze na grobach żołnierzy ukraińskich w Dubinach koło Hajnówki, na cmentarzu prawosławnym w Hajnówce, na cmentarzu prawosławnym w Kleszczelach.

Minęło już sto lat od wydarzeń 1920 r. Gdyby nie bohaterska walka o wolność żołnierzy polskich i ukraińskich, zupełnie inaczej mogły się potoczyć dwudziestowieczne losy nie tylko Polski i Ukrainy, ale także całej Europy. Ci, którzy przed stu laty walczyli z Armią Czerwoną, broniąc Europy i swoich Ojczyzn przed systemem totalitarnym, zasługują na naszą wdzięczną pamięć... Zasługują na nią także ci spośród nich, którzy trafili na Podlasie i spoczywają w naszej podlaskiej ziemi...

J. T.

Chocz staroje, to cikawe – bo żywoje!

W jeden z czerwcowych weekendów w skansenie w Koźlikach nad Narwią odbyły się warsztaty śpiewu zorganizowane przez zespół „Dobryna” z Białegostoku.

Zespół powstał w 2012 roku z inicjatywy młodych pasjonatów muzyki ludowej. Grupa wykonuje autentyczny folklor ukraiński z Podlasia i Ukrainy, wzorując się na tradycyjnej manierze śpiewu. Członkowie zespołu swoje doświadczenie muzyczne zdobywali w młodzieżowych zespołach folklorystycznych, działających na terenie Podlasia. Dalsze umiejętności rozwijają na licznych warsztatach muzycznych, często prowadzonych przez wykładowców z Ukrainy. Zespół w swoim repertuarze ma pieśni obrzędowe i liryczne, z którymi koncertuje na Podlasiu, w innych rejonach Polski oraz na Ukrainie.

Warsztaty były skierowane nie tylko do członków zespołu, ale także do sympatyków podlaskiego folkloru. Przez trzy dni w towarzystwie zachwycającej przyrody rzeki Narew uczestnicy pracowali nad podlaskim repertuarem.

– Ten rok jest wyjątkowy dla wszystkich. Pandemia zabrała nam możliwość spotkań, prób oraz występów – mówi Aleksandra Iwaniuk, kierownik zespołu. – Jak usłyszeliśmy o poluzowaniu obostrzeń, to od razu zrodził się pomysł zorganizowania warsztatów śpiewających.

Zamieściliśmy informację na facebookowej stronie naszego zespołu. Zgłosiło się bardzo dużo chętnych, niestety niektórym musieliśmy odmówić.

Warsztaty zaczynały się w piątek popołudniu i trwały do niedzieli. Możliwy był bezpłatny nocleg, z którego wiele osób skorzystało. Byli ludzie z Białegostoku, Bielska Podlaskiego, a nawet z Lublina. Większość uczestników już miała styczność ze śpiewem, tak że praca szła nam bardzo sprawnie.

Chciałam, żeby były to warsztaty pieśni podlaskich. Przygotowałam zatem pieśni z Dobrowody, Czeremchy Wsi, Wólki Terechowskiej, Wólki Nurzeckiej oraz z Orzeszkowa. Repertuar okazał się hitem. Każda z piosenek miała swoją mądrość ludową. Myślę, że na stałe wpiszą się one w repertuar naszego zespołu.

Takie otwarte warsztaty organizowaliśmy po raz pierwszy i już wiem, że na pewno nie ostatni. Dzięki tym trzem dniom udało nam się poznać wielu wspólnych ludzi, a nawet zawiązać przyjaźnie. Wielkim atutem naszych warsztatów było też miejsce, w którym się spotkaliśmy. Skansen w Koźlikach położony jest w otulinie

lasu przy rzece Narew. Uczestnicy między zajęciami mogli spędzić wolny czas czy to na spacerze, czy na kąpiel w rzece.

Na warsztaty z podlaskich pieśni przyjechała Ewelina Graban z Lublina, która kiedyś była wokalistką zespołu folkowego „Drewutnia”.

– 22 lata temu po raz pierwszy byłam na warsztatach śpiewu i to właśnie na Podlasiu w Rybakach. Organizowała je wtedy Fundacja Muzyka Kresów. Wszystkie pieśni, których się wtedy nauczyłam, pamiętam do dzisiaj. Były to pieśni obrzędowe, weselne ze wsi Dobrowoda. Teraz po tak długim czasie udało mi się po raz drugi trafić na warsztaty śpiewu na Podlasiu. Dowiedziałam się o nich ze strony internetowej skansenu i od razu pomyślałam, że może nauczę się również pięknych pieśni z innych podlaskich wsi. Oczywiście się nie zawiodłam. Bardzo mi się podoba folklor Podlasia, te pieśni są takie bardzo archaiczne, takie tradycyjne. Sama pochodzę z Łemkowszczyzny i nasze pieśni są zupełnie inne. Jeżeli w przyszłości zespół będzie organizował takie warsztaty, to z przyjemnością przyjadę.

Jeszcze nie tak dawno, przejeżdżając przez nasze podlaskie wsie, częstym zjawiskiem były rozchodzące się śpiewy. Po pracy, po obrzędkach ludzie się zbierali przed domami na ławeczkach i śpiewali pieśni, które były przekazywane z pokolenia na pokolenie. Często bywało, że w sąsiadujących wsiach te same piosenki różniły się melodią czy tekstem. Niestety mało gdzie zachowały się jeszcze takie zwyczaje. Z zespołem „Dobryna” staraliśmy się zbierać i opracowywać nasz podlaski folklor, który jest częścią naszej tradycji i kultury.

Anna PABJAN

Fot. autorki artykułu

Календар великих українських імен. Липень і серпень

1 липня 1873 р. народився **Володимир Шемет** (†1933), активний член Братства тарасівців (1891), співзасновник Української народної партії (1902), член Української Центральної Ради (1917-1918). 1905 року разом із братом **Миколою Шеметом** видавав у Лубнах першу в Наддніпрянській Україні українську газету «Хлібороб».

1 липня 1916 р. народився астроном і астрофізик **Йосип Шкловський** (†1985).

2 липня 1906 р. народився мистець **Петро Андрусів** (†1981), автор історичних картин та книжкових ілюстрацій, в тому числі з представленням коронації короля **Данила Романовича Галицького** в Дорогичині (1253 р.). Деякі твори Андрусіва були використані в оформленні календаря «Над Бугом і Нарвою» на 2019 р.

3 липня 1885 р. народився художник-монументаліст **Юліан Буцманюк** (†1967).

3 липня 1907 р. народився художник, мистецтвознавець та критик **Володимир Лавовський** (†1975), автор портрету **Богдана Ігоря Антонича** і спогаду про нього.

3 липня 1941 р. у Грубешеві народився скрипаль і диригент **Богодар Которович** (†4 липня 2009), один із засновників сучасної української скрипкової школи, фундатор і беззмінний художній керівник Державного камерного ансамблю «Київські солісти». Батько відомої скрипальки **Мирослави Которович** (нар. 1974).

4 липня 1866 р. народився професійний військовий **Сергій Дельвіг** (†1944), генерал-полковник Армії УНР, військовий історик,

співробітник військового-наукового та літературного журналу «Табор» (Каліш, Варшава 1923-1930).

5 липня 1952 р. народився економіст **Іван Заєць**, один із засновників Народного Руху України, народний депутат.

6 липня 1851 р. народився архітектор, підприємець і громадський діяч **Іван Левинський** (†4 липня 1919), «той, хто збудував Львів». Творив у стилі українського модерну – у свої проекти вносив елементи традицій національного будівництва Гуцульщини, Бойківщини і Наддніпрянщини. Найвідоміші споруди у Львові: будинок «Академічної громади», акціонерного товариства «Дністер» (на фото), готель «Жорж».

6 липня 1896 р. народилася мистецтвознавиця **Наталія Коцюбинська** (†1937), активна діячка Українських визвольних змагань 1917-1921 років. Розстріляна органами советського державного терору.

7 липня 1921 р. народився підприємець, меценат і філантроп **Петро Яцик** (†2001), відомий своїм вагомим внеском у фінансування українознавства. Серед найголовніших проєктів, ним профінансованих: Український науковий інститут Гарвардського університету, Енциклопедія українознавства, Канадський інститут українських студій, Міжнародний конкурс знавців української мови.

7 липня 1927 р. народився художник, графік, ілюстратор **Григорій Гавриленко** (†1984), один з головних представників так званого неофіційного українського мистецтва (андеграунду) та покоління шістдесятників.

8 липня 1842 р. народився винахідник **Микола Бенардос** (†1905), творець дугового електрозварювання (1882).

9 липня 1939 р. народився поет і прозаїк **Ігор Калинець** (на фото – з юною підляською читачкою), один із чільних представників так званої «пізньошістдесятницької» генерації і дисидентсько-самвидавного руху в Україні, політв'язень. Автор книги «Знане і незнане про Антонича» – її 2-ге видання проілюстроване також світлинами публікованими в «НБіН», з якого редакцією І. Калинець утримує дружні відносини.

10 липня 1900 р. народився вчений-лісівник і ґрунтознавець **Петро Погребняк** (†1976).

11 липня 1856 р. народився живописець-пейзажист, графік **Петро Левченко** (†1917), майстер інтер'єрних композицій.

11 липня 1939 р. народився поет-шістдесятник **Борис Нечерда** (†1998).

12 липня 1818 р. нар. **Михайло Лазаревський** (†1867), близький товариш **Тараса Шевченка**, один з шести братів Лазаревських.

12 липня 1883 р. народився контр-адмірал **Михайло Білинський** (†1921), один з організаторів українського морського міністерства, міністр морських справ УНР та міністр внутрішніх справ УНР, організатор та командир Дивізії морської піхоти Директорії УНР. Загинув у бою під час Другого зимового походу.

13 липня 1925 р. народилася співачка **Раїса Сергієнко** (†1987).

→ 6

фото Ю. Гавриленка

Хлібороб або рільник – чоловік, що від тисяч Х вже років орав ріллю, щоб засіяти збіжжя на хліб, бо ж він – всьому голова! Ще не так давно саме хлібороби-селяни складали подавляючу більшість кожного суспільства, тому не дивно, що ініційований інтелігенцією процес перетворювання українськомовного селянства з «простого народу» в українську політичну націю супроводжувало кілька газет із заголовком «Хлібороб».

Поэзия у Російській імперії, якій належала більшість українських земель, українське друковане слово дозволялося тільки у формі чисто літературних творів, при чому у записі наближеному до російського правопису (либонь це не мова, а лише «малоросійське наріччя»), перший «Хлібороб» з'явився у Львові (1891-1895), як популярний двотижневик Українсько-Руської Радикальної Партії. Двотижневиком був також «Хлібороб», що виходив у Чернівцях (1904-1913). Однак черговий «Хлібороб» з'явився вже над Дніпром, адже революційна ситуація 1905-1907 рр. змусила царський уряд піти на деякі поступки – 17.X.1905 р. (тобто 30.X. за новим стилем) оприлюднений був «Найвищий маніфест», яким Николай II «дарував» громадянські свободи і парламентаризм на основі багатопартійності. В числі царських «дарунків» була свобода слова, отже, як 1906 р. писав Борис Грінченко, наступного вечора «в Києві вже зібрався редакційний комітет щоденної газети „Громадське Слово“, щоб 20-го жовтня випустити перший номер. Зараз же почали писати статті...». Все ж реакційні російські елементи, які мали своїх послідовників також в Україні, вдалися до погромів, отже в цей сам час «чорна сотня гриміла Київ, сподіваючись розгромити конституцію... Налажкана погромами й карами, ні одна київська друкарня не згоджувалась випустити перший номер української газети на підставі маніфесту з 17-го жовтня, без окремого дозволу... Всі заходи й клопіт були марні... І несподівано в маленьких Лубнях знайшлася друкарня, що глянула на сю справу jinakше. 12-го листопада [листопада – ред. «НБІН»] вийшло перше число тижневого селянського часопису „Хлібороб“ з таким підписом: „Видається «явочним порядком» [без дозволу влади – ред. «НБІН»] коштами і заходами Лубенської Української Громади. Редактор одвічальний Микола Шемет».

Лубні, адже такої назви вживали тоді українці, в тому числі й Микола Янчук, який приїжджав сюди на літній відпочинок (зараз офіційна назва це Лубни), тоді 12-тисячне повітове місто у Полтавській губернії, визначним центром революційних подій стали великою мірою завдяки родині Шеметів, що мала шляхетське походження з доби Великомо князівства Литовського і Руського, але «жила з народом». Сеньйором був Михайло Шемет (1837-1911) – маршалок Лубенського повітового дворянства, власник близько 5 тис. гектарів орної землі на околиці Лубнів, який займався також підприємницькою діяльністю, будуючи у місті суконну і тютюнову фабрики. В исто-

Володимир Шемет (1 липня 1873, хутір Олександрівка б. Лубнів – 14 травня 1933, Київ) – член Братства тарасівців (заснував з братами осередок в Лубнях), співзасновник Української народної партії, член Лубенської міської ради, депутат першої Державної думи Росії від українських партій Полтавської губернії, член Української Центральної Ради.

рії українського національного руху записалися всі три його сини – Володимир (1873-1933), Сергій (1875-1957) і Микола (1882-1918).

Загалом осінню 1905 р. в Лубнях був уже дієвий гурт українських активістів, які старалися якомога найкраще використати нову ситуацію. Надруковано тут брошуру з першим українським перекладом царського маніфесту, який полтавський губернатор наказав конфіскувати, бо де-юре ще функціонував Емський указ 1876 р., який забороняв друк україномовних видань громадсько-політичного змісту та використання «кулішівки». Наслідком переконання, що маніфестом 17 жовтня був скасований старий самодержавний чиновницький лад, а заведений новий, конституційний, та весь український народ щиро, твердо й сміливо стоїть за громадську волю і за конституцію, було виникнення т.зв. Лубенської республіки. Йдеться про коаліційний комітет за участю представників переважно Української соціал-демократичної робітничої партії та інших соціалістичних партій, який очолив протестний рух, та був звинувачуваний поліцією, що «за мету своєї діяльності поставив повалення шляхом збройного повстання державного ладу і встановлення в Росії демократичної республіки». Комітет через неуспіх революції 1905-1907 рр. в центрі Російської імперії не зміг потужно розгорнути свою діяльність, однак організував т.зв. Самооборону (Лубенська, Громадська самооборона) – бойову дружину на чолі з Андрієм Лівіцьким (пізнішим президентом Української Народної Республіки в екзилі), яка протидіяла єврейському погрому та арештам революціонерів. Так виникли умови для виходу у Лубнях «Хлібороба». На його сторінках згаданий тільки Микола Шемет, який мав у цьому ділі досвід, адже займався вже редакторською діяльністю у Львові і Чернівцях (журнал «Самостійна Україна»). При виданні працював також Володимир Шемет, якого дехто навіть називав фактичним редактором. Обидва брати були авторами переважної більшості писаних матеріалів, редагували хроніку та дописи кореспондентів.

З повним змістом тижневика можна познайомитися на сайті Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (найлегше

знайти, вписуючи у пошуку «Хлібороб: селянська часопись»). Звісно, треба пам'ятати, що редакція вживала не тільки обов'язуючого тоді «старого стилю», але дещо іншої календарної термінології, згідно з якою три останні місяці року це 'падолист', 'грудень', 'студень' – звідти перше число має дату «12 грудня...», а п'яте (останнє) – «16 студня року 1905».

«Хлібороб» потрапив також до Києва, де «зробив цілу сенсацію: на вулицях просто вивирали його з рук газетчиків... Всі почали дорікати одне одному, чому й кияни не почали видавати газети зараз, а постановили випускати з нового 1906 року» (Євген Чикаленко). Тижневик мав лише 4 сторінки, але для українців була це справжня «ластівка свободи»: «Невимовна радість охопила канівчан, коли вони почули, що вийшла в світ українська часопись «Хлібороб», що можна буде вільно користуватися найдорожчим скарбом національності – рідним словом...» (Яким Самотній). У Білій Церкві та в околиць селах: «деякі батюшки, вчителі та вчительки й писарі зробивши складку гуртом, виписали «Хлібороба», щоб самим перечитати, а потім оддати письменним селянам» (Іван Нечуй-Левіцький). Були й села, де на газету підписувалися всі грамотні мешканці, а для всіх бажаючих проводилися регулярні читання й обговорення газети.

Видання проіснувало недовго – випущено всього 5 чисел. Але «Хлібороб» став над Дніпром «першою ластівкою весни нашого слова», як написано на сторінках тижневика «Рідний край», що з 24 грудня 1905 р. (6 січня 1906 р.) почав коштом місцевої «Громади» виходити у Полтаві. (ЛС)

14 липня 1897 р. нар. письменник, літературознавець, журналіст, історик та видавець **Мирслав Ірчан** (справжнє ім'я

Андрій Баб'юк (†1937; урочище Сандармох). Жертва більшовицького терору.

14 липня 1947 р. народився літературознавець, педагог і громадський діяч **В'ячеслав Брюховецький**. Був головним ініціатором відродження Києво-Могилянської академії як сучасного вищого навчального закладу, побудованого на зразок північно-американських університетів, згодом ректор і президент (1991-2007), з 2007 – почесний президент Національного університету «Києво-Могилянська академія».

15 липня 1814 р. народився лікар, ботанік і етнограф **Павло Заблоцький-Десятовський** (†1882), автор праць із хірургії та стоматології, анестезіолог-новатор.

15 липня 1892 р. нар. громадсько-політична діячка, журналістка, письменниця **Мілена Рудницька**, у шлюбі **Лисяк** (†1976), голова центральної управи Союзу українок, піонерка українського фемінізму, посланка польського Сейму (1928-1935). Мати історика

української суспільно-політичної думки **Івана Лисяка-Рудницького** (1919-1984).

16 липня 1893 р. народився фотограф та кінооператор **Данило Демуцький** (†1954), учасник знімань кінострічки **Олександра Довженка «Земля»**. Тричі арештований советськими органами державного терору.

16 липня 1937 р. народилася акторка театру та кіно **Ада Ро-**

говцева (Роговець). Входить до переліку найвідоміших жінок давньої та сучасної України.

17 липня 1846 р. нар. антрополог, етнограф і географ **Микола Миклуха** (†1888), загальновідо-

мий під прізвищем **Миклуха-Маклай** мандрівник, дослідник народів Південно-Східної Азії, Австралії й Океанії.

17 липня 1871 р. народився етнограф, фольклорист і композитор, **Філарет Колесса** (†1947), засновник українського етнографічного музикознавства.

18 липня 1856 р. народився актор, режисер і громадський діяч **Микола Садовський** (справжнє прізвище **Тобілевич**; †1933),

корифей українського побутового театру. Брат **Івана Карпенка-Карого**, **Панаса Саксаганського** й **Марії Садовської-Барілотті**.

Микола Садовський в ролі Богдана Хмельницького (ніса М. Старницького «Богдан Хмельницький»)

19 липня 1852 р. народився філолог, етнограф, літературознавець **Володимир Науменко** (†8 липня 1919). У березні 1917 року протягом двох тижнів тимчасово очолював Українську Центральну Раду до повернення із заслання Михайла Грушевського; міністр освіти та мистецтв в останньому уряді гетьмана **Павла Скоропадського**. Загинув з рук більшовицької ЧК.

19 липня 1876 р. народився політичний і громадський діяч **Володимир Чехівський** (†1937), прем'єр-міністр УНР. Жертва сталінського терору – загинув в урочищі Сандармох.

19 липня 1892 р. нар. історик, публіцист і літературознавець **Ілько Борщак (Ілля Баршак**; †1959), дипломат, видавець першого у Франції підручника української мови (1946).

19 липня 1929 р. нар. художниця **Галина Зубченко** (†4 серпня 2000 р.), одна з засновників Клубу творчої молоді Києва.

20 липня 1913 р. нар. письменниця **Ольга Мак** (†1998).

21 липня 1882 р. нар. художник-футурист, поет, теоретик мистецтва і критик **Давид Бурлюк** (†1967).

Український художник, російськомовний поет і прозаїк, діяч світової культури – «татар-

сько-запорозький футурист» (самоназва), – Давид Бурлюк пише у своїх «Спогадах футуриста»: «...З боку батькового – ми українські козаки, нащадки запорожців. Наше вуличне прізвисько „Писарчуки“, ми були писарями Запорозького війська. Батько писав вірші по-російськи й по-українськи, але рідною мовою мало. З усіх письменників я Гоголя знав краще всіх, завчивши з нього силу-силенну уривків напам'ять. Тараса Шевченка українською мовою читав нам звичайно батько. Читання „Петруся“ завжди закінчувалося слізьми. 1915-го я намалював картину „Святослав“, стиль старовинного українського живопису. Мій колорит глибоко національний. Жовто-гарячі, зелено-жовті, червоні, сині тони б'ють ніагарами з-під мого пензля. Коли я малюю, мені здається, що я дикун, який тре сук однієї барви об другий, щоб отримати кольоровий ефект. Ефект палахкотіння. Ефект любові, збудження статтю однієї барви характерних рис і особливостей другої. У своєму житті я намалював безліч українських баских коней. І мені могло б пусувати наймення, перефразуючи Геродота, „співця кобилиць“». Речник українського мистецтва, Давид Бурлюк був активним стимулятором авангарду в багатьох культурах світу – Росії, Німеччині, Японії, США („американський Ван Гог“). Лекція Дмитра Горбачова «Давид Бурлюк. Український батько російського футуризму».

Продовження на 20 стор.

«Як уже пуд вечур – Збуч колишеться»

Розмова із співачкою Олександрою Куптель

«Jak uże pud weczur – Zbucz kołyszet'sia

Rozmowa iz spiwaczkoju Oleksandroju Kuptel

Якраз 25 літ тому, у 1995 рокові, в Збучові створився фольклорни колектив «Збучанкі», якій мнуого літ розславляв гміну Чижи. В його репертуарові билі найдавніші пісні обрядові, ліричні, релігійні, а тоже колісні обряди, переказувани з поколіня на поколіня. «Збучанкі», якімі керувала Катерина Тихонюк, родом з Новин – присюолка села Ковела, співали передусім «по-своёму», але тоже знали і виконували російські і білоруські пісні, якіх научилися од інших колективув. Вони виступали на всяких концертах, фестивалях і конкурсах, передусім білоруських, але тоже українських, на Пудляши і поза регіоном.

Кільканадцять літ у «Збучанках» співала Олександра (Шура) Куптель, вельмі добра співачка, котора знає мнужиць давніх пісень – рудзвняних, огульок, сінокуосних, жнівних, весільних і не оно. Розказала вона про колісні пісні і співане в «Збучанках».

– Мнуого літ Ви співали в зєсполові. Ви саміі зєюоль, із Збуча?

– Я роджана тут, 4 кветня 1936 року. Муой тато тутейши, Весолуовські, а мама з Кривої.

– Певно й добре помніте, як колісь на селі жилися...

– О, колісь то не так як теперка било. Хто тогди про школу думав? Треба било корову пасті на дорозі, коб молока дала буольш. Не так як теперка, як бачу в телевизори – барзо розпустно живут, не так, як ми.

Зусім інне жице било. Вийдемо на гуліцю, колежанкі всі, співаєм хоросхе. Як уже пуд вечур – Збуч колишеться. А тепер што? Як паску светіш – то і той, і той незнакоми, люди не знаєш.

– Мнуого било за Вашої молодості в Збучиє молодьожу?

– Мнуого. Як на Оготуху, што перед Новим роком, то йшли через сьоло молодьож – три раз проходілі і співали пісню «Христос родівся». Барзо било хоросхе, ішли з музыкантом. То било сорок дівок і сорок хлопці. Туолько молодьожу било, а тепер нема нікого.

– Весною співали?

– Зара по Велікодні співали огулькі, а послі веснянкі. Воно і тоє, і тоє лічється весновое. «Бодай зазуля бодай серая на літо не ковала», «Ой чи всіє тие садонькі цвілі», «Положу кладку вербову, вербову».

Якраз 25 літ тому, у 1995 рокові, в Збучові створився фольклорни колектив «Збучанкі», якій мнуого літ розславляв гміну Czyży. В його репертуарові билі найдавніші пісні обрядові, ліричні, релігійні, а тоже колісні обряди, переказувани з поколіня на поколіня. «Збучанкі», якімі керувала Катерина Тихонюк, родом з Новин – присюолка села Ковела, співали передусім «по-своёму», але тоже знали і виконували російські і білоруські пісні, якіх научилися од інших колективув. Вони виступали на всяких концертах, фестивалях і конкурсах, передусім білоруських, але тоже українських, на Пудляшы і поза регіоном.

Кільканадцять літ у «Збучанках» співала Олександра (Szura) Kuptel, welmi dobra spiwaczka, kotora znaє mnużyć dawnych piseń – ruzdwjanych, ohulok, sinokuosnych, żniwnych, wesielnych i ne ono. Rozkazała wona pro kolisni piseni i spiwanie w «Zbuczankach».

– Mnuoho літ Wy spiwali w zєspolowi. Wy samyji zsiuol, iz Zbuczа?

– Ja rodzana tut, 4 kwietnia 1936 roku. Muoj tato tutejszy, Wesołuwski, a mama z Krywoji.

– Pewno j dobre pomniete, jak kolis na seli żylosia...

– O, kolis to ne tak jak teperka było. Chto tohdy pro szkołu dumaw? Treba było korowu pasti na dorozі, kob mołoka dała buolsz. Ne tak jak teperka, jak baczу w telewizory – barzo rozпустno żywut, ne tak, jak my.

Zusim inne życie było. Wyjdemo na huliciu, kolezanki wsi, spiwajem chorosze. Jak uże pud weczur – Zbucz kołyszet'sia. A teper szto? Jak pasku swetisz – to i toj, i toj neznakomy, ludi ne znajesz.

– Mnuoho bylo za Waszoji mladosti w Zbuczyє molodioży?

– Mnuoho. Jak na Ohotuchu, szto pered Nowym rokom, to jszli czerez siolo molodioż – try raz przechodili i spiwali piseniu «Chrystos rodiwsia». Barzo było chorosze, iszli z muzykantom. To było sorok diwok i sorok chłopci. Tuolko molodioży było, a teper nema nikoho.

– Wesnoju spiwali?

– Zара po Welikodni spiwali ohulki, а posli wesnianki. Wono i toje, i toje liczyt'sia wesnowoje. «Bodaj zazula bodaj sieraja na lieto ne kowala», «Oj czy wsiє tyje sadońki cwili», «Połozu kładku werbowu, werbowu».

Хоч «Збучанки» завезалися в 1995 рокові, то співочи традиції в Збучові билі мнуого ранієй. На фотографії, зроблянуї певно десь у 1970-х роках, збуцькі співачкі. Перша з правої – Олександра Куптель.

Choc „Zbuczanki” zawiezalisia w 1995 roku, to spiwoczy tradycji w Zbuczowie byli mnuoho raniej. Na fotografii, zrobianuj pewno des u 1970-ych rokach, zbućki spiwaczki. Persza z prawoji – Oleksandra Kuptel.

– А сінокуосни і жнівни пісні помніте?

– Помню. «Біл молодець сіно косіт». То сінокуосна, у Збучиє її співали. А як жніва, то співали «Ой чия то волока», «Вилітай переп’юлко».

– А скуоль Ви їх знаєте, тії пісні?

– Од таких стариїших люди. В нас тут була Ганна [Ганна Якім’юк, 1916 р. нар. – ЛЛ], то вона їх мнуого знала. І вона була ціли організатор нашого зєсполу.

– Як то сталося, што тут завезався колектив і як Ви зачали співати?

– То било так, што до Ганни пришлі хлопці з ГОК-у в Чижуов і кажут, коб поспівали. І пушли ми до нашого клубу, тут у Збучиє. Так зачалось. Я й не думала, што прийдеться мніє їздити, виступати. Але Ганна каже: «Ходи, ходи». То ми поїхали до Чижуов, нас запросілі зара і ми тогди виступали, а з Чижуов до Шостакова і так пошло.

– А скуоль брали пісні?

– Як зачинали, вишукували. Што одна пригане, што друга. Так і всьо било такоє буольш колісне. «Тече річка невелічка» то колісня, колісня пісня. «То й по гори по долині голуби летають» то вже Ганніна пісня. «У Кійові на риночку, там п’є чумак горилочку» то Василь, Ганнін брат, співав її. «Місець на небі, зоронькі світіят» то збуцька. «За туманом нічого не відно».

– То тоже із Збуча пісня?

– То вона збуцька і не збуцька. То лядзька пісня. То такій Коля Старшинюкуов, вуон уже вмер, єї співав.

– Куди Ви їзділі із «Збучанками»?

– Де ми не виступали?! Всюди. Де просят, там їдеш і там виступаєш. Билі і на українськум в Черемусі. То перши раз туди поїхали. А як вже поїзділі сюда-туда, то до Пшемисля поїхали [на «Дні української культури» – ред.]. Там то веліка паметка нам, барзо хороше било. Аwtобус бив до нашої диспозиції і везут нас до готелю, а з готелю на стадіон везут, а з стадіону до столоувки везут оддільно. А назад же ж ми як їхали, то заїхали до Дашуов. І тії з Дашуов

«Збучанки» виступаюут у ратуши в Більську – друга зліва Шура Куптель, 2008 роук. Фото Л. Лабовіч.

«Zbuczanki» wystupajut u ratuszy w Biłsku – druha zliwa Szura Kuptel, 2008 ruok. Foto Ł. Łabowicz.

– А sinokuosny і žniwny pisniє pomnite?

– Pomniu. «Bił mōłodec sieno kosit». To sinokuosna, u Zbuczycyє jijiє spiwali. A jak žniwa, to spiwali «Oj czyja to wołoka», «Wylitaj peregjułko».

– А skuol Wy jich znajete, tyji pisniє?

– Od takich staryєjszych ludzi. W nas tut była Hanna [Hanna Jakimjuk, 1916 r. nar. – LL], to wona jich mnuoho znała. I wona była ciely organizator naszoho zєspolu.

– Jak to stalosia, szto tut zawezawsia kolektyw i jak Wy zaczali spiwati?

– To bylo tak, szto do Hanny przysli chłopci z GOK-u w Czyżuow i kazut, kob pospiwali. I puszli my do naszoho klubu, tut u Zbuczycyє. Tak zaczaloś. Ja j ne dumala, szto przydet sia mniє jjezditi, wystupati. Ale Hanna każe: «Chodi, chodi». To my pojiєchali do Czyżuow, nas zaprosili zara i my tohdy wystupali, a z Czyżuow do Szostakowa i tak poszlo.

– А skuol brali pisniє?

– Jak zaczynali, wyszukuwali. Szto odna przyhane, szto druha. Tak i wsio bylo takoje buolsz kolisnie. «Tecze ryeczka neweliczka» to kolisnia, kolisnia piєsnia. «To j po hory po dolini holuby letajut» to wze Hannina piєsnia. «U Kijowi na ryneczku, tam pje czumak horyłoczku» to Wasil, Hannin brat, spiwaw jijiє. «Mišec na nebi, zorońki swiētiat» to zbućka. «Za tumanom niczoho ne widno».

– То тоже із Zbuczа piєsnia?

– То wona zbućka і не zbućka. То ладзька piєsnia. То такій Kola Starszyniukuow, wuon uze wmer, jeji spiwaw.

– Kudy Wy jjezdili iz «Zbuczankami»?

– De my ne wystupali?! Wsiudy. De prosiat, tam jjezdesz i tam wystupajesz. Byli i na ukrajins্কum w Czeremusi. То perszy raz tudy pojiєchali. А як вже pojiєzdili siuda-tuda, то до Pшемисля pojiєchali [на «Dni ukrajins্কoji kultury» – ред.]. Там то welika pametka nam, barzo chorosze bylo. Аwtobus byw do naszoji dyspozycji i wезut nas do hotelu, а з hotelu на stadion wезut, а з stadionu до stołuwki wезut oddiєlno. А назад же ж my jak jjechali, то zajiєchali do Daszuow. I tyji z Daszuow wy-

висілі з автобуса, а нам враз згасло світло. І з Дашуов сюди, до Збуча в конець, приїхали без світла. То добре, што ще мілі фонариє коє-хто і фонарами світлі, як автобус їхав і тутака вже якось приїхали до Збуча.

– *Куолькі літ Ви виступали?*

– Сімнадцеть літ проспівала.

– *А тепер ще часом співаєте?*

– Ще часом позгадую пісніє колісні і співаю.

– *Дякую за розмову.*

Розмовляла Людмила ЛАБОВІЧ

У 1999 році львівська фольклористка Галина Похилевич з Інституту народознавства НАН України та Людмила Филімонюк (Лабович), тоді студентка Польської філології Університету в Білостоці, записували в Збучі місцевий фольклор. Вибрані пісні, які заспівали місцеві співачки Наталія Брук та саме Олександра Куптель, увійшли до книжки «Традиційні пісні українців Північного Підляшшя. За матеріалами експедиції 1999-2001 років Лариси Лукашенко та Галини Похилевич», що вийшла друком у 2006 році. У книжці поміщено також дві пісні, заспівані Ганною Яким'юк. Загалом знайшлося в ній 12 пісень із Збуча.

sili z awtobusa, a nam wraz zhasło swiētlo. I z Daszuow siudy, do Zbuczа w koneć, przyїchali bez swiētla. To dobre, szto szcze miēli fonaryē koje-чto i fonarami switili, jak awtobus jїchaw i tutaka wže jakoś przyїchali do Zbuczа.

– *Kuolki liēt Wy wystupali?*

– Simnadcet' liēt prospiwala.

– *A teper szcze czasom spiwajete?*

– Szcze czasom pozhaduju pisniē kolisni i spiwaju.

– *Diakuju za rozmowu.*

Rozmowlala Ludmila ŁABOWICZ

У 1999 році лвівська фольклористка Галина Похилевич з Інституту народознавства НАН України та Людмила Філімоніук (Лабович), тоді студентка Польської філології Університету в Білостоці, записували в Збучі місцевий фольклор. Вибрані пісні, які заспівали місцеві співачки Наталія Брук та саме Олександра Куптель, увійшли до книжки «Традиційні пісні українців Північного Підляшшя. За матеріалами експедиції 1999-2001 років Лариси Лукашенко та Галини Похилевич», що вийшла друком у 2006 році. У книжці поміщено також дві пісні, заспівані Ганною Яким'юк. Загалом знайшлося в ній 12 пісень із Збуча.

РОГУЛЬКИ
IX

39

1. Там за ліє - сом за бо - ром
Там за ліє - сом за бо - ром
За сі - нень - кім с - зьо - ром

8. Ще й то - с се - ло Збуць - ко - с

1. Там за лієсом за бором	2	8. Ще й тоє село нове	2
За синенькім єзьором		Ще й тоє село Збуцькоє	
2. Там слонечко іграло	2	9. А за тим новим селом	2
З місяцьом розмовляло		Молодець коня поїт	
3. Питається місяця	2	10. Молодець коня поїт	2
Чи раненько зиходиш		З дівчиною говорит	
4. Чи раненько зиходиш	2	11. Питається молодця	2
Чи пузенько заходиш		Чи мнуого коні маєш	
5. А што ж тобі до того	2	12. Чи мнуого коні маєш	2
До зиходу мойого		Чи мнуого заганяєш	
6. Як схочу рано зайду	2	13. Одного коня маю	2
Як схочу пуозно зайду		То й його не впоймаю	
7. Просвічу небо землю	2	14. Дєсь побієт до криниці	2
Ще й тоє село нове		До зімної водіці	

61

X

40

1. Там за ліє - сом за бо - ром
Там за ліє - сом за бо - ром
За сі - нень - кім с - зьо - ром

15. Там я його поймаю	2	17. А перший подарочок	2
І на юом попойграю		Рутів'яненкій віночок	
16. Поїеду на риночок	2	18. А другий подарочок	2
Привезу подарочок		Червечкі й панчошкі	
19. Червечкі й панчошкі	2		
Єдвабні подв'язочки			

9. Прикрасного молодця

2

Прикрасную девіцю

62

*Огулька «Там за лієсом за бором», яку в 1999 р. заспівали Наталія Брук і Олександра Куптель зі Збуча
Ohulka «Tam za li'som za borom», jaku w 1999 r. zaspivaly Natalija Bruk i Oleksandra Kuptel zi Zbuczа*

Сей номер нашого часопису у Ваші руки міг потрапити різними шляхами. Завжди однак є можливість зробити передплату для себе та для сім'ї і друзів (в тому числі в Україну і решту світу), або зробити пожертву на розвиток і покращення. Всі подробиці – на 48 сторінці.

На терені Більського, Гайнівського, Сім'ятицького повітів і в Білостоці можна чергові номери купувати в кіосках і пунктах продажу фірми KOLPORTER (крамниці ,Arhelan', ,Społem', ,Empik').

Воєнні спогади з села Суховульці

Wojenni spohady z seła Suchowulci

Сергій Гольонко народився в 1933 році в селі Суховільці (місцева вимова *Суховульці*, офіційно *Suchowolce*), що в гміні Кліщелі. Коли почалась Друга світова, йому було шість років. У липні 1944 року, коли на Кліщелівську землю прийшли відділи 65 армії під командуванням советського генерала Павла Батова, був одинадцятирічним хлопчиком. Після нападу III Рейху на Польщу 1 вересня 1939 року землі між Бугом і Нарвою переходили з рук до рук. Початково до підляських сіл і містечок увійшли німці. Але, згідно з договором Ріббентроп – Молотов, 22 – 29 вересня 1939 року цю територію зайняла Червона армія.

Кулаки. Осінню 1939 року московське керівництво ССРСР включило наші терени до Советської Білорусі, почалося творення советської адміністрації, шкільництва (Кліщелі стали тоді районним центром у складі Берестейської області). В цей процес більшовики намагалися втягнути також місцевих. Батько pana Сергія, Василь Гольонко, побудував хату в Суховільцях, а розгосподаритись допоміг йому тесть, який був досить заможним господарем і, як згадував пан Сергій, «дав батькам шостуху землі і так жили». При советах Василь Гольонко на короткий час авансував на голову сільської ради, однак його «каре́ра» не тривала довго, адже через маєтність тестя, який попадав у советську категорію «кулака», був визнаний класово непевним елементом.

Батько був вперш пастухом, пас корови... А за советув вибрани за председателя, бо зробили сельсовет. Часто приїжджали з Кліщель тії старши, рускі – помню, що приїжджав судья, Черкасов називався. Алі до батька чеплялися, бо тесть був богати, то казали: «Ти боронии кулакув, треба викинути тебе». Ну й викинулі. Тогди од нас оно одного солтиса забрالی і його сына – вивезлі до Росії. Той судья, що приїжджав, то помню казав: «Васька, ти не старайся когось уробити-вивезти, бо як їх вивезут, то й пропадут. І од нас, як тут наша гмина, то оно з Сакув одного чоловіка вивезлі, а булши з нашого терену никога. Ну, а що дід був «кулаком» – як називали вони, то батька викинулі і вибрани дрогого.*

Варта. Советська влада протривала до 22 червня 1941 року, коли спалахнула німецько-советська війна. Почався період трьохлітньої німецької окупації. Продовольчі контингенти на користь окупаційної влади, обмеження в розпоряджанні господарською худобою, наказ відпрацьовування шарварку та нічної варти – це одні з обов'язків, які окупаційна влада накинута на місцеве населення. Черговим було вартування на залізничному шляху з Більська до

Serhij Holonko narodywsia w 1933 roci w seli Suchowilsci (miscewa wymowa *Suchowulci*, oficijno *Suchowolce*), szczo w hmini Kliszczeli. Koły poczalaś Druha switowa, jomu buło szist' rokiw. U łypni 1944 roku, koły na Kliszczeliwśku zemlu pryjszły widdiły 65 armiji pid komanduwaniam so-wietśkoho henerała Pawła Batowa, buw odynadciatyriecznym chłopczakom. Pisl napadu III Rejchu na Polszczu 1 weresnia 1939 roku zemli miż Buhom i Narwoju perechodyły z ruk do ruk. Poczatkowo do pidlaśkich sił i misteczok uwijśzły nimci. Ałe, zhidno z dohoworom Ribbentrop – Mołotow, 22 – 29 weresnia 1939 roku ciu terytoriju zajniała Czerwonu armija.

Кулаки. Osinniu 1939 roku moskowske keriwnytvo SSSR wkluczilo nasz tereny do Sowietśkoji Bilorusi, poczaloś tworennia sowietśkoji administraciji, szkilnyctwa (Kliszczeli staly todi rajonnym centrom u skladi Berestejskoji oblasti). W cej proces bilszowyky namahalysia wtiahnuty takoz miscewych. Bat'ko pana Serhija, Wasyl Holonko, pobuduwaw chatu w Suchowilciach, a rozhospodarytyś dopomih jomu test', jakyj buw dosyt' zamożnym hospodarem i, jak zhaduwaw pan Serhij, «daw bat'kam szostuchu zemli i tak žyli». Pry sowietach Wasyl Holonko na korotkij czas awansuwaw na hołowu siłskoji rady, odnak joho «karjera» ne trywała dowho, adze czerez majetnist' testia, jakyj padaw u sowietśku katehoriju «kulaka», buw wyznanyj klasowo nepewnym elementom.

Bat'ko buw wpersz pastuchom, pas korowy... A za sowietuw wybrali za predsiedatiela, bo zrobili sielsowiet. Czasto przyjėdzali z Kliszczel tyji starszy, ruski – pomniu, szczo przyjėdzaw sudia, Czerkasow nazywawsia. Aлі do bat'ka czeplalista, bo test' buw bohaty, to kazali: «Ty boronysz kulakuw, treba wykinuty tebe». Nu j wykinuli. Tohdy od nas ono jednoho soltysa zabrali i joho syna – wywезli do Rosiji. Toj sudia, szczo przyjėdzaw, to pomniu kazaw: «Wасьka, ty ne starajsia kohoś uhrobyty-wywezty, bo jak jich wywezут, to j propadut. I od nas, jak тут наша гмина, то оно з Сакув одного чоловіка wywезli, а булш з нашого терену nykoho. Ну, а szczo did buw «kulakom» – jak nazywali wony, то bat'ka wykinuli i wybrali druhoго.*

Warta. Sowietśka władza prотrивала до 22 czerwca 1941 roku, koły spałachnuła nimećko-sowietśka wojna. Poczawsia period triochlitnioji nimećkoji okupaciji. Prodowolcziki kontynhenty na koryst' okupacijnoji władzy, obmeżennia w rozporiadżanni hospodarśkoju chudoboju, nakaz widpraciuwowania szarwarku ta nicznoji warty – ce odni z obowjazkiw, jaki okupacijna władza nakynuła na miscewe nasełennia. Czerhowym buło wartuwannia na zaliznycznomu szlachu z Biłśka

Черемхи, яке активізувалось у 1943 році, wraz z посиленням диверсійної діяльності советських партизанів (*підпільно діючі формації, які підпорядковувалися НКВД – ред.*). У 1944 році вдалось їм зірвати з рейок склад вагонів. Яку загрозу для мешканців несла така подія та взагалі – діяльність партизанів?

Нас було штирох: стариш брат з 1924 року, други з 1927, я з 33-го. Наймолодши брат оно народився в вуйну, маленькі був, може пув года. За німця наших вислалі на варту до Кліщель, на путь – що сто метрув одьон чоловік. Наш батько згадував, що одного разу його вислалі на варту. Вартувалі і оно німці пройшли, то вони зобралісь один з другим, щоб поговорити. Перед тим мів йти тут німецькі тяжкі транспорт. Перед їм, для забезпечення, вислалі паровоз. На постови, не у отця, а у другого чоловіка, той паровоз виколіївся. Партизани йшли, пудложилі щось і виколіївся. Тогди у нас в хати зобралісь сусіде, тисє, що стоялі недалеко, і кажут – що нам робити? Чи втикати, чи що? Але зосталісь і якось то всьо розийшлось. А партизани ходилі по околиці, бо вони жили десь там за Жуками, на болоти, в ліси.

Іншого разу – наш брат маленькі був і світло горіло, а не можна було світла палити, оно треба було окно заслоняти так, щоб не було видно. І собак не можна було на вйосці тримати. А тут партизани йшли і до нас пришлі. Кажут для матери – дай їсти. А мати каже – я не могу вам дати, хочте, то самі беріте. Бо тогди ходилі такі, що з німцьом робилі – попросят, а потум німці люди забирают. А за дві, три години знов хтось стукає. А хто ж то стукає? Не пускаєм. А то німці прийшли. Вони замітілі, що через штапу в окнови світло падало. Малий був хворий, а вони стукают, алі ми не пускаєм. То вони пошлі до солтиса, прийшли, окно вибилі і кажут – у вас партизани. Матка каже – Ні, дитя хворе. Солтис потвердив. Тогди вони оно брата і батька троху налупили, ну й пошлі.

Примусові робітники. Німці звали їх оstarбайтерами – людей, які були вивезені гітлерівцями зі східних окупованих територій на примусові роботи до Німеччини. Під час війни до праці для Рейху примусено кільканадцять мільйонів осіб з цілої Європи. З Кліщель, переважно у Східну Пруссію, вивезено біля 60 осіб. На примусові роботи потрапили також брати Сергія Гольонка, Олександр і Євген.

Старшого брата хотілі забрати на роботи до німця, алі вун такій майстровати був, то батькі кажут – давай вишлем того молодшого, то його не возьмут, а того старшого то на певно заберут. Алі забралі того молодшого – Шурку і попав вун в Бауцуг – робив на колії, а потум попав до Югославії. Розказував – в день робимо, а вночі тоє, що зробилі, партизани знищат і знов робимо. Казав, що можна було і до партизанув пуйти, люде казалі – за годину заведемо, алі що ж, в чужому краю пропадеш. Кєпско кормилі, то пошлі десь там до німця, зарізали корову, вони на torax десь там робилі, то закопали в землю, потум викопувалі і варилі. Казав – і нам було що їсти, і німці з того користалі. Але одного разу приходит німець і каже, що корову украли, а решта тих німцюв між собою поговорилі і кажут – украли то украли, вона і так не вернеться, алє ми користаєм з того і вони. І не видалі. Потум брат був у Франції. Од-

do Czeremchy, jakie aktywizowało u 1943 r. wraz z posileniem dywersyjnoji dijalnosti sowietських partyzaniw (*pidpilno dijuczi formaciji, jaki pidporiadkownuwalysia NKWD – red.*). U 1944 r. wdało jim zirwaty z rejok skład wahoniw. Jaku zahrozu dla meszkanciw nesła taka podija ta wzahali – dijalnist' partyzaniw?

Nas buło sztyroch: starszy brat z 1924 roku, druhi z 1927, ja z 33-ho. Najmłodszy brat ono narodywsia w wujnu, małeńki buw, może puw hoda. Za nimcia naszych wysłali na wartu do Kliszczel, na put' – szczo sto metruw odion czołowik. Nasz bat'ko zhaduwaw, szczo odnoho razu joho wysłali na wartu. Wartowali i ono nimci projszli, to wony zobrałis' odyń z druhim, szczo pohoworyty. Pered tym miw jty tuł nimečki tiazki transport. Pered jim, dla zabezpieczenia, wysłali parowoz. Na postowy, ne u otcia, a u druhocho czołowika, toj parowoz wykolijiwsia. Partizany jszli, pudložyli szczoś i wykolijiwsia. Tohdy u nas w chaty zobrałis' suside, tyje, szczo stojali nedaleko, i każut – szczo nam robyty? Czy wtykaty, czy szczo? Ale zostałis' i jakoś to wsio rozyjszłó. A partizany chodyli po okolicy, bo wony żyli deś tam za Żukamy, na bołoty, w lisy.

Inszoho razu – nasz brat małeńki buw i switło horiło, a ne možna buło switła pality, ono treba buło okno zasloniaty tak, szczo ne buło wydno. I sobak ne možna buło na wjosci trymaty. A tuł partizany jszli i do nas pryszli. Każut dla matery – daj jisty. A maty każe – ja ne mohu wam daty, choczte, to sami berite. Bo tohdy chodyli takyji, szczo z nimciom robyli – poprosiat, a potum nimci ludy zabyrajut. A za dwi, try hodyny znow chtoś stukaje. A chto ż to stukaje? Ne puskajem. A to nimci pryjszli. Wony zamitili, szczo czerez szparu w oknowy switło padalo. Małyj buw chworyj, a wony stukajut, ali my ne puskajem. To wony poszli do sołtysa, pryjszli, okno wybyli i każut – u was partizany. Matka każe – Ni, dytia chore. Sołtys potwerdyw. Tohdy wony ono brata i bat'ka trochu nalupyli, nu j poszli.

Прымусові робітныкі. Німці звали їх оstarбайтерами – лудей, які були wywezeni hitleriwciami zi schidnych okupowanych terytorij na prymusowi roboty do Nimeczczyńy. Pid czas wojny do pracy dla Rejchu prymuszeno kilkanadciat' milioniw osob z ciłoji Jewropy. Z Kliszczel, pereważno u Schidnu Prussiju, wywezeno bila 60 osob. Na prymusowi roboty potrapyły takož braty Serhija Holonka, Ołeksander i Jewhen.

Starszoho brata chotili zabraty na roboty do nimcia, ali wun takij majstrowaty buw, to bat'ki każut – dawaj wyszem toho mołodszoho, to joho ne woźmut, a toho starszoho to na pewno zaberut. Ali zabrali toho mołodszoho – Szurku i popaw wun w Baucug – robyw na koliji, a potum popaw do Juhoslawiji. Rozkazuwaw – w deń robymo, a wnoczi toje, szczo zrobyli, partizany znyszczat i znow robymo. Kazaw, szczo možna buło i do partizanuw pujty, lude kazali – za hodynu zawedemo, ali szczo ż, w czużomu kraju propadesz. Kiepsko kormyli, to poszli deś tam do nimcia, zarizali korowu, wony na torach deś tam robyli, to zakopali w zemlu, potum wykopuwali i wariyli. Kazaw – i nam buło szczo jisty, i nimci z toho korzystali. Ale odnoho razu prychođyt nimec i każe, szczo korowu ukrali, a reszta tych nimciuw miż soboju pohoworyli i każut – ukrali to ukrali, wona i tak ne wernet'sia, ale my korzystajem z toho i wony. I ne wydali. Potum brat buw u Franciji. Odnoho razu

ного разу нальот був, на станції. Брат стояв пуд стиною і заваліло. По бомбардуванню вун став кричати, бо цілком його не накрито. Німці стали одкопувати, бо не знали, хто там є – німець чи хто інший. Одкопали, пуйшов вун до шпіталь і остав в живих. А другій брат – Гєнько, був столяром – вун трохи тут в Кліщелях в німця робив – що казали, то помагав. Але потум забрали його, вьсо равно, до Німець – пуд Кєнігсберг. Як німці одступили, то вун попав до совітум. Раньше німці забрали на фури і завезлі до Гданська і парашодом мілі перевозіти далій, але вун зостався і утюк, і вернувся додому. Той другі тож муз до Америкі їхати, алі казав – я якось побоявся і вернувся. І дєсь год по вуйні прийшов додому.

Трагедія євреїв. Найбільш трагічна доля випала єврейським мешканцям Кліщелівської та сусідської Орлянської земель. Як в монографії «Кліщелі» подає Микола Рощенко – в 1939 році в містечку жило 750 євреїв. Початково створено для них напівзакрите гетто, а в жовтні 1942 року вивезено до табору смерті у Треблінці. Деякі пробували рятуватися, втікаючи з гетта. В Суховольцях переховувало їх подружжя Казимеруків.

Наша хата стояла на кунцьові села, а до сусіда, якого була передостатня, прийшло двох жидув – один Йосько, а другого не помню. Договорились з тим господаром і у його в хлівови жили. Алі їм черевіки порвались. Господар взяв тії черевіки і понюс до Кліщель ладити. А в тум часі солтис із поміцником ходили од хати до хати, щоб провірити, хто м'ясо має. Пришли до його до хати, а його ж не було, і жункі не було, то вони пошли до хліва. Тогди тії жиди вискочили. Один побіг в керунку заходнім, на Лісанкі – як ми називаєм, а другій на всхуд – в ліс. І що ж, солтис з тим поміцником давай збирати люди, щоб злапати їх. Назбирали мужчин, пушли на Лісанкі і ми – діти – пушли за їми. В'ядомо – старій то йшли там і бачили, алі удавали, що не бачат. А діти, як то діти, йшли з-заду і кажут: «О, на хвої сидит жид!» І що ж, мусили його зняти, привели його до солтиса, а солтис тогди вислав одного чоловіка коньом: «Їдь до Кліщель, заяви німціям». Їхав до Кліщель, а вже той господар, Антось, нюс назад направлани черевіки. Кажє йому – не йди додому, бо така справа – жидув твоїх знайшли. І Антось одразу пушов в ліс. А жунка ниць не знала, прийшла додому, як зорієнтовалась, то початково думала йти до знайомих до Сакув, але вернула і німці її забилі. А жиди – одного забрали, а другій утюк і пушов до однеї баби, вона самотна була, сама жила – лудє казали, що вона якась заразлива. Хата в єї була така маленька, ходила вона, просила їсти. Жид вкривався в туй хати на стриху, вона його годувала. Сусіди щось там додумувались, бо вона ходила просила їдла, бо не міла чого сама дати. І вун приховався, пережив вуйну, виїхав до Варшави, а потум до Израєля. По вуйні навіть приїжджав. І той господар Антось тожє по вуйні з'явився.

Спогади записав Славомір САВЧУК
(Польське Радіо Білосток)

*Звуки на місці історичного 'б' (ять) та 'е' і 'о' у наголошених складах, які в мові оповідача нестабільні, адже раз схожі на дифтонги 'іе' та 'уо', іншим разом вони наближені до 'і' та 'у', передаємо у записі 'і' та 'у' (ред.).

nalot buw, na stanciji. Brat stojaw pud stynoju i zawalilo. Po bombardowaniu wun staw kryczaty, bo cilkom joho ne nakryto. Nimci stali odkopuwaty, bo ne znali, chto tam je – nimec czy chto inszyj. Odkopali, pujszow wun do szpitala i ostaw w żywych. A druhij brat – Gieńko, buw stolarom – wun trochi tut w Kliszczelach w nimcia robyw – szczo kazali, to pomahaw. Ale potum zabrali joho, wsio rawno, do Nimec – pud Kenihsberh. Jak nimci odstupyli, to wun popaw do sowitum. Rańsze nimci zabrali na fury i zawezli do Hdanśka i parashodom mili perewozity dalij, ale wun zostawsia i utiuk, i wernuwsia dodomu. Toj druhi toż muh do Ameryki jichaty, ali kazaw – ja jakoś pobojava i wernuwsia. I deś hod po wujni pryszow dodomu.

Трагедія євреїв. Najbilsz trahiczna dola wypala jėwrejskym meszkanciam Kliszczeliwśkoji ta susidśkoji Orłanśkoji zemel. Jak w monografiji «Kliszczeli» podaje Mykoła Roszczenko – w 1939 roci w misteczku żyło 750 jėwrejiw. Początkowo stworeno dla nych napiwzakryte getto, a w żowtni 1942 roku wywezeno do taboru smerti u Treblinci. Dejaki probuwały riatuwatysia, wtkajuczy z getta. W Suchowolciach perechuwowało jich podružża Kazymierukiw.

Nasza chata stojala na kunciuwi sela, a do susida, jako ho була передостатня, przyszło dwóch żyduw – odyń Jośko, a druhoho ne pomniu. Dohoworyliś z tym gospodarom i u joho w chliwowi żyli. Ali jim czerewyky porwaliś. Gospodar wziaw tyji czerewyky i ponius do Kliszczel ladyty. A w tum czasi sołtys iz pomocnykom chodyli od chaty do chaty, szczo prowiryty, chto mjaso maje. Pryszli do joho do chaty, a joho ż ne było, i żunki ne było, to wony poszli do chliwa. Tohdy tyji żydy wyskoczyli. Odyń pobih w kierunku zachodnim, na Lisanki – jak my nazywajem, a druhij na wschud – w lis. I szczo ż, sołtys z tym pomocnykom dawaj zbyraty ludy, szczo zlapaty jich. Nazbyrali mužczyn, puszli na Lisanki i my – dity – puszli za jimy. Wjadoo – staryji to jszli tam i baczylі, ali udawali, szczo ne baczat. A dity, jak to dity, jszli z-zadu i każut: «O, na chwoji sydyt żyd!» I szczo ż, musyli joho zniaty, pryweli joho do sołtysa, a sołtys tohdy wysław odnoho czołowika koniom: «Jid' do Kliszczel, zajawy nimciam». Jichaw do Kliszczel, a wże toj gospodar, Antoś, nius nazad naprawlany czerewyky. Każe jomu – ne jdy dodomu, bo takaja sprawa – żyduw twojich znajszli. I Antoś odrazu puszow w lis. A żunka nyć ne znała, przyszła dodomu, jak zorientowałaś, to początkowo dumala jty do znajomych do Sakuw, ale wernułaś i nimci jiji zabyli. A żyda – odnoho zabrali, a druhij utiuk i puszow do odnej baby, wona samotna była, sama żyła – lude kazali, szczo wona jakajās zarazliwa. Chata w jejі była takaja maleńka, chodyła wona, prosyła jisty. Żyd wkrywawsia w tuj chaty na strychu, wona joho hodowała. Susidy szczoś tam dodumowaliś, bo wona chodyła prosyła jidła, bo ne miła czoho sama daty. I wun prychowawsia, pereżyw wujnu, wyjichaw do Warszawy, a potum do Izraela. Po wujni nawet przyjżdzaw. I toj gospodar Antoś tożє po wujni zjawywsia.

Społady zapysaw Sławomyr SAWCZUK
(Polske Radio Bilostok)

*Zwuky na misci istorczynoho 'б' (jat') та 'е' і 'о' u naholoszenych skladach, jaki w mowi opowidacza nestabilni, adze raz schozi na dyftonhy 'іе' та 'уо', inszym razem wony nablyżeni do 'і' та 'у', peredajemo u zapysi 'і' та 'у' (red.).

«Косяри косят, а вітрець повиває...»

«Kosiary kosiat, a witreć powywaje...»

Літо – час пов'язаний з відпочинком та канікулами, але колись це був період тяжкої праці в господарстві. Своїми спогадами з часу сінокосів поділилася Ніна Явдосюк з Добриводи (родом з Війновки), співачка з місцевого ансамблю, яка від багатьох років навчає народних пісень та переказує підляські звичаї та традиції під час різноманітних майстер-класів.

Агнешка Парфінюк: У червні на селах завжди починається косити траву. Як колись виглядала така праця?

Ніна Явдосюк: Колись тяжкі були сінокоси. Найгурій було мужчинам – косами косили, тому ішли косити з росяю. А коб'єти мусили ж тії покоси розкідати. Як я ще молодая була, то пам'ятаю, що розкідала руками, або граблі оборочала і тронком сюди – туди розкідала тії покоси. А як де мокро, то треба було і виносити тоє сінечко. Дичкі були трави, мнуго квіточок на туй лонці, як вже висохне – шелестит тая трава. Тяжко було, бо копиці треба було робити, а з води на грудочок виносити. А найгорій, як було мало свого сіна, то їздили в пушу – а там і ужі бачилося. Але ми то два года но так їздили. Як в сторону возили, то тато чи брат кідают з воца, а я вже в сторони одбирала. Пахуще тоє сіно, шелестит, то і спали в сінови – колежанкі приходили, то до мене, то у другої в сінови літом спали. А вже як прийшла замуж сюди, то тоже косами косили, але коли купили косярку – о, то було добре. Вже машина косит, не треба було розкідати і вже льокш. Трималося того добитку мнуго, треба було і сіна мнуго нашіковати, фури великі класти. Тяжко було, але чоловік молодший не одчував того. Втомишся, ввечери обмиїшся, ляжеш і рано знов добре. Як оборочаїмо граблями – ворочаїмо, ворочаїмо, хмарка виїде, змочит і знов од початку. І так само розкідати копиці – розкідаїш, уже обернеш тоє, ни зсюль, ни стуль виїде хмара і змочит. Як уже купилося грабарку, то було мнуго льокш, вже було барзо добре. Оно ще копити в копиці то складали, не так як тепер машинами – тюки, чи як я називаю «великі кольоса». А тогди ж треба було в копиці поскладати. Але чоловік був молодший, весьолю було.

АП: А сусіди один одному помагали трохи?

НЯ: Хто вже не мів вогуле сіна, тогди десь помагав один другому, але переважно каждый своє сушив. В нас

Літо – czas powjazanyj z widpoczynkom ta kanikułamy, ale kołyś ce buw period tiazkoji pracy w gospodarstwi. Swojimi spohadamy z czasu sinokosiw podiłyłasia Nina Jawdosiuk z Dobrywody (rodomy z Wijnowky), spiwaczka z miscewoho ansambłu, jaka wid bahatioch rokiw nawczaje narodnych pi-seń ta perekazuje pidlaški zwyczaji ta tradyciji pid czas riznomanitnych majster-kłasiw.

Ahneszka Parfiniuk: U czerwmi na selach zawždy poczynaet sia kosyty trawu. Jak kołyś wyhladała taka pracia?

Nina Jawdosiuk: Koliś tiazki buli sinokosy. Najhurij buło mužczynam – kosamy kosyli, tomu iszli kosyty z rosoju. A kobjety musyli ż tyji pokosy rozkidaty. Jak ja szcze mołodaja buła, to pamjataju, szczo rozkidala rukamy, abo hrabli oboroczała i tronkom siudy – tudy rozkidala tyji pokosy. A jak de mokro, to treba buło i wynosyty toje sineczko. Dyczki buli trawy, mnuho kwitoczok na tuj łonci, jak wże wysochne – szelestyt taja trawa. Tiazko buło, bo kopyci treba buło robyty, a z wody na hrucoczok wynosyty. A najhorij, jak buło mało swoho sina, to jizdyli w puszczy – a tam i użi baczyłasia. Ale my to dwa hoda no tak jizdyli. Jak w storonu wozyli, to tato czy brat kidajut z woza, a ja wże w storoni odbyrała. Pachuszczе toje sino, szelestyt, to i spali w sinowy – koleżanki prychodyli, to do mene, to u druhoji w sinowy litom spali. A wże jak pryszła замуж siudy, to toже kosamy kosyli, ale koli kupyli kosiarku – o, to buło dobre. Wże maszyna kosyt, ne treba buło rozkidaty i wże lokszy. Trymałasia toho dobytku mnuho, treba buło i sina mnuho naszykowaty, fury weliki kłasty. Tiazko buło, ale czołowik mołodszyj ne odczuwaw toho. Wtomyszsia, wweczery obmyjiszsia, lażesz i rano znow dobre. Jak oboroczajimo hrablamy – woroczajimo, woroczajimo, chmarka wyjde, zmoczyt i znow od poczatku. I tak samo rozkidaty kopyci – rozkidajisz, uže obernesz toje, ny zsiul, ny stul wyjde chmara i zmoczyt. Jak uže kupyłasia hrabarku, to buło mnuho lokszy, wże buło barzo dobre. Оно szcze kopyty w kopyci to składali, ne tak jak teper maszynamy – tiuky, czy jak ja nazywaju «weliki kolosa». A tohdy ż treba buło w kopyci poskladaty. Ale czołowik buw mołodszyj, wesiołu buło.

AP: A susidy odyń odnomu pomahali trochi?

NJa: Chto wże ne miw wohule sina, tohdy deś pomahaw odyń druhomu, ale perewažno każdy swoje suszyw. W nas

був такій сусід, що як уже свого не сушив, то нам приходив помагати. Він мнуго помагав, ще і фотографії маю з лонкі, як обідали, коли вже посушили. Але барзо собі не помагали, бо каждый своє мів сіно до сушіння.

АП: А чим ще люде занимались літом, ще перед жнивами?

НЯ: В тому часі як сінокоси, то треба було ще і городи полоти. В город треба було іти – матичити, і гуркі як уже настали. Але гуркі то не вибирали так, як тепер – маленькі, оно велікі всьо. Коли часамі менчи вибереш, то мама казала: «А пощо ти такій вибирала?». Як то на селі – в хлівах було повно, треба було, як картохлюв браковало, то і зіля принести з города. А сажали і брукву, і бураки – було мнуго роботи. Зараз і жниво начиналося, то в ліс по ягоди побігчи...

АП: В тому літньому часі випадає, між іншим, свято Народження Івана Хрестителя. Як давній одзначалося той день?

НЯ: Колісь, як ще вдома була, то стріхи, так як на Трійцю, оздобляли. На Івана то вже я не знаю чом, вольшину саджали. Бабкі і вольшину в стріху солом'яну і хати убиралі, приносили. Помню, що я всьо ясьон ламала, голі тиї молодії і де який гвоздь в дерев'яних стінках, то саджали. А пахотів букет у хаті! Вже тогди квітки цвилі, переважно півонії. А до церкви, то оддавна зіле несли. Вже квітку зробиш з вселякого зіля: боркун, як називаємо, дзюравец, ліпа, марійка, Іванови головкі – таке було подобне до конічини, як цвите. Але то росло на жвіровні і всьо колежанка Бася мні приносила. А топір каже, що нема вже, розрили тую жвіровню, то нема вже. І ягоди, як ягодник росте, то вже там пара гульок бралося, м'ята, палинь... Веліку квітку робиться і потум сушиш. Тое, що висохне тогди до торебкі або слоїка і на гербату – ліпа, ягоди, нюхтики як цвितут, то той цвіт до гербати обривається. А тую решту висушим і тримаємо. Ніби-то кажут тую квітку, що на Сплінне святиться, то як хто умре, то кладут, але може бути і тоє Іванове зілле. Не знаю, чи то всюди, но в нас така традиція, що кладут квітку коло покойніка. Тут у нас, в Добриводи, то завжди служба 7 липня, то і тепер святим. ❖

був такій сусід, също как уže swoho не suszyw, то нам pry-chodyw pomahaty. Win mnuho pomahaw, също i fotohrafiji maju z lonki, jak obidali, коли wže posuszyli. Ale barzo sobi не pomahali, bo każdy swoje miw sino do suszinia.

АП: А czym също луде zanyмалиś litom, също pered žnywamy?

НЯ: W тому czasi jak sinokosy, то treba було също i horody poloty. W horod treba було ity – matyczyty, i hurki jak uže nastali. Ale hurki то не wybyrali tak, jak тепер – maleńki, оно weliki wsio. Koli czasami menczy wyberesz, то mama kazala: «А poszczo ты takyji wybyrała?». Jak то на seli – w chliwach було powno, treba було, jak kartochluw brakowało, то i zila prynesty z horoda. А sadyli i brukwu, i buraky – було mnuho roboty. Zараz i žnywo naczynałosia, то w lis po jahody pobihczy...

АП: W тому litniomu czasi wypadaє, miż inszym, swjato Narodżennia Iwana Chrestytela. Jak dawnij odznaczałosia toj deń?

НЯ: Koliś, jak също wdoma була, то strichy, так як на Trijciu, ozdoblali. Na Iwana то wže ja не znaju czom, wolszynu sadžali. Babki i wolszynu w strichu sołomjanu i chaty ubyrali, prynosyli. Pomniu, също ja wsio jasion łamała, holi tyji mołodyji i de jakyj hwozd' w derewjanych stinioch, то sadžali. А pachotiw bukiet u chati! Wže tohdy kwitki cwyli, perewažno piwoniji. А do cerkwy, то oddawna zile nesli. Wže kwitku zrobysz z wsielakoho zila: borkun, jak nazywajimo, dziurawiec, lipa, marijka, Iwanowy hołowki – takoє було podobne do koniczyny, jak cwyte. Але то росло на žwirowni i wsio koležanka Basia mni prynosyła. А topir каже, също нема wže, rozryli tuju žwirowniu, то нема wže. I jahody, jak jahodnyk росте, то wže там пара hulok brałosia, mjata, pałyń... Weliku kwitku robyt'sia i potum suszysz. Toje, също wysochne tohdy do torebki або słojika i на herbatu – lipa, jahody, niuchtyki jak cwitut, то toj cwit do herbaty obrywajit'sia. А tuju resztu wysuszym i trymajemo. Ni-by-to kažut tuju kwitku, също на Splinnie swjatyť'sia, то jak chto умре, то kładut, але може buty i toje Iwanowe zille. Не znaju, czy то wsiudy, но в нас takaja tradycija, също kładut kwitku koło pokojnika. Тут u нас, w Dobrywody, то завжди służba 7 lipnia, то i тепер swjatyт. ❖

Nasze pismo na terenie powiatu bielskiego, hajnowskiego, siemiatyckiego oraz miasta Białegostoku można już kupić w kioskach i innych punktach sprzedaży prasy firmy „Kolporter” (sklepy „Arhelan”, „Społem”, „Empik”)

Mieszkając w Moskwie, swoją podlaską nostalgię Mikołaja Janczuka zaspokajał, wcielając ją w oryginalne i niepowtarzalne słowo poetyckie. W rękopisach rozproszonych po różnych archiwach oraz w prywatnych zbiorach pozostają wiersze liryczne, osobiste, refleksyjne, a także o tematyce społecznej i narodowej, pisane ukraińską gwarą podlaską w odmianie kornickiej.

Profesor spod Bielska o profesorze spod Białej i jego wierszu napisanym w Łubniach

Czas biżył, a przed nim szcze – *tempus fugit!* Nie tak dawno, w numerze 4/2002, publikowaliśmy artykuł Antona Serednickiego „W siedemdziesięciolecie urodzin. Bazyli Białokozowicz jako ukrainoznawca”, a już ówczesnego jubilatę od ponad dziesięciu lat nie ma wśród nas. Również autor owej publikacji, mimo że o wiele bardziej długowieczny, opuścił szeregi żywych (patrz nr 2/2016 z artykułem poświęconym stułeciu urodzin A. Serednickiego, piszącego także pod pseudonimem Antin Werba). Notabene, ówczesna publikacja w „Над Бугом і Нарвою”, podobnie jak „Ukrainika w dorobku naukowym profesora Bazylego Białokozowicza” w czasopiśmie „Acta Polono-Ruthenica” (nr VI, 2001), była swego rodzaju rewanżem dla B. Białokozowicza za artykuły o Antonim Serednickim w piśmie „Acta Polono-Ruthenica” (nr IV, 1999) oraz w zbiorze „Література. Літературознавство. Життя”, wydanym w Iwano-Frankiwsku. Wcześniej, 26 marca 1998 r., B. Białokozowicz referat o dorobku ukrainistycznym A. Serednickiego wygłosił w Centrum Prasy i Książki Narodów Słowiańskich w Warszawie.

O ile dzisiaj pochylamy się nad osobami *podlaskich urodźceniów*, przypomnijmy kilka akapitów z artykułu A. Serednickiego, który był serdecznym wielbicielem naszego regionu, lecz urodził się koło wołyńskiego Krzemieńca:

„Na wyróżnienie zasługują też recenzje i omówienia prac ukrainistycznych pióra Bazylego Białokozowicza. Tytułem przykładu powołajmy się na celną analizę książki Jerzego Jędrzejewicza *Noce ukraińskie albo rodowód geniusza. Opowieść o Szewcencie* (Warszawa 1966. ss. 618). Czytamy tam m.in.: *Jędrzejewicz umiejętnie i przekonująco ukazuje, jak w trudach, bólach i mękach rodziła się nowoczesna ukraińska świadomość narodu, której najgłębszym i najwierniejszym wyrazicielem w wieku XIX był syn ludu*

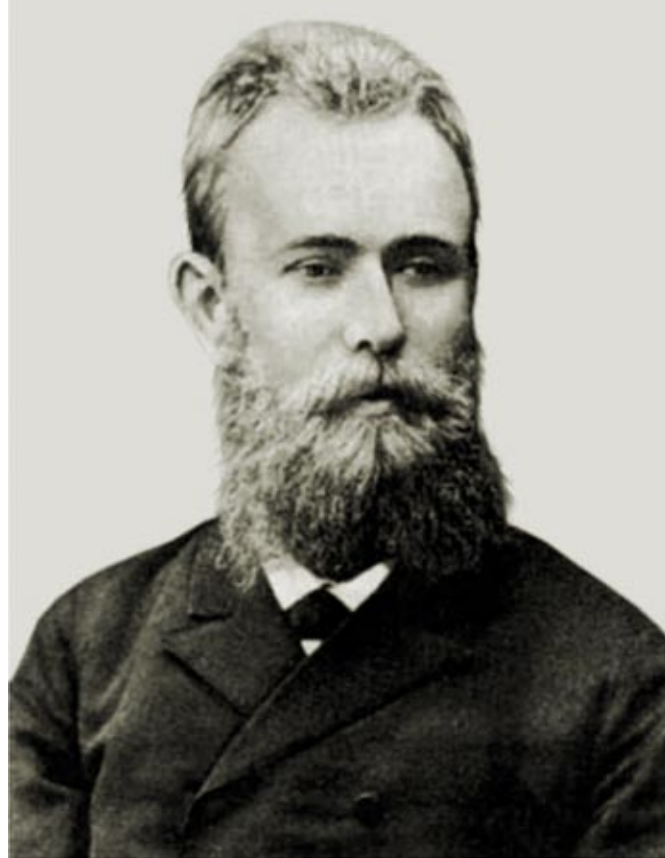
ukraińskiego, wieszcz narodowy Ukrainy – Taras Szewczenko. Jędrzejewicz w sposób niezwykle sugestywny i barwny przedstawił drogę życiową i twórczą poety i malarza ukraińskiego. Na wyróżnienie zasługuje wnikliwość „Nocy ukraińskich” w rozszyfrowaniu, wyjaśnianiu i komentowaniu okoliczności autobiograficznych oraz umiejętność konfrontowania myśli i dzieła Szewczenki z dokumentami historycznymi i źródłami pamiętnikarskimi. Jędrzejewicz szczególną uwagę zwrócił na proces kształtowania się świadomości narodowej Szewczenki, uwypuklił znaczenie folkloru ukraińskiego i kozackich tradycji wolnościowych wciąż jeszcze żywych w narodzie ukraińskim, ukazał wpływ lektury i realnego życia dnia powszedniego.

W tym kontekście godny uwagi jest, publikowany także na łamach „Над Бугом і Нарвою” (nr 3-4/2001), szkic *Taras Szewczenko i kształtowanie się świadomości narodowej Mikołaja Janczuka*. Wnosi on pionierski wkład do szewczenkoznawstwa dzięki wyświetleniu sprawy popularyzacji autora *Kobzara* na gruncie rosyjskim przez M. Janczuka, co uszło uwadze ukraińskim znawcom Szewczenki. Nowatorski i odkrywczy wkład do slawistyki nie tylko polskiej, ale i ukraińskiej ma również monografia *Mikołaj Janczuk (1859-1921). Podlaskie skrzyżowania tradycji słowiańskich*, w której B. Białokozowicz podkreślał: *Janczuk doskonale poznał twórczość Szewczenki, zaczytywał się jego poezją. W niej odnajdywał siebie i swoją tożsamość. Duże wrażenie na nim wywarł m.in. poemat „Hajdamacy”, w którym autor szeroko spożytkował bogaty folklor ukraiński. Do opery opartej na motywach tego utworu Janczuk ułożył libretto, a jego przyjaciół M. Łysenko, znany kompozytor ukraiński, napisał nawet muzykę do części tekstu.*

Również w rozprawie *Mikołaj Janczuk (1859-1921). Podlaski dialog kultur na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim –*

wczoraj i dziś Białokozowicz stwierdził, że Janczuk w wierszach „Moja muza” i „Ostatnie życzenie” wyróżnił intymne wręcz nawiązanie do Szewczenkowskiej tradycji umiłowania narodu, ziemi ojczyźnej i wolności, tak znakomicie wyrażonej w genialnym „Testamencie”, który stał się świętością narodową Ukrainy. B. Białokozowicz w pełni udowodnił, że życie, działalność i twórczość Szewczenki stanowiły dla Janczuka niezbywalny dowód realizacji własnej osobowości w kontekście narodowym, a jego dokonania artystyczne były również natchnieniem dla własnej twórczości literackiej wielkiego Podlasianina. Oprócz tego odnotowany tu został wpływ na świadomość Janczuka nie tylko Tarasa Szewczenki, ale i ukraińskiego teatru oraz gry Marii Zańkowieckiej, dla której specjalnie napisał dramat *Не допоможуть чари, як хто кому не до пару*. Autor zwrócił też uwagę na dialektologiczny dorobek Janczuka i na kontynuowanie jego dzieła przez obecnych literatów i uczonych z Podlasia. W tej pracy, jak i w monografii o Janczuku Białokozowicz zebrał i spożytkował znaczną bibliografię dotyczącą folklorystyki, dialektologii, literatury oraz historii Podlasia i Chełmszczyzny. Profesorowi zawdzięczamy także odkrywcze studium pt. *Mikołaj Janczuk jako badacz folkloru kornickiego na Podlasiu*.

W monografii o Mikołaju Janczuku znajdujemy też interesujące informacje nie tylko o Szewcencie, ale i o Mykole Sumcowie. Mychajle Staryckim, Marku Kropywnyckim, Mykole Kostomarowie, Iwanie France, Mykole Łysence, Mychajle Drahomanowie i innych przedstawicielach nauki i literatury ukraińskiej. B. Białokozowicz zwrócił też uwagę na działalność wywodzących się z unicko-rusińskiego środowiska na Podlasiu przedstawicieli kultury polskiej – Antoniego i Mikołaja Mazanowskich, Ignacego Daniłowicza, Michała Bobrowskiego oraz Ignacego Ba-

Profesor Bazyli Białokozowicz podczas prelekcji o życiu i twórczości prof. Mikolaja Janczuka (na zdjęciu u góry) w bielskiej świetlicy Podlaskiego Oddziału Związku Ukraińców w Polsce, 30 marca 1990 r. Fot. Jewhena Rzyżka.

zylego Onacewicza. Pisał też o sądach Janczuka na temat dorobku Oskara Kolberga i Adolfa Chybińskiego”.

Spis prac ukrajoznawczych B. Białokozowicza, w tym większości „janczukoznawczych”, na które w swoich publikacjach z lat 2001-2002 powoływał się A. Serednicki, zamieszcza-

my obok jako ilustrację do jego tezy, że: „Już pobieżna kodyfikacja różnorodnych ukraińców, w tym licznych ukraińców podlaskich, profesora Bazylego Białokozowicza prowadzi do konkluzji, że wniósł on doskonały i wybitny wkład do ukrajoznawstwa polskiego i do poznania polsko-ukra-

ińskich stosunków literackich”. Natomiast Mikolaj Janczuk był nie tylko badaczem, ale też aktywnym twórcą kultury ukraińskiej, szybko zdobywającym uznanie jako dramaturg, na co wpływ miało zetknięcie się z „teatrem koryfeusz”, jak nazwano pierwszy teatr zawodowy z ukraińskojęzycz-

Ukrajnozawcze publikacje prof. Bazylego Białokozowicza (Wasila Białokozowicza; 1932-2010)

1. Б. Бялокозович, Листування з Л. Толстим, – „Наша Культура”, Варшава 1960, nr 12, s. 12. (Artykuł o korespondencji Ukraińców z Podlasia, Chelmszczyzny i Łemkowszczyzny z Lwem Tolstojem).
2. B. Białokozowicz, Ukraińskie noce, – „Nurt”, Poznań 1966, nr 11(19), s. 51.
3. B. Białokozowicz, Ukraińska twórczość pisarzy polskich, – „Przegląd Humanistyczny”, R. 17, Warszawa 1973, nr 4(97), s. 160-164.
4. B. Białokozowicz, Polsko-wschodniosłowiańskie stosunki literackie jako problem badawczy, – „Studia Polono-Slavica Orientalia. Acta Litteraria”, Wrocław, Ossolineum 1974, t. I, s. 17.
5. B. Białokozowicz, Jarosław Iwaszkiewicz jako orędownik humanistycznej idei jedności kultur, – „Przegląd Ruscystyczny”, R. 2, Warszawa-Łódź 1979, z. 3 (7), s. 5-16.
6. B. Białokozowicz, Włodzimierz Poczynajło (15 października 1939-29 stycznia 1979), – „Slavia Orientalis”, Warszawa 1980, nr 4, s. 531-538.
7. B. Białokozowicz, Pamięci Przemysława Zwolińskiego (26 IX 1914 – 4 XI 1981), – „Przegląd Ruscystyczny”, R. 5, 1982, z. 1-4 (17-20), s. 315-323.
8. B. Białokozowicz, Jan Baudouin de Courtenay i literatury słowiańskie, [w:] Z polskich studiów slawistycznych, ser. VI: Literaturoznawstwo, folklorystyka, problematyka historyczna. Prace na IX Międzynarodowy Kongres Slawistów w Kijowie (1983), Warszawa, PWN 1983, s. 15-17.
9. Б. Бялокозович, Микола Янчук, – „Український Календар.1984”, Варшава 1984, s. 223-228.
10. Białokozowicz B., Mikolaj Janczuk i jego związki z

- Podlasiem, – „Slavia Orientalis”. Warszawa, 1984, nr 3/4, s. 318-330.
11. Jak wyżej, odbitka nakładem: Підляське українське видавництво «Думка».
12. Б. Бялокозович, Михайло Шолохов – син Донської землі, – „Український Календар.1985”, Варшава 1985, s. 119– 122.
13. Б. Бялокозович, Мицкевич в восточнославянских литературах, [w:] Славянские культуры и мировой культурный процесс, Минск 1985, s. 230-234.
14. B. Białokozowicz, Literatury słowiańskie w oczach Jana Baudouina de Courtenay, [w:] Fiodor Dostojewski. W setną rocznicę śmierci, Rzeszów 1985, s. 82-84.
15. Б. Бялокозович, И. Франко и И. А. Бодуэн де Куртенэ, [w:] Иван Франко и мировая культура. Тезисы докладов Международного симпозиума (Львов, сентябрь 1986), Киев 1986, s. 56-57.
16. B. Białokozowicz, Mikolaj Janczuk o Oskarze Kolbergu i Adolfe Chybińskim, – „Slavia Orientalis”, 1987, nr 3-4, s. 373-394.
17. Białokozowicz B., Mikolaj Janczuk wobec literatur słowiańskich, [w:] Z polskich studiów slawistycznych, seria VII, Warszawa, 1988, s. 521-538.
18. Б. Бялокозович, Николай Янчук – исследователь польско-восточнославянского пограничья, – „Советское славяноведение”, 1989, nr 5, s. 47-59.
19. Białokozowicz B., Milenium Chrztu Rusi, – „Slavia Orientalis”, T. 38 : 1989, nr 3-4, s. 251-255.
20. Białokozowicz B., Od redakcji, – „Studia Polono-Slavica Orientalia. Acta Litteraria”, 1990, t. 12, s. 5-6. (Tom

- 12 „Studiów Polono-Slavica Orientalia” (1990) poświęcił całkowicie tematyce ukraińskiej).
21. Białokozowicz B., Mikolaj Janczuk i pogranicze polsko-wschodniosłowiańskie, – „Slavia Orientalis”, t. XXXIX, nr 3-4, r. 1990, s. 446-455.
22. Б. Бялокозович, Н. А. Янчук – исследователь села Корница на Подляшье, [w:] Славяне. Адзіства і многастайнасць (міжнародная канферэнцыя 24-27 мая 1990 г.). Тэзісы дакладаў і паведамленняў, Мінск 1990, s. 16-18.
23. B. Białokozowicz, Pogranicze i kresy w literaturze pięknej (Przyczynek do polsko-białoruskich i polsko-ukraińskich stosunków literackich), [w:] Зофье Налковской посвящается... Материалы научной конференции (16-18 мая 1989 года, Гродно), Минск 1991, s. 28-29.
24. Białokozowicz B., Mikolaj Janczuk jako badacz pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego, [w:] Studia Polono-Slavica-Orientalia. Acta Litteraria, t. XIII, 1992, s. 68-85.
25. Białokozowicz B., Franciszek Skoryna w ujęciu Mikolaja Janczuka, – „Slavia Orientalis”, t. XLII, nr 2, r. 1993, s. 314-325.
26. Б. Бялокозович, Микола Янчук пра літаратурную чынінасць Францыска Скарыны, [w:] Беларусіка – Albaruthenica, I, 1993, s. 261-263.
27. B. Białokozowicz, Mikolaj Janczuk wobec kasaty unii na Podlasiu w 1875 roku, [w:] Unia brzeska: geneza, dzieje i konsekwencje w kulturze narodów słowiańskich, Kraków 1994, s. 378-415.

nym repertuarem, którego twórcy i artyści wielokrotnie byli wspomina- ni w tegorocznych numerach „НБН” („Актуальне завжди”).

Trupę teatralną w ówczesnym Jeli- zawethradzie (późniejszy Kirowohrad, obecnie Kropiwnicki) założył w 1882 roku Marko Kropiwnicki (1840-1910) „władający wszystkimi profesjami te- atralnymi” – dramaturga, aktora i reży- sera. Natomiast rolę kierownika organi- zacyjnego *Towarzystwa ukraińskich ar- tystów pod orudoju M. Ł. Kropywnyćko- ho* wziął na siebie dramaturg Mychajło Starycki (1839-1904), będący również mecenasem całego przedsięwzięcia. Na potrzeby teatru sprzedał bowiem swój prywatny majątek ziemski, dzięki cze- mu członkowie ukraińskiego zespołu otrzymywali honoraria większe niż ak- torzy carskiej sceny, mieli też najlepsze dekoracje i kostiumy. W połączeniu z ta- lentem i ciekawym repertuarem dawa- ło to możliwość święcenia sukcesów na scenach całego ówczesnego państwa ro- syjskiego. Zawitali też do jego pierwszej stolicy – oddajmy tu głos Mikole, który po kilkudziesięciu latach tak przedsta- wił swoje przeżycia w autobiografii na- pisanej w trzeciej osobie: „Wspomniany rok 1885 stanowi istotny punkt zwrot- ny w narodowej świadomości Janczuka. W tym roku po raz pierwszy pojawiła się

w Moskwie małosyjska trupa teatral- na M. Staryckiego i M. Kropiwnickiego, i Janczuk po raz pierwszy miał okazję usłyszeć żywą mowę ukraińską, mającą już swoją literaturę. Pod wrażeniem tych spektakli przystąpił do tworzenia mało- ruskich sztuk teatralnych z życia Mało- rusów swojej ojczyzny – Podlasia.

Pierwsza z nich, pięcioaktowa kome- dia „Pilip-muzyka” (Filip-muzykant) by- ła wystawiona w Moskwie w 1887 r. i od tej pory nie schodzi ze sceny. Za nią po- szły kolejno: komedia „Wychowanec” (Wychowanek) i dramaty: „Na czużyni” (dwukrotnie zabroniona przez cenzurę) i „Ne pomożut’ i czary, jak chto komu ne do pary”, napisana na benefis znanej pri- madonny M. Zańkoweckiej. Niektóre ze sztuk grane są w Galicji, lecz żadna z nich do tej pory nie została wydrukowa- na” (przekład B. Białokozowicza).

O Janczukowych sztukach, które mi- mo swej popularności długi czas funk- cjonowały wyłącznie w rękopisach, na- piszemy w następnych numerach. Tutaj tylko wspomnimy, że właśnie w Galicji, we Lwowie, „Вихованець” doczekał się publikacji – w 1909 roku, w ramach Bib- lioteki Teatrów Amatorskich (nr 5), wy- dawanej przez Josypa Stadnyka (1876- -1954), aktora urodzonego w Waławie pod Przemyślem, a od 1906 r. reżysera i dyrektora teatru towarzystwa „Ruśka

Besida”, który właśnie wystawiał sztuki M. Janczuka na halickich scenach. Ko- lejne wydania „Wychowanka” ukazały się w 1915 r. – w drukarni ukraińskiej gazety „Свобода” w Jersey City (USA) i w 1926 roku – ponownie we Lwowie, nakładem księgarni Towarzystwa Nau- kowego imienia Szewczenki (są to „klo- ny” wydania z 1909 r., powtarzają bo- wiem pomyłkę w inicjale imienia auto- ra – jest „Л.” zamiast „М.”).

Ponieważ mamy wakacje, zajrzy- my do miejsca wypoczynku rodzi- ny Janczuków pod Łubniami w ówcze- snej gub. połtawskiej, a więc w regio- nie, który wydał prawdopodobnie naj- więcej twórców nowoczesnej literatury ukraińskiej, poczynając od urodzonego właśnie w Połtawie jej prekursora Iwa- na Kotlarewskiego (1769-1838). Łubnie, jak o tym szerzej informujemy w rubry- ce „Актуальне завжди”, też się wyróż- niły na mapie inicjatyw narodotwór- czych, gdyż właśnie w tym mieście w końcu 1905 roku bracia Mykoła, Woł- dymyr i Serhij Szemetowie wydali kil- ka numerów pierwszej ukraińskojęzyc- nej gazety w Imperium Rosyjskim pod tytułem „Chliborob” (Rolnik). Co cie- kawie, w liczących w 1910 roku około 12,8 tys. mieszkańców Łubniach (Bielsk liczył wówczas 9,2 tys.) na początku XX w. nie tylko nie było żadnej proswi-

28.Б. Бялокозвич, „Анчар” Пушкина в оцццкц этнографц Н.А. Янчука, [w:] Болдинские чтения, Нижний Новгород 1994, s. 15-36.
29.В. Бялокозович, Taras Szewczenko i kształtowanie się świadomości narodowej Mikołaja Janczuka, [w:] W kręgu kultury ukraińskiej, Olsztyn 1995, s. 123-135.
30.Бялокозович В., Mikołaj Janczuk jako badacz pograncza polsko-wschodniosłowiańskiego, [w:] Studia z Filologii Rosyjskiej i Słowiańskiej, T. 22, (1995), s. 59-74.
31.Б. Білокозович, Дорога Юрія Трачука до національного і поетичного самовизначення, [w:] Ю. Трачук, Райські двері, ред. Б. Білокозович, вид. Союзу українців Підляшшя, Більськ-Підляський 1995, s. 51-62.
32.В. Бялокозович, Mikołaj Janczuk (1859-1921). Podlaskie skrzyżowania tradycji słowiańskich, Olsztyn 1996, ss. 159. *Recenzje: T. Zaniewska*, – „Dziś”. *Przegląd społeczny*, 1997, nr 8, s. 122-126; *M. Roszczenko*, *Pierwsza monografia o podlaskim intelektual- ści*, – „Над Бугом і Нарвою”, 1998, nr 3-4, s. 59-61; *A. Serednicki*, – „Przegląd Humanistyczny”, Warszawa, 1998, nr 2, s. 161-164.
33.В. Бялокозович, Mikołaj Janczuk (1859-1921). Pod- laski dialog kultur na pograniczu polsko-wschodniosło- wiańskim – wczoraj i dziś, [w:] Prace Komisji Wschod- nioeuropejskiej Polskiej Akademii Umiejętności, t. IV, Kraków 1997, s. 109-140.
34.Бялокозович В., Memoriał Mikołaja Janczuka z 1907 r. o pożytku akademickiej edycji zabytków języka i pi- śmiennictwa białoruskiego, [w:] Słowianie Wschodni. Du- chowość, mentalność, kultura, Kraków 1997, s. 201-208.
35.В. Бялокозович, Mikołaj Janczuk jako badacz folk-

loru kornickiego na Podlasiu, [w:] Folklor i pograncza, Olsztyn 1998, s. 147-172.
36.Бялокозович В., Między Wschodem a Zachodem. Z dziejów formowania się białoruskiej świadomości na- rodowej, Białystok 1998, ss. 180. (m.in.: Memoriał Mi- kołaja Janczuka z 1907 r. o pożytku akademickiej edycji zabytków języka i piśmiennictwa białoruskiego; Franc- zesk Skoryna w ujęciu Mikołaja Janczuka). *Recenzja: Jarosława Koniewa*, *W: Acta Polono-Ruthenica. T. 4 (1999)*, s. 405-408.
37.Бялокозович В., Polsko-wschodniosłowiańskie pograncze kulturowe, – „Тэрманілы”, nr 1, (1998), s. 19-27.
38.Б. Я. Бялокозович, 3 історії української діаспори. Антін Середницький у колі польсько-україн- ських культурних взаємин, [w:] Література. Літе- ратурознавство. Життя. Збірник наукових праць й матеріалів на пошану доктора філологічних наук, професора Марка Веніаміновича Теплінського, Іва- но-Франківськ 1999, s. 279-287.
39.В. Бялокозович, Antoni Serednicki – rzecznik i orę- downik polsko-ukraińskiego przymierza, porozumienia i współpracy, [w:] Acta Polono-Ruthenica, t. IV, Olsz- tyn, 1999, s. 291-309.
40.В. Бялокозович, Adam Mickiewicz jako poetycki symbol polsko-litewskiego i polsko-wschodniosłowia- Ńskiego zbliżenia, porozumienia i współpracy, [w:] Słowo. Tekst. Czas. Materiały III Międzynarodowej Konferencji Naukowej, poświęconej 200-leciu urodzin Adama Mic- kiewicza i Aleksandra Puszkina (Szczecin, 24-25 wrze- śnia 1998 r.), Szczecin 1999, s. 11-21.
41.Бялокозович В., Jan Baudouin de Courtenay i kul- tura duchowa narodów słowiańskich. Zarys problema-

tyki badawczej, [w:] Wielkie tematy kultury w literaturach słowiańskich. Slawica Wratislaviensia 122, Wrocław 2003, s. 118-123.
42.Бялокозович В., Vademecum ukrainistyczne, [w:] Polska i Jej Wschodni Sąsiedzi. T. 2 (2002), s. 258-265 (rec. książki: W. Wilczyński, *Leksykon kultury ukraiń- skiej*, Kraków, 2004).
43.В. Бялокозович, Kornica w życiu i twórczości Mi- kołaja Janczuka, [w:] Mozaika Ziemi Łosickiej. Religia – kultura – polityka, Warszawa – Łosice 2005, s. 119-134.
44.Бялокозович В., U źródeł cyrylicznego piśmiennic- twa południowosłowiańskiego oraz jego percepcji na gruncie wschodniosłowiańskim i polskim, [w:] Acta Po- lono-Ruthenica. T. 11 (2006), s. 7-28.
45.Бялокозович В., Antoni Serednicki – pedagog, pi- sarz i tłumacz – jako badacz i krzewiciel pobratymstwa polsko-ukraińskiego, [w:] Polska i Jej Wschodni Sąsie- dzi. T. 8 (2007), s. 192-208.
Publikacje w „Над Бугом і Нарвою”:
46.В. Бялокозович, List, 1992, nr 2, s. 32.
47.В. Бялокозович, М. Janczuk i jego szkic podlaski „Wiedźma”, 1993, nr 2, s. 23-26.
48.В. Бялокозович, Profesor Igor Lisiewicz – wnuk znakomitego Podlasianina Mikołaja Janczuka, 1994, nr 3-4, s. III.
49.В. Бялокозович, Ekumenizm słowa poetyckiego, 1999, nr 3, s. 38.
50.В. Бялокозович, Piewcy Ukrainy i Podlasia. Taras Szewczenko i kształtowanie się świadomości narodowej Mikołaja Janczuka, 2001, nr 3, s. 30-32, nr 4, s. 28-29.
51.В. Бялокозович, Nie zapominajmy o Podlasiu Jan- czuka, 2006, nr 1, s. 41-42.

tianskiej czytelnicy, ale cały sektor ukraiński w miejscowej bibliotece składał się z jednego egzemplarza Szewczenkowego „Kobzara” (zresztą czytać umiało tylko ok. 13% łubieńczan). Mimo to w trakcie rewolucyjnych wydarzeń właśnie w Łubniach stworzono koalicyjny komitet z udziałem przedstawicieli kilku partii (Ukraińska Narodna Partija, Ukraińska Radykalno-Demokratyczna Partija, Ukraińska Socjał-Demokratyczna Robotnicza Partija), który zorganizował samoobronę kierowaną przez Andrija Lewickiego (w latach 1926-1954), mająca za zadanie utrzymanie porządku i zapobieganie aresztom rewolucjonistów. Po klęsce rewolucji lat 1905-1907 tzw. Republika Łubieńska została zlikwidowana, zaś władze carskie urządziły pokazowy proces nad 57 mieszkańcami Łubniów i okolicznych wsi, lecz mimo pierwotnego surowego wyroku zostali oni uniewinnieni przez sąd apelacyjny. W 1911 roku w Łubniach nie przejęto się oficjalnym zakazem i urządzono uroczystości dla uczczenia 50-lecia śmierci Tarasa Szewczenki (1814-1861).

Położone na lewobrzeżu Dniepru, w XVII w. zwanym też Zadnieprzem, Łubnie znane są też jako rodowa siedziba *kniaziów Wyszniewećkich*, w bardziej spolszczonej wersji *książąt Wiśniowieckich*, z których jeden w latach 1669-1673 nosił nawet koronę królewską – Michał Wiśniowiecki herbu Korybut, stąd też znany w historiografii jako Michał Korybut Wiśniowiecki (1640-1673). Nie był już jednak „panem na Łubniach”, utraconych przez jego ojca Jarekę, pierwszego rzymskiego katolika w rodzie, który sprowadził do miasta też mnichów z zakonu bernardynów – w 1648 roku chłopscy poddani „zadnieprskiego królewiatka” zdobyli i zburzyli zamek wraz z nieskończonym klasztorem bernardyńskim, a miasto stało się ośrodkiem łubeńskiego pułku Wojska Zaporoskiego.

Zabytkiem z czasów, gdy Wiśniowieccy, podobnie jak Ostrogscy i inne książęce i wielkopańskie rody były filarami ruskiego (ukraińsko-białoruskiego) *blahociestia* (prawosławia) w Rzeczypospolitej, jest w Łubniach męski monaster Spasko-Preobrażeński (Przemienienia Pańskiego) w dawnym Lesie Mharskim nad Sulą (powszechnie znany jako Monaster Mharski). Został on w 1619 roku ufundowany przez Ra-

Микола Янчук: На безлітті в Лубнях 1911 року

Дош бубонів, як навіжений,
Злувався вітер, мов скажений,
Ми ждали літа – й не було,
Десь запропало все тепло.

Аж ось з-за хмари сонце – гульк!
Дощу остання крапля – бульк!
Засіяло все кругом, зраділо,
На серці в нас повеселіло.

Тепер-то, кажемо, життя!
Настало нам за все ниття!
Попогуляєм тут на волі
Після московської неволі!

Аж тут Москва, – чортів їй триста! –
Кричить: «Ай, ти, сепаратиста!
Чи ти забув, що москалям
Продав ти душу, мов той – хлам».

«Вертайся ж швидче москалятам
Проказувати буки – аз!»...
Таке-то нам життя, проклятим,
Одно в одно все раз-у-раз!...

Як віл, запряжений в ярмі,
Оре ту ниву не свою,
Так ти, запроданий Москві,
Працной та й згинь в чужім краю!...

Łubnie na pocztówkach z początku XX w.

jinę Wiśniowiecką z Mohyłów (kuzynkę metropolity Piotra Mohyły), wdowę po Mychajle Wiśniowieckim, któremu w 1610 roku swój powszechnie znany traktat polemiczny „Trenos” („Θρηνος to jest lament jedynej świętej Powszechnej Apostolskiej Wschodniej Cerkwie z objaśnieniem dogmat wiary”) dedykował Meletij Smotrycki. Jego pierwszym ihumenem w latach 1619-1631 był Isaja Kopiński, pochodzący ponoć z Podlasia,

zaś obecny monumentalny sobór Spaski został wzniesiony w 1692 roku z funduszy hetmana Iwana Mazepy.

O łubniańskich przeżyciach wakacyjnych Janczuków wiemy dzięki listowi Mikołaja, wysłanemu do przyjaciela A. E. Gruzińskiego. Jak pisze o tym B. Białołozowicz: „Lato 1911 r. – jak zazwyczaj – Janczukowie spędzali pod Łubniami na Połtawszczyźnie. Aura nie dopisała, padały deszcze, ale kiedy trzeba było

wracać do Moskwy, gdzie Janczuk przez wiele lat pracował również jako nauczyciel w gimnazjum, wypogodziło się i dni stały się piękne. Z tej właśnie okazji Janczuk napisał wiersz po ukraińsku w żartobliwo-filuterniej i swawolno-figlarniej formie, w którego podtekście znalazły swój wyraz ukryte marzenia, niezaspokojone pragnienia, żądza spełnienia, o co w warunkach ciągłej krzątaniny i przepracowania moskiewskiego wcale nie było łatwo, oraz podświadoma tęsknota do autentyczności w pracy i życiu”.

A oto transkrypcja wiersza, będącego załącznikiem do listu:

Na bezlitti w Łubniach 1911 roku

Doszcz buboniw, jak nawizenyj,
Złuwawsia witer, mow skażenyj,
My zdały lita – j ne buło,
Deś zapropalo wse tepło.

Az oś z-za chmary sonce – hulk!
Doszczu ostannia krapla – bulk!
Zasijało wse kruhom, zradilo,
Na serci w nas poweseliło.

Teper-to, kažemo, žyttia!
Nastało nam za wse nyttia!
Popohulajem tut na woli
Pisla moskowskojji newoli!

Aż tut Moskwa, – czortiw jij trysta! –
Kryczyt’: „Aj, ty, separatysta!
Czy ty zabuw, szczo moskalam
Prodaw ty duszu, mow toj – chłam”.

„Wertajsia ż szwydcze moskalatam
Prokazuwaty buky – az!”...
Take-to nam žyttia, proklatym,
Oдно w одно wse raz-u-raz!...

Jak wił, zaprjażenyj w jarmi,
Ore tu nywu ne swojy,
Tak ty, zaprodanyj Moskwi,
Pracuj ta j zhyń w czuzim kraju!...

Cóż, w roli wołu zaprzężonego w jarzmie, który orze nie swoją niwę, znalazł się nie tylko Mikoła w Moskwie, ale była ona też udziałem niemałej rzeszy naszych *chłopciuw* i *diwczeniak*, którzy posiadli nauczycielskie kwalifikacje. Jednym, podobnie jak Jańczukowi, też przyszło realizować się zawodowo daleko od ojczystrych stron. Innym, którzy pozostali niedaleko rodzinnego domu, wypadł los jeszcze gorszy: ukraińskojęzyczne dzieci, często własne i swoich krewnych, uczyć w języku – obcym i dla siebie, i dla nich.

B. Białokozowicz nie był jednak historykiem i publicystą, lecz literaturoznawcą, więc w artykule „Mikołaj Janczuk (1859-1921). Podlaski dialog kultur na pograniczu polsko-wschodniosłowiańskim – wczoraj i dziś” komentował literackie i językowe aspekty Janczukowej twórczości w przededniu I wojny światowej: „Wiersz Janczuka *На безлітті в Лубнях 1911 року* dokumentuje jego doskonałą znajomość ukraińskiego języka literackiego oraz zasad i właściwości systemowo-strukturalnych wersyfikacji ukraińskiej. Potwierdzenie tego znajdujemy w wiejskich scenach utworu *Святий Вечір* (Święty Wieczór [Wigilia, na Podlasiu, także zabużańskim nazywany najczęściej 'Kolada' lub 'Koleda' – J.H.]), spożytkowujących w szerokim zakresie kolędy ukraińskie zarówno z Podlasia, jak i z Połtawszczyzny. Dramat ten, napisany w roku 1914, po uzyskaniu zezwolenia cenzury na prezentacje sceniczne, ukazał się w druku w 1916 r. (M. Янчук, *Святий Вечір. Сільські сцени в одній дії, з колядками*, Петроград, 1916, ss. 46. Do tekstu jako dodatek do stron: 6 oraz 45-46 załączył we własnym opracowaniu odpowiednie nuty kolęd).

Swoją podlaską nostalgię Janczuk zaspokajał, wcielając ją w oryginalne i niepowtarzalne słowo poetyckie, którego tworzywem, zwłaszcza w ostatnich latach życia, stała się gwara kornicko-podlaska. Spożytkował ją w dramacie *Чи заробиш, чи проробиш*, do którego muzyczną oprawę przysposobił kompozytor Mikołaj Klonowski. W rękopisach rozproszonych po różnych archiwach, a także znajdujących się w prywatnych zbiorach jego wnuka Igora Lisiewicza, pozostają wiersze liryczne, osobiste, refleksyjne, a także o tematyce społecznej i narodowej, pisane ukraińską gwarą podlaską w odmianie kornickiej”.

Przyznaję się, że nazywanie „dialogiem kultur” tego, co się działo na Podlasiu, zarówno po bialskiej, jak i bieliskiej stronie Bugu, jest według mnie zbyt optymistyczne. Była to raczej przeemoc jednej kultury społecznej nad inną, przy tym etnicznie odmienną, co zresztą mniej lub bardziej otwarcie ukazywał w swoich publikacjach i wierszach sam Mikołaj Janczuk. Ale o tym w następnych numerach.

Jurij HAWRYLUK

Літні курашувські новіни

Наш прихуод у Курашеві має церквиського. В нашуй церкві і кругом єї є великі порадок. Маємо настоятеля о. Петра Каменського, з которого ми радуємося – вуон про всоь задбає, добре помагає церковна рада. При нашуй церкві все засаджани свіжі квіти, котори спонсорує Божена Дмитрук з чоловіком Марком – до їх по квіти ідуть з цілого повіту.

У нас великі одпуст 23 липня, приїжджають люде з інших приходув. Тепер било мнуого-мнуого люді і 9 священні-

кув. Міло било учті о. Івана Дмитрука, котори походіт з Курашева. Бив і його син – дякон з таким хорощим голосом, што – здавалося – той голос ішов в небеса. Такім людям жититі мнуого-мнуого здоров'я. І їхнім сім'ям.

Ну што ж – наше Курашево вилюдняється, так як інші сьола. Але маємо 15 добрих і молодих господаруов, городнікі – садовнікі і добре господарат на своюой ролі. Є Коло господинь, добре працюють, достають нагороди. Маємо тоже задбану світлицю, у которуй одбиваються разни імпрези, смутни і весьоли. А дбає про єї Ірена Нестерук.

Ніна ГРИГОРУК

На фото Ю. Гагрилока: Церква преп. Антонія Печерського і курашувські господині на «На Івана, на Купала» у 2019 р.

Продовження з 6 стор.

22 липня 1891 р. народився письменник **Сергій Пилипенко** (†1934). Жертва сталінсько-го терору.

22 липня 1902 р. народився **Петро Холодний** молодший (†1990), один з найвизначніших українських митців ХХ століття, особливо відзначився як маляр та графік. Син **Петра Холодного** старшого (1876-1930).

23 липня 1954 р. нар. естрадна співачка **Алла Кудлай**.

24 липня 1833 р. народився гістолог **Петро Перемежко** (†1833), завідувач кафедри гістології університету Св. Володимира у Києві; зробив відкриття мітозу (незалежно від В. Флеммінга і В. Шляйхера).

24 липня 1928 р. народився фізик **Ігор Дмитренко** (†2009), науковець у галузі надпровідності та низькотемпературного матеріалознавства.

24 липня 1933 р. нар. поет **Єжи Гарасимович** (**Jerzy Harasymowicz**; †21 серпня 1999).

2003 року у львівському видавництві «Світ» вийшла книга вибраних поезій Єжи Гарасимовича у перекладі з польської Ігоря Калинця – «Руський ліхтар, або Небо лемків». Вида-на добротню, ба, навіть розкішно: на добром папері, з суперобкладинкою, зі вставками кольорових репродукцій ма-

люнків лемка Епіфанія Дровняка (заного в Польщі як Никифор Криницький). ...як на мене, українця-вихідця з Лемківщини, про поета Єжи (Юрія) Гарасимовича – українця за походженням, що писав польською мовою, варто сказати більше. Власне, це й спонукало взятися за перо.

В передньому слові до збірки перекладів Ігор Калинець цитує присвяту Чеславу Мілошу, де на одній зі своїх збірок Гарасимович власноручно пише: «Вельмишановному Панові Чеславу Мілошу, Великому Поетові, з виразом поваги присвячує цей надто скромний томик Єжи Гарасимович, що є внуком українського селянина, який ходив босоніж по снігу у рідних Карпатах. Який також, як той Дідусь, бідний, але вільний».

Цікавим є і вибір адресата. Чеслав Мілош також, згадуючи про своє коріння, скаже: «Дідусь походив звідти, зі сходю...» і цитує дідуся: «Але у наших забавах і суперечках частіше, аніж латина, з'являлася народна білоруська мова, на яку ми без проблем переходили». Очевидно, в особі Мілоша Єжи Гарасимович бачив споріднену собі душу. З цього приводу Ігор Калинець у передмові зазначить: «Поети Пограниччя часто ма-

ють інші проблеми, аніж митці корінних земель. Мета цієї книжки – підтвердити також і це, подаючи українському читачеві дивовижний світ Поета другої половини ХХ століття, що жив у центрі Європи, але творив на пограниччі двох світів: польського й українського, польсько-римо-католицького і українсько-візантійського (на гадку самого поета):

«Єдиний доказ
На два народи
– я був –»

(З-за ікон, зб. «Зимівник»)

Тут аж ніяк нема потреби з'ясувати, чим поетом є Гарасимович. Він про це дуже виразно скаже сам у своїх передсмертних записках-одкровеннях: «Сам себе називаю респостровим козаком на службі Речі Посполитої... Моїм героєм був Петро Конашевич-Сагайдачний, який вигравав для Польщі битви і війни. Через усі літа утверджувався мій еталон поета, що є нічий, бо ж респостровий жовнір чи найманець – нічий, не має свого стягу. ...З цієї духовної латаргії вивала мене велика поезія Тараса Шевченка... По літах походів, маневрів і вагань я можу спокійно сказати, що я – український письменник, хоча доля так розпорядилася, що польськомовний».

Щодо цього зізнання у передньому слові до збірки перекладів Ігор Калинець скаже: «Від несподіванки (цей документ я отримав аж по закінченні перекладання) мені перехопило дух. Від ролі поклонника поезії Є. Гарасимовича ще з початку 60-х років я стаю тим, хто вводить Поета до української літератури і як польського, і як українського письменника! ...Ще треба чимало часу, аби звикнути до останньої заяви Єжи Гарасимовича як нам, українцям, так і полякам» (Микола Горбаль).

25 липня 1866 р. народився письменник, лікар і дипломат **Модест Левицький** (†1932). Молодша сестра Модеста – знана серед паризької богемі початку ХХ століття художни-

Софія Левицька – Портрет паризької дами

ця **Софія Левицька** (**Sonia Lewitska**; 1874-1937), відома своїм живописом та графікою у стилях кубізму та постімпресіонізму із впливом народного українського мистецтва.

25 липня 1869 р. народився фізик, метеоролог і письменник **Михайло Косач** (†1903), автор низки оповідань та наукових праць, засновник літературного гуртка «Плеяда». Старший брат **Лесі Українки**, **Ольги Косач-Кривинюк**, **Оксани Косач-Шимановської**, **Миколи Косача** та **Ізидори Косач-Борисової**. Навчався у класичній гімназії у Холмі, яку закінчив зі срібною медаллю.

26 липня 1773 р. нар. правознавець, мовознавець і освітній діяч **Ілля Тимківський** (†1853). Брав активну участь у заснуванні Харківського університету.

27 липня 1843 р. в с. Верховля Велика (місц. Вірхівня) на західній Лемківщині народився письменник і етнограф **Володимир Хил'як** (†1893), представник культурно-політичної течії у «галицькому отечестві», яка вірувала, що всі східні слов'яни складають одну «руську націю», отже, писав мовою схожою на російську.

27 липня 1853 р. народився письменник, журналіст і публіцист **Володимир Короленко** (†1921), якого сучасники називали «совістю нації», «адвокатом гнаних і нездолених», «моральним генієм». Позаяк писав російською мовою, з 1990 року Національною спілкою письменників України присуджується премія його імені за найкращий твір російською мовою в Україні.

Як нетипово жив, так і помер — просив свій прах розвіяти над Бескидами: «Хочу бути спопеленим. Не можу гнити роками... Важливе прецінь не порохно, а доробок людини». Виконала цей заповіт дружина Марія. З гелікоптера прах Поета розвіяно над горами. Там, у горах, на Вижнівському перевалі, поставлено Гарасимовичу пам'ят-

ник, на якому написано: «Єжи Гарасимович. Поет. 1933—1999». Поряд строфа з його вірша:

Все є в горах що я кохаю
Усі вірші у буках
Завжди коли туди повертаюсь
Клені мають мене за внука
(У горах, зб. «Будування лісу»)
(З передмови Ігоря Калинця до збірки «Руський ліхтар або небо лемків»)

28 липня 1880 р. народився письменник і політичний діяч **Володимир Винниченко** (†1951), автор майже усіх декларацій і законодавчих актів Української Народної Республіки, перший голова Генерального секретаріату УНР.

29 липня 1887 р. народився **Михайло Садовський** (†1967), генерал-хорунжий Армії УНР, начальник похідної канцелярії Військового міністерства при ставці Головного Отамана; організатор, згодом голова, Українського воєнно-історичного товариства у Польщі, видавець військово-історичних журналів; організатор і директор Українського воєнно-історичного інституту й Музею українського війська в Торонто.

29 липня 1904 р. народився фізик-теоретик **Дмитро Іваненко** (†1994), автор протон-нейтронної моделі атомного ядра. В ході сталінського терору був засуджений як «соціально небезпечний елемент».

30 липня 1884 р. народилася художниця **Софія Налепинська-Бойчук** (†1937). Дружина художника **Михайла Бойчука** (1882-1937) – так як і він була засуджена до смертної кари та розстріляна.

30 липня 1889 р. нар. громадсько-політичний діяч **Олександр Шульгин** (†1960), член Центральної Ради та генеральний секретар міжнародних справ, член делегації УНР на мирній конференції в Парижі.

31 липня 1909 р. народився поет, перекладач і дослідник Бойківщини **Осип Мошура** (†1942; загинув з рук гестапо).

1 серпня 1754 р. народився церковний ієрарх **Сильвестр**, в мирі **Петро Лебединський** (†1808), філософ та богослов, духовний письменник, організатор Полтавської семінарії (в числі її учнів були **Симон Петлюра** та мовознавець **Павло Житецький**).

2 серпня 1888 р. народився поет, драматург, публіцист **Кость Буревій** (†1934), член Центральної Ради. Жертва сталінських репресій – засуджений до смерті та розстріляний.

3 серпня 1833 р. народився філолог **Омелян Огоновський** (†1894), один із засновників То-

І. Бугаєвський-Благодатний – портрет В. Боровиковського вистави «Просвіта» (її голова у 1877-1894 рр.), Народної Ради (1885), Наукового Товариства ім. Т. Шевченка (1893).

3 серпня 1872 р. народився геолог і палеонтолог **Олексій Борисяк** (†1944).

4 серпня 1757 р. народився іконописець та художник-портретист **Володимир Боровиковський** (†1825).

4 серпня 1854 р. народилася актриса **Марія Заньковецька**

(†1934), провідна зірка українського театру кінця XIX і початку XX століть. В сучасній українській традиції входить до переліку найвідоміших жінок давньої та сучасної України.

4 серпня 1878 р. в Ланцуті нар. письменник і громадсько-політичний діяч **Антін Крушельницький** (†1937), міністр освіти УНР (1919 р.), видавець-редактор громадсько-літературних журналів советофільського напрямку «Нові шляхи» і «Критика» (Львів). 1934 р. з великою

Фотографія А. Крушельницького з родиною, яка стала символом знищення більшовицьким режимом української інтелігенції. Сидять зліва направо: Володимира (донька, розстріляна 8.XII.1937 р.), Тарас (син, розстр. 17.XII.1934 р.), Марія (дружина, нар. в с. Ульгівок, зараз пов. Томашів-Люблинський; 28.VIII.1935 р. померла на серце після розстрілу синів), Лариса (онука, донька Івана і Галі) і Антін (розстр. 3.XI.1937 р.). Стоять: Остап (син, розстр. осінню 1937 р.), Галія (дружина Івана, нар. в Порохнику, Ярославський пов., залишилася у Львові), Іван (син, розстр. 17.XII.1934 р.), Наталя (дружина Богдана), Богдан (син, розстр. осінню 1937 р.).

частиною родини переїхав до советської столиці України Харкова та після кількох місяців був арештований разом з донькою і трьома синами – всі були розстріляні у 1934 і 1937 рр.

5 серпня 1844 р. нар. художник-реаліст **Ілля Рєпін** († 1930).

5 серпня 1893 р. народилася видатна кіноакторка епохи німого кіно **Віра Холодна** (†1919).

5 серпня 1899 р. нар. письменник **Борис Антоненко-Давидович** († 1984), дослідник проблем розвитку й культури української мови, довголітній в'язень советських концтаборів.

6 серпня 1892 р. нар. професійний військовий **Михайло Крат** (†8 серпня 1979), старшина Армії УНР, з серпня 1919 р. командир Чорноморського полку 3-ї Залізної стрілецької дивізії.

7 серпня 1819 р. народився письменник, громадський діяч, фольклорист, етнограф, перекладач, редактор і видавець **Пантелеймон Куліш** (†1897), автор фонетичної абетки, яка лежить в основі сучасного українського правопису та мовлен-

ня, перекладач Біблії та автор першого українського історичного роману «Чорна рада». *Дивись більше: «НБІН», №4/2019.*

7 серпня 1947 р. народилася співачка **Софія Ротару** (справжнє ім'я **Софія Євдокименко-Ротарь**), на Підляшші відомо перш за все як виконавиця

«Червоної руті» та інших пісень авторства **Володимира Івасюка** (1949-1979).

8 серпня 1834 р. нар. письменник романтичного напрямку **Осип-Юрій Федькович** (†1888), передвісник національного відродження Буковини.

8 серпня 1883 р. нар. церковний та громадський діяч **Іван Власовський** (†1969), член Товариства ім. Петра Могили в Луцьку, член комісії з перекладу богослужбових книг, учасник українізації православно-го церковного життя на Волині 20-30-х рр., автор чотиритомного «Нарису історії Української Православної Церкви» (1955-1966, перевидання у 1998 р.).

9 серпня 1830 р. нар. скульптор **Пармен Забіла** (†1917).

10 серпня 1737 р. нар. живописець **Антон Лосенко** (†1773), один із засновників т.зв. історичної школи в академічному малярстві Російської імперії.

10 серпня 1941 р. народився письменник і дипломат **Роман Лубківський** (†2015). Друкувався на сторінках «НБІН».

11 серпня 1894 р. народилася дослідниця фольклору і етнографії **Віра Білецька** (†1933), Одна з перших звернула увагу на робітничу народну поезію.

12 серпня 1541 р. у селі Рогачі у тодішній Берестейській землі (зараз гм. Милейчичі Сім'ятицького пов.) народився церковний ієрарх **Іпатій Потій** (в миру **Адам**; †18 липня 1613 р.), берестейський каштелян, відтак Володимирсько-Берестейський єпископ (1593-1613) і один з організаторів Берестейської унії (1595-1596) та її чільний оборонець-полеміст, з 1599 р. Київський митрополит Унійної церкви.

12 серпня 1911 р. народився мовознавець, поліглот **Андрій Білецький** (†1995).

13 серпня 1864 р. народився економіст **Володимир Косинський** (†1938), міністр праці Української Держави.

14 серпня 1873 р. нар. **Іван Боберський** (†17 серпня 1947 р.), теоретик і практик національної

фізичної культури та фізкультурно-спортивного руху кінця XIX – першої пол. XX ст. Сприяв становленню «Пласту» (автор назви цієї організації), голова товариства «Сокіл-Батько» (1908-1918), першим увів українську термінологію в спорті.

14 серпня 1892 р. нар. художник **Іван Липківський** (†13 липня 1937 р.), представник школи «бойчуківців». Син українського релігійного діяча **Василя Липківського** (1864-1937); обидва були розстріляні органами союзу державного терору.

15 серпня 1861 р. нар. скульптор **Володимир Беклемішев** (†1920), автор першого у світі пам'ятника **Тарасові Шевченкові**, який був встановлений у Харкові в садибі **Олексія і Христини Алчевських**.

Серед учнів мистця був **Матвій Манізер** (1891-1966), автор пам'ятників **Тарасові Шевченкові** у Києві та Харкові. Останній вважається одним з найкращих зразків монументальної Шевченкіани у світі (архітектурну прив'язку монумента виконав виходець з гебрайської громади підляського Більська **Йосиф Лангбард**).

16 серпня 1962 р. нар. письменник розаїк, поет, культуролог **Юрій Іздрик**, автор концептуального журнального проекту «Четвер», один із творців станіславського феномену.

17 серпня 1968 р. нар. співак, композитор, поет, телеведучий, продюсер, актор **Андрій Кузьменко** (†2015), також **Кузьма Скрябін**, лідер гурту «Скрябін».

18 серпня 1836 р. нар. письменник і публіцист **Олександр Кониський** (†1900), автор слів пісні «Молитва за Україну».

18 серпня 1870 р. у селі Рогачі у тодішньому Берестейському повіті (гм. Милейчичі Сім'ятицького пов.) нар. історик **Костянтин Харлампович** (†24 берез-

Перший пам'ятник **Тарасові Шевченкові** був встановлений 1899 року у Харкові, який до початку XX ст. перетворився у потужний центр української культури. Одним з її діячів був банкір **Олексій Алчевський** (1835-1901), який у 1862 р. переїхав сюди із Сумщини та незабаром заснував культурно-просвітницьке коло «Громада». Алчевський спочатку відкрив у Харкові чайний магазин, у 1866 р. заснував Харківське товариство взаємного кредиту, відтак Харківський торговий банк (1868) та Харківський земельний банк (1871). гроші, що були отримані у результаті банкірської справи, вклав у вуглевидобувну та металургійну промисловість, в тому числі спорудив металургійний завод у Юрївці (сьогодні Алчевськ). У 1897 р. О. Алчевський замовив погруддя **Тараса Шевченка** з білого італійського мармуру у відомого скульптора, професора Петербурзької академії мистецтв **В. Беклемішева** (походив з Катеринославщини, навчався у Харкові і можливо був членом харківської «Громади»). У 1898 році бюст був встановлений у саду на території харківської садиби Алчевських, на п'єдесталі у стилі модерну роботи невідомого архітектора і таким чином отримав вигляд пам'ятника (п'єдестал є одним з перших зразків модерну у Харкові). Після смерті **Олексія Алчевського** садиба була продана. Родина демонтувала бюст Кобзаря і забрала його з собою, а п'єдестал був розібраний. Наступний ж пам'ятник **Шевченку** з'явився у 1913 р. у Винниках під Львовом. Нині Шевченкове погруддя роботи Беклемішева, передане сином промисловця **Миколою Алчевським**, зберігається у Національному музеї **Тараса Шевченка** у Києві.

ня 1932 р.), дослідник церкви та освіти в Україні, академік Всеукраїнської Академії Наук.

19 серпня 1955 р. нар. актриса театру та кіно **Тамара Яценко**.

20 серпня 1924 р. народився фізіолог, нейрофізіолог, біофізик **Платон Костюк** (†2010).

21 серпня 1880 р. народився театральний актор і режисер **Микола Аркас** (†1938), командир полку Дієвої армії Української Народної Республіки.

21 серпня 1895 р. народився хірург **Юрій Вороний** (†1961). Син професора математики

Варшавського університету **Георгія Вороного** (1868-1908). Здійснив першу у світі операцію з пересадки внутрішнього органу живої людині (3 квітня 1933 р., працюючи в Херсоні, пересадив нирку від загиблої людини).

22 серпня 1855 р. народився прозаїк, публіцист, мемуарист **Олександр Чехов** (†1913). Старший брат **Антоні** і **Миколи Чехових**.

23 серпня 1867 р. нар. поет, прозаїк, критик, літературознавець, перекладач **Осип Маковей** (†21 серпня 1925 р.).

24 серпня 1923 р. народився піонер комп'ютерної техніки **Віктор Глушков** (†1982), автор фундаментальних праць у галузі кібернетики, математики і обчислювальної техніки. Під його керівництвом 1973 р. Головна редакція «Української радянської енциклопедії» видала першу у світі «Енциклопедію кібернетики» у 2-х томах.

24 серпня 1928 р. народився політичний та громадський діяч, письменник **Левко Лук'яненко** (†7 липня 2018 р.), співзасновник Української Гельсінської Групи, автор «Акту проголошення незалежності України» (24 серпня 1991 р. – ці радісні хвилини на фото внизу).

25 серпня 1924 р. народився письменник **Павло Загребельний** (†2009).

25 серпня 1938 р. народився арт-фотограф **Борис Михайлов** (Boris Mikhailov), що постійно живе в Берліні й Харкові, вважається класиком сучасної фотографії і одним з перших медіа-художників.

26 серпня 1935 р. народився поет, літературознавець, мистецтвознавець **Анатолій Добрянський** (†2003).

Центральний будинок Колегії Павла Галаґана (1870 р.), в якому з 1986 р. розміщується Національний музей літератури України

27 серпня 1819 р. нар. представник відомого старшинсько-дворянського роду Галаґанів і меценат **Григорій Галаґан** (†1888), підтримував м.ін. журнал «Киевская старина».

За його ініціативою й при його матеріальній підтримці відкрито гімназію в Прилуках (1874) й багато народних шкіл, а також колегію в Києві названу іменем його передчасно померлого сина **Павла Галаґана**. Цей зразковий навчально-виховний заклад, який сучасники називали «школою академіків», діяв за рахунок родини Галаґанів майже півстоліття. Для розміщення колегії Г. Галаґан придбав кілька будинків у центрі Києва, а на утримання виділив доходи від земель у Чернігівській і Полтавській губерніях. Учнями були юнаки «всіх без винятку станів, не виклю-

чаючи й руських народженців Галичини (Австрійської Галиції), але тільки православно-го чи греко-уніатського віросповідання», з них 40 вихованців навчалися за кошти батьків, а 30 особам, які вдало здали іспити, надавалася стипендія. У колегії отримували освіту за програмою чотирьох старших класів 8-річної класичної гімназії, яка давала право вступу в університет. Г. Галаґан на викладацьку роботу запросив визначних вчених, педагогів, митців. Заклад мав природничий кабінет, фізичну лабораторію, музичний клас; перевіз із родової садиби в Сокиринцях також велику бібліотеку і багатий родовий архів. Працювати в бібліотеці й над архівом приїздив також І. Франко й у тутешній каплиці вінчався з Ольгою Хоружинською.

27 серпня 1856 р. народився письменник, вчений та громадсько-політичний діяч **Іван Франко** (†1916), один з найвизначніших духовних провідників України. Був одним із перших професійних українських письменників, тобто заробляв на життя літературною працею.

28 серпня 1890 р. народився поет-символіст **Дмитро Загуб** (†1944). Помер у советському таборі на Колимі.

29 серпня 1773 р. нар. художник-портретист **Іван Бугаєвський-Благодарний** (†1860).

29 серпня 1868 р. народилася письменниця **Людмила Старицька-Черняхівська** (†1941). Жертва сталінського терору.

Письменниця, яка прийшла на світ у Києві в сім'ї відомого письменника, драматурга і громадського діяча М. Старицького та С. Старицької – рідної сестри композитора М. Лисенка, писала: «Наше покоління – виключне покоління: ми були першими українськими дітьми. Не тими дітьми, що виростають в селі, в рідній сфері стихійними українцями, – ми були дітьми городянськими, яких батьки виховували вперше серед ворожих обставин свідомими українцями із сповитку».

30 серпня 1958 р. нар. **Ганна Політковська** (дівоче прізвище

Людмила Старицька у 1882 р.

Мазепа; †2006). Проживала і працювала у Москві, її убивство розглядається як замовне, направлене проти свободи слова у Російській Федерації.

31 серпня 1881 р. нар. професійний військовий **Іван Омелянович-Павленко** (†1962), у добу УНР командир Сердюцького Лубенського полку, кошовий Харківського козацького коша, інспектор кінноти армії УНР, у 1920 р. командир Окремої кінної дивізії армії УНР. Брат **Михайла Омеляновича-Павленка** (1878-1952).

31 серпня 1893 р. народився композитор, піаніст і музичний критик **Нестор Нижанківський** (†1940). Син композитора **Остапа Нижанківського** (1863-1919).

ЛХ

Відьми і відьмаріє, знахори (самоукі) – значит баби і мужчини

За моєї молодості не було про сіґте голосно, бо таких люди одни в селіє лічили за грієшних і казали, што вони зв'язани з чортом, а другі казали, што вони достали дар од Бога, што помагали людям. Тогди не було ні радива, ні телевізії, всьо лієчине було зілямі, а зілюов було вельмі мнуого, бо билі т.зв. шаховніці – тягнуліся довгі паскі поля і била межа коло межіє. Говорилі, што не можна було жаті межіє, бо не буде урожаю, а на тих межах билі разни зіля. Хоч билі і такія люде, што не позволялі збірлаті зіля на своєюю межіє.

Тогди тоже билі люде хітри, хоч і не учани. Такоє зіляє як *перелоот*, подобне до бієлої конюшини, то його сушилі і потум каділі дієті перелякани. Але всіє зіля мусілі биті освечани в церкві на Яна, або в недієлю по Янові. А знов

било зіляє *іскоркі* – цвіло червонимі малимі квіточками, то матеріє, котори мієлі дочок, запаровали в кварточках і пудлівали дочкам, коб їх хлопці любілі. А хорошим дочкам не треба було зіляє париті. А *чебрець*, што то вельмі пахучи, долівали до самогуонкі, коб не била мутная.

Била у нас сусієдка, што дала якогось зіляє для куми напариті мужикові, коб менч пів. Тая наліла мужикові в каву збожову чи в холодок, то як вуон пошов обкошуваті збуоже, то нагавіць не накладав. Сусієд шов і питає: Чом ти Дем'яне не накладаєш обох нагавіць? – Знаєш, Іване, мене схватів понуоє... О, то такія билі зіляє.

Коб не боятіся свекрухі перед весієльом, треба було піті кропіву, так звану *крутоху*, значит малую. А коб му-

жик не погледав на куму, то помагав *хрен* – треба було рієзаті по кавалочкові кореня хрену і вариті в кулішові, коб мужик з'їдав.

Колісь кажда господиня саділа своїє кури, то треба було насієня з польового маку – коб посипаті яйця пуд куркою маком, то будут самия курочки, а не пієвнікі. А такоє зіляє як *ліпчиця*, то тия чаровнікі збірлаті і давали жункам, штоб парилі для мужикуов, то нігде вуон до другої сусієдки не пуойде.

Колісь то било славно, як хтось мієв мнуого діті. А як хтось бив троху мондрієйши і мієв одне або двоє діті, то пльоткаркі казали, што вона висцяла на кропіву. Казали, што треба било уродіті, куолько Буог назначив.

Ніна ГРИГОРУК

Взавтра! Воно ж буде...

*Взавтра свято в честь Великого Володіміра
Володара Кійова, Русі і пудляшанам Хрестителя...*

Тіхо мовчить мінуле, слова через діраве
Решето паметі пролітають, аж соромно збирати
Їх, што як попел на згарищи, што як на дорозі
Пилюка – розсипани на шляхах, якімі йшли
Володімірови стягі – бо так полкі руські тогди звалі.
Стягі желізом озброєни, пуд прапор слави зобрани,
Вислани виковувати історію, вислани будувати
Фундамент не з каменю, не з порохніючого
Дерева пудруби класті, а зо слова і віри.
Слово не змовкне, хоч пилюка, хоч сніг із морозом,
Хоч в порох обертаються кості хліборобув
І воїнув, бо вони ж бігуни в естафеті,
А передається із поколіня в поколіне слово
Одягняне в букву, виковану острим хоч м'ягким
Пером на простори пергаменту або й ще менш
Тривкого паперу. Рукописи горат, все ж завжди
Хтось в співає згораюче перепісати на новому
Аркушові і новими словами. Бо слова старие
Забиваються в галасові нового віку, што
Приходіт з каждам поколіньом – буольш або
Менш калічанім ситуацією, в якуой пришлося
Почуті свою сілу і злякатися своєї слабості;
В якуой пришлося діти свої народжувати і батькуов
Проводжати у вічную пам'ять, котора живе – коли віра,
І коли молитва не стіхає у своїому слові, хоч оно
Не всім пуд сілу їм промовити, скалічити уха
Хотячих забиті, хотячих розтворитись в пісках
Сьогодення безводяного й пустельного, бо хтось
Загатів криниці й жерела, з якіх випливають
Потоки живие, што в їх мочився льон на сорочки
Й ручнікі – на образи вішани. Нема нетліючого
На тлінному світі – камені паметнікув
Розсипаються, стовбури порохнявіють, хоч
З їх церкви і хрести побудовани, а одроджується
Всьо, што живое, што пока сокіра, або час
Ніщитель зрубає-розтеше, вspiло зерно
Висіяті зо свого нутра, або дітя народіті, але ж
Його треба научити мови. Мови, а не слуов,
Мови – коб і оно розуміло, про што, хоч і тіхо,
Але все ж не мовчить мінуле, бо коли в попелі,
Чуть вже не зусім вихололomu, знайдеш іскорку –

Wzawtra! Wono ż bude...

*Wzawtra swjato w czest' Welikoho Wołodimira
Wołodara Kijowa, Rusi i pudlaszhanam Chrestitela...*

Ticho mowczyt minule, słowa czerez dirawe
Reszeto pameti prolitajut, aż soromno zbirati
Jich, szto jak popel na zharyszczy, szto jak na doroz
Pyluka – rozsypany na szlachach, jakimi jszli
Wołodimirovy stiahi – bo tak polki ruski tohdy zwali.
Stiahi żeliżom ozbrojeni, pud prapor sławy zobrany,
Wysłany wykowuwati istoriju, wysłany budowati
Fundament ne z kameniu, ne z porochniżuczoho
Derewa pudruby kłasti, a zo słowa i wiery.
Słowo ne zmwokne, choć pyluka, choć sniż iz morozom,
Chocz w poroch obertajut'sia kosti chliborobuw
I wojinuw, bo wony ż bihuny w estafeti,
A przedajet'sia iz pokolińia w pokolińie słowo
Odiahniane w bukwy, wykowanu ostrym choć mjahkim
Perom na prostory perhamentu abo j szcze menš
Trywkoho paperu. Rukopisy horat, vse ż zawżdy
Chtoś wspiwaje zhorajucze perezisati na nowomu
Arkuszowi i nowymi słowami. Bo słowa staryje
Zabywajut'sia w hałasowi nowoho wiķu, szto
Prychodit z každy m pokolińiom – buolsz abo
Mensz kaliżczanym sytuacijeju, w jakuoj przyszlosia
Poczuti swoju siłu i zlakatisia swojeji słabosti;
W jakuoj przyszlosia di'ti swojić narodżuwati i ba't'kuow
Prowodżati u wićcznuju pamjat', kotora żywe – koli wićra,
I koli molitwa ne stichaje u swojomu słowi, choć wono
Ne wsi'm pud siłu jim promowiti, skalićczyti ucha
Chotiaczych zabyti, chotiaczych roztworytiś w piskach
Siohodennia bezwodianoho j pustelnoho, bo chtoś
Zahatiw krynici j żereła, z jakich wypływajut
Potoki żywyje, szto w jich moczywsia lon na soroczki
J ruczniķi – na obrazy wićszany. Nema netlićjuczoho
Na tlińnomu swi'ti – kameni pametnikuw
Rozsypajut'sia, stowbury porochniawićjut, choć
Z jich cerkwy i chresty pobudowany, a odrodżujet'sia
Wsio, szto żywoje, szto poka soki'ra, abo czas
Niszczytel zrubaje-roztesze, wspi'ło zerno
Wysijati zo swoho nutra, abo ditia naroditi, ale ż
Joho treba nauczyti mowy. Mowy, a ne sluow,
Mowy – kob i wono rozumie'ło, pro szto, choć i ticho,
Ale vse ż ne mowczyt minule, bo koli w popeli,
Czut' wże ne zusi'm wychołolomu, znajdesz iskorku –

Ю. Гаврилюк

Загориться; коли у грудці, ще не зусі́м висохлуй
На попел знайдеш зерно – проросте й почне
Свою дорогу в сторону неба. Бо воне сі́не,
Бо на йому сонце золотое – як било золотим
На синьому небі, коли скрипі́ли колеса гончарські,
Колі в гліняному посудові кіпи́ла кутя, а на черенові
Хліби набірали свого неповторного смаку,
Што передавав осі́ннє проростанє, сонну нудьгу
Зимових морозув, цвіті́нє весняноє і лі́тні час
Втмлуючої праці людської, замкнутої в коловороті
Роковому. Сі́димо з книгою роду й народу,
Перепісаною чужинцями; хоч і криві́мося, бо гі́дкі
Чуємо присмак, а все ж переживуємо й посмі́хаємося,
Бо кажут, што культурним лю́дям не до лі́ця
Випльовувати не оно на столи, але й на пудлогу.
Переживуємо, хоч вже ясна і́зтікают кровєю,
Хоч чуємо, што вже нам кришаться зуби
Й вже не дамо ради вку́сити своє,
Што затверди́ло і зачорстві́ло...
Недовго Лі́яша – загриміт може з неба, може то
Не груом коли хмара посвариться з хмарою, оно
Голос, што десь задримав, притаї́вся у нашому
Горлі й збудівся, коли ми брехню ліхую ковкали.
Хто ж знає – яка в нашой душі́ фізіологія
Вміраня у зневі́ри й анатомія воскресаня, коли
Через солодоши оманливі проб'є́ться гуркота
Реальності – од якої запече горло!

Юрій ГАВРИЛЮК

27.07.2020 р.

Zahoryt'sia; koli u hrudci, szcze ne zusím wysochłuj
Na popeł znajdziesz zerno – proroście j poczne
Swoju dorohu w storonu neba. Bo wone sinie,
Bo na jomu soncie zołotoje – jak było zołotym
Na siniomu nebi, koli skrypíli koleśa honczarśki,
Koli w hlinianomu posudowi kipíła kutia, a na czerenowi
Chliby nabirali swoho nepowtorneho smaku,
Szto peredawaw osínnie prorostanie, sonnu nud'hu
Zimowych morozuw, cwitínie wesnianoję i lítni czas
Wtomlujuczozji praci ludśkoji, zamknutoji w kołoworoti
Rokowomu. Sidimo z knihoju rodu j narodu,
Perepisanuju czużynciami; choc i krywimosia, bo hidki
Czujemy prysmak, a wse ż pereżowujemy j posmichajemosia,
Bo każut, szto kulturnym ludiam ne do licia
Wypłowuwati ne ono na stoły, ale j na pudłohu.
Pereżowujemy, choc wże jasna iztikajut krowjeju,
Chocz czujemy, szto wże nam kryszať'sia zuby
J wże ne damo rady wkusiti swoje,
Szto zatwerdíło i zaczorstwíło...
Nedowho Lijasza – zahrymit może z neba, może to
Ne hruom koli chmara poswaryť'sia z chmaroju, ono
Hołos, szto deś zadrymaw, prytajiwśia u naszomu
Horli j zbudiwśia, koli my brechniu lichuju kowkali.
Chto ż znaje – jakaja w naszozji duszí fizioloħija
Wmirania u znewíry j anatomija woskresania, koli
Czerez sołodoszczy omanliwy probjeť'sia hurkota
Realnosti – od jakozji zapecze horło!

Jurij HAWRYLUK

27.07.2020 r.

«Українська бесіда» в Голі

Пандемія коронавірусу стала причиною припинення проведення всіх українських культурних заходів у реальному просторі. Тому-то з сентиментом приходиться згадувати те, що відбувалося ще не так давно. Саме рік тому, 16 червня 2019 р., у Скансені матеріальної культури Холмщини і Підляшшя в Голі відбувся традиційний культурний захід української православної громади Люблина – «Українська бесіда». Може варто у час карантину нагадати, як це було перед пандемією...

Упродовж десятиліття «Українська бесіда» була найбільшим щорічним культурним заходом православних українців Люблина та околиць. Було це свято з нагоди П'ятидесятниці та закінчення навчального року в Українській недільній школі в Люблині. Характерним для «Української бесіди» було поєднання двох контекстів: українського і православного. Культурному заходові завжди передувала молитва у парафіяльному храмі Православної парафії свт. Петра (Могили) в Люблині з нагоди свята П'ятидесятниці – святкова Літургія та Вечірня з коліноприклонними молитвами. Символічний вимір мав факт, що захід традиційно відбувався на лоні природі, в зеленому оточенні, а народна назва цього дванадцятого празника звучить саме «Зелені свята». Склалася традиція, що організаторами

події, окрім Українського Товариства, були Православна парафія свт. Петра (Могили) в Люблині та Братство Православної Молоді Люблинсько-Холмської єпархії. У святі традиційно брали участь українські ансамблі з різних регіонів. Візиткою заходу стали також театральні вистави підготовлені театральною групою української молоді Люблина «Дивослово». З часом з суто місцевого, люблинського, захід став регіональним фестивалем української культури, а коло учасників поширилося, оскільки на «Українську бесіду» в урочище Домброва над Зембожицьким водосховищем на околиці Люблина прибували глядачі з інших місцевостей регіону, зокрема з Холма чи Білої. На жаль, негативно на захід вплинули зміни, які відбулися в житті української православної громади Люблина і зовнішня атмосфера, у результаті чого в 2018 р. фестиваль не відбувся.

Після річної перерви проведення «Української бесіди» відновлено у 2019 році, коли відбулася вона у Скансені матеріальної культури Холмщини і Підляшшя в Голі, який поруч Українського Товариства став співорганізатором заходу. Вперше цей захід української православної громади Люблина відбувся поза Люблином, а попереджала його культурологічна поїздка по селах на межі Холмщини і Підляшшя.

Для учасників заходу цей святковий день традиційно почався участю у Літургії та Вечірні з коліноприклонними молитвами у парафіяльному храмі Православної парафії свт. Петра (Могили) в Люблині, адже традиційно «Українська бесіда» відбувалася у свято П'ятидесятниці. Безпосередньо після закінчення служби учасники заходу сіли в автобус і подалися в дорогу, зупиняючись на обід у лісі.

У культурологічній поїздки на Холмщину, а точніше на межу Холмщини і Підляшшя, взяли участь різні покоління люблинських українців. Маршрут проходив селами Володавщини, де в минулому численно проживало українське православне населення, яке зараз є вже там нечисленним. Спочатку учасники відвідали село Сосновиця, де стоїть недавно відремонтована православна церква свв. ап. Петра і Павла, якої, на жаль, не могли подивитися всередині. Побачили, проте, посвячений двома днями раніше споруджений поруч храму пам'ятник о. ігумену Митрофанові (Будзькові), який спричинився до врятування сосновицької церкви. Згодом через Угнин, Коденець, де оглянули місцеве кладовище з церквцею, та Кривовербу поїхали до Хворостити. Там оглянули, також лише ззовні, православну церкву Воздвиження Чесного Хреста та місцеве православне кладовище. Культурологічна поїздка закінчилася у Голі.

Вечірня з коліноприклонними молитвами у парафіяльному храмі Православної парафії свт. Петра (Могили) в Любліні. ❖ Учасники поїздки по межі Холмщини і Підляшшя біля пам'ятника о. ігумену Митрофанові (Будзькові) поруч православної церкви свт. апт. Петра і Павла в Сосновиці. ❖ Учениці Української недільної школи в Любліні розповідають про свято Зішестя Святого Духа на апостолів. На сторінці поряд: Після вручення свідоцтв та нагород учням Української недільної школи в Любліні під час закінчення 2018/2019 навчального року.

І так прийшов час на «Українську бесіду», яка відбулася у Скансені матеріальної культури Холмщини і Підляшшя в Голі перед прекрасною хатою, яка дала природній фон заходу. У гостинному голянському скансені, крім люблінських учасників заходу, зібралися також українці з сусідніх місцевостей. Ця відмінна від інших «Українська бесіда» була проведена таки за цією ж програмою, що й заходи, які проходили у Любліні.

Почали традиційно від співу тропаря П'ятидесятниці та художньої програми про свято Зішестя Святого Духа на апостолів у виконанні українських дітей Люблина. Було це підкресленням духовного виміру заходу і продовженням відзначення свята П'ятидесятниці.

Згодом учні Української недільної школи в Любліні представили художню програму «Канікули моїх мрій», яку підготували під опікою вчительки української мови Лесі Соболівської. Виявилось, що для багатьох учнів канікули мрій мали б відбутися на... американському континенті...

Одним із ключових пунктів програми «Української бесіди» завжди була урочистість закінчення навчального року. Так і цього разу після художнього виступу відбулося закінчення 2018/2019 навчального року в Українській недільній школі в Любліні. Стало воно звершенням цілорічної праці учнів, але також вчителів і батьків, які доклали зусиль, щоб передати молодому поколінню власну традицію, рідну мову та істини православної віри. Учні дістали шкільні свідоцтва Української недільної школи в Любліні та книжкові подарунки, які вручили їм вчителі та голова Товариства любителів скансену матеріальної культури Холмщини і Підляшшя в Голі Аліна Карабович. Учні подякували за цілорічну працю своїм вчителям: української мови – Лесі Соболівській, Закону Божого – Назарові Коноваловові та бандури – Тетяні Зонгайм.

Фіналом офіційної частини «Української бесіди» став концерт української музики. Традиційно виступали на ньому музичні колективи, що діяли при Товаристві. Так було і цього разу. Першим виступив створений при Українському Товаристві у 2017 році Люблінський дитячий ансамбль бандуристів. Молоді бандуристи: Софійка Савенець, Іванка Купріянович та Богдан Са-

венець виконали ряд творів на бандуру, які підготували під опікою керівника ансамблю Тетяни Зонгайм. Концерт продовжила сама вчителька і бандуристка, яка захопила публіку звуками бандури. Звершенням концерту став виступ місцевого співочого ансамблю «Кресов'янки» з Володави, який має у своєму репертуарі також і українські пісні, часто передані з покоління на покоління.

На завершення офіційної частини заходу відбулася лекція Аліни Карабович про Скансен матеріальної культури Холмщини і Підляшшя в Голі. Учасники «Української бесіди» мали також можливість взяти участь в екскурсії музеєм, яку провів його співзасновник і поет Тадей Карабович. Після екскурсії був ще один елемент програми «Української бесіди», адресований молодшим її учасникам – художні майстер-класи, які повела Аліна Карабович. Учні малювали голянські краєвиди та шедеври української народної архітектури, які зберігаються у скансені в Голі.

Згодом, як на кожній «Українській бесіді», в товариській атмосфері можна було посмакувати спечених ковбасок, поговорити, послівати рідних пісень. Була також нагода, щоб прогулятися селом і подивитися місцеві пам'ятки: із-зовні місцеву православну церкву преп. Антонія Печерського та православне кладовище, яке є важливим свідченням історії регіону.

Учасники «Української бесіди» повернулися до Люблина увечері з багатьма враженнями від почутого і побаченого. Відтак традиція щорічних заходів української православної громади Люблина була продовжена, хоч у дещо іншій формі та в іншому місці. Звичайно, «Українська бесіда 2019» не мала такого масштабу як у попередніх роках, коли проходила в Люблині і притягувала багато людей. Проте для учасників заходу створила вона можливість контакту з рідною культурою, дала нагоду пізнати незнаний досі пласт української традиції, стала звершенням цілорічної праці, а також була продовженням свята П'ятидесятниці, тобто «Українська бесіда» виконала своє основне завдання...

Після концерту Люблинського дитячого ансамблю бандуристів. ❖ Перед глядачами «Української бесіди» в Голі співочий ансамбль «Кресов'янки» з Володави. ❖ Тадей Карабович проводить екскурсію Скансеном матеріальної культури Холмщини і Підляшшя в Голі. ❖ Завершенням програми «Української бесіди» в Голі стали художні майстер-класи для дітей.

Григорій КУПРІЯНОВИЧ
Фото Марії та Григорія Купріяновичів

Мистець Василь Альбічук і його «Городи»

У 2020 році минає 25-ть років від смерті відомого народного мистця Василя Альбічука, якого життя та творчість пройшли в рідному селі предків, в Дубровиці-Малій на Південному Підляшші. Український народний мистець, художник і поет Василь Альбічук народився 31 липня 1909 року, а помер 22 липня 1995 року. Найбільш відомі його твори, це цикл «Городи» (1965-1968), «Стадо коней на пасовиську» (1975), «Серпень» (1976), «Над берегами лісового озера в червні» (1982), «Осінь на селі» (1986), «Мій світ у червні» (1990).

Фото А. Здеб'як. Тиждень «Перспективи», 1976.

Василь Альбічук майже все життя провів у рідному селі Дубровиця Мала на Південному Підляшші. В житті мав фактично два триваліші виїзди з Дубровиці. Малою дитиною з батьками був у біженстві 1914-1921 рр., а під час Другої світової війни, у 1939 році, виїхав в Україну. Навчався малярства в Киє-

ві, згодом був мобілізований та брав участь у воєнних діях на фронті. З огляду на участь у війні в лавах Червоної армії, уникнув переселення в Україну в 1944 році та виселення під час акції «Вісла» у 1947 році.

Василь Альбічук був народним художником, феномен якого можна порівняти з Катериною Білокур (1900-

1963) з Богданівки на Полтавщині. Він малював реалістичні картини на полотні і знайшов у їх форматі вираження свого неповторного стилю. На картинах зображував реальний город, який вирощував на своїй ділянці в Дубровиці-Малій. Це були в основному рідкісні польові квіти, які служили йому «моделями». Його квітник з рослинами мистецтвознавці назвали «диво-городом». Присадибний славний город став невід'ємною часткою мистця, адже відвідувачі подивлялися не лише його картини, але й город. Згодом виявилось, що Василь Альбічук писав також вірші українською мовою, а серед малюнків зберігся навіть проект розробити зодіакальний календар.

Був видатним народним мистцем, хоча особисто вважав себе професійним художником. Можливо, тим заперечував теорію, створену польськими дослідниками народної культури, які називали його „malarzem-samoukiem”. Вбачав у тій назві якийсь ненормативний зміст. Тому мистецтвознавці, які хотіли мати його картини, дуже обережно за життя мистця писали про місце його творчості в народній культурі. Появу різних тез на тему своєї творчості речево коментував і противився порівнюванню себе з кимось відомим. Мав свою нішеву парадигму в етнокulturі, яку визначив своїми картинами.

Василь Альбічук не скривав своєї релігійної приналежності до православ'я та української національності. Хоча і не надто про це розповідав колекціонерам та відвідувачам, які приїздили до нього. Коли помер, спочив на православному цвинтарі в Дубровиці-Малій.

Як вже було сказано, все життя провів самотньо у рідному селі. Цей стан життя на селі витворив особливий ритм його творчості. Протягом року він займався городом, малюванням картин та думанням. Сферою його думок була природа бачена з перспективи Весівіту.

Василь Альбічук, малюючи в основному природу, надавав їй трансцендентний вимір. Можливо тому його

цікавила антропологічна єдність знаків зодіаку і пір року. Зачинений у місяцях, днях і годинах стремів до ідеалу. Для нього не було перешкодою розставити мольберт вночі, або на світанку і малювати ніч, або схід сонця. Квіти були для мистця не лише «моделями», вони залишалися співучасниками його внутрішнього єства. Він служив рослинам, розмовляв з ними, а вони служили йому. Отже «Городи» мистця розповідають про глибоку симбіозу, яку він провів такою непомітною тонкою лінією між своїм серцем та природою. Його картини ще мають музичне освітлення, адже художник також грав на скрипці, а після його смерті – як було мовлено, виявилося, що й писав вірші.

Складна структура малярської матерії, виражена на грані сновидіння і поезії, надавала мистецтву таємничості. В кухні, у хаті, яку сам художник збудував, висіли його картини, яких він не продав і з якими не міг розлучитися. Після його смерті вони попали до музею в Білій-Підляській.

Власне ті картини визначали межу між мистцем а приїжджими до нього колекціонерами та відвідувачами. Це було таке виразне «Стій», «Stop» – тут починається приватна нішева територія. Тому всі, хто приїздив до Василя Альбічука, ставав перед його картинами на поклоніння і починав їх вважати шедеврами.

Сама розмова з мистцем не була простою, вона відбувалася в присутності його картин, як свідків. На столі лежали засохлі фарби – атрибут його життя, а поруч стояв саморобний мольберт. Розмова точилася неквапно про малярство, про природу і про таємничий Всесвіт. На прощання мистець вів гостей до свого городу і показував диво-світ своїх рослин. Це був обряд, якому полонилися всі, хто приїхав до Василя Альбічука.

Картини мистця вперше були презентовані 1966 року в Любліні. Вони викликали захоплення глядачів і, як це буває у світі мистецтва, бажання їх придбати музеями та колекціонерами. Але непростий світ мистця зу-

пиняв ті бажання, Альбічук малював небагато і довго. Тому його малярська спадщина залишається невелика. Поява самого мистця на цій дебютній виставці викликала загальний подив, він скромна людина з буйним сивим волоссям, здивував слухачів своєю мудрістю.

Протягом цілої творчості, аж до смерті, Василь Альбічук надалі дивував співрозмовників та колекціонерів своєю мудрістю. В мистецьких розмовах він доводив, що рахуються в житті вищі духовні цінності і що вони можуть визначати простір людського існування.

Мистецтву Василя Альбічука присвячено багато статей. Про нього написано магістерські роботи, зреалізовано фільми. В 1980 році він отримав найпрестижніше в народному мистецтві вирізнення, Нагороду імені Оскара Кольберга.

Так сталося, що я мав можливість побувати в його зачарованому сільському ботанічному саду. Ми писали до себе листи, щоб уточнити дату зустрічі, бо тоді не було ще ніяких мобільних зв'язків. Втім хочу згадати найбільш дивовижну подію, яка мала місце в 1989 році, коли у листопаді я навідався з моєю дружиною Алінкою до мистця. Ми сиділи на кухні, пили чай, він нас пригостив настоянкою з сорока трав і розмовляли про мистецтво. Мистець, досвідчений життям, сприймав нас як молодих наївних ідеалістів, які цікавляться народними промислами, тому запитав мою дружину, котра картина їй найбільше подобається. Вона відповіла, що їй подобається картина з Різдвяними колядниками. Я тоді запитав, чи можна цю картину придбати. Мистець відповів, що ні, але він може її намалювати заново. Ми тоді зраділи, але там потужна черга замовників. Картина може бути готова на 2016 рік. І тоді я усвідомив, що Василь Альбічук зовсім позбавлений філософської свідомості про плин часу. Адже на тій стрічі він нам розказував події, які трапилися з ним сорок чи двадцять років тому, неначе вони відбувалися вчора. Ця дитяча уява про плин часу помітна була в його ідеалістичному світі картин і в його авторському городі. Потім незабутнім виявилася презентація городу. Він нам показав

свій листопадовий город, де цвіли запізнені квіти. В очікуванні на зиму, вони виглядали як дивовижний гімн життя. Це було так сумно.

На порозі 2000-х років музей в Білій-Підляській звернувся до проф. Михайла Лесіва, щоб надати наукову характеристику поетичній творчості Василя Альбічука. Тоді, за намовою Професора, я вирішив зробити окремі ксерокопії з надісланих музеєм ксероксів трьох зошитів з рукописами віршів Василя Альбічука. Було дуже важко розшифрувати нерозбірливий, хоч чіткий почерк мистця. Я підготував розлогу добірку його віршів і надрукував їх у п'ятому томі редакovanого мною щорічника «Український літературний провулок» (2005). Поезія Василя Альбічука, як і його малярство, розповідала про ідеалістичний світ. Ця поезія, хоч і писалася мистцем за життя до шухляди, була однак жива і насичена філософією любові до життя.

На жаль мовний бар'єр, але й інші позамериторичні інтереси, не дозволили музеєві в Білій видати українських віршів мистця окремою збіркою. Тому у всіх музейних посиленнях зустрічається інформація, що вірші мистця перебувають у рукописах.

Тадей КАРАБОВИЧ

«Розмовляють такою мовою, як ви»

(Проблеми національної ідентичності українців Підляшшя з київської перспективи)

Доля пограничного населення така як у відомій приказці: «Хто йде, той скубне». Українсько-польське пограниччя і його соціокультурний розвиток обтяжені минулими історичними подіями, які живуть у пам'яті поколінь. Надсяння, Лемківщина, Холмщина, Підляшшя, Берестейщина – це ті історичні землі, які віддавна були заселені етнічними українцями, що досить ґрунтовно висвітлено в історичній літературі. У кожного з цих мікрорегіонів як спільна, так і дещо відмінна історія.

Північне Підляшшя, Берестейщина також входять до Русі ще з часів св. Володимира, але за археологічними даними, як і інші етнічні землі, заселені вони східнослов'янськими племенами приблизно з VI ст. Вони також пережили чимало труднощів, які виникали для населення пограниччя. Та віддаленість їх на північний захід аж до річки Нарви сприяла консервуванню етнічних ознак та розвитку своєї етнокультури у певних умовах

ізоляції, що призвело до формування розмитості національної свідомості.

Моє знайомство з українцями пограниччя пов'язане з підготовкою історико-етнографічного дослідження «Холмщина і Підляшшя» (Київ, 1997). Це були надзвичайно цікаві етнографічні подорожі протягом 1993-2003 років, знайомство з українцями, які проживали у селах і містах південно-східних і північно-західних районів сучасної Польщі. Вражали їхні зацікавлення давніми традиціями своєї культури, охоче пригадували і чим відрізнявся їхній одяг від польського, і які страви готували їхні батьки на Різдво, Великдень, як розписували писанки тощо. У знайомстві з архівними матеріалами наукових установ, музеїв нам допомагали польські колеги, за що їм особлива подяка. Було дуже приязне ставлення до етнографа з України у Варшавському етнографічному музеї, Інституті народної культури Польської академії наук та інших регіональних

Садовіну пока вкості – треба на Спаса освятіті! Нове Березово, 19 серпня 2016 року

Фото Ю. Гаврилюка

музеях. Дуже допоміг нам у знайомстві з етнографічним матеріалом відомий дослідник Підляшшя Іван Ігнатюк, який передав свій архів фотодокументів плетених і дерев'яних виробів, народного одягу, світлини народного житла, церков, записи обрядів, фольклору, обрядових пісень та ін. В архівах Києва мною було віднайдене важливе джерело – розгорнутий опис українського весілля на Підляшші, здійснений Євгеном Рудницьким ще у 1907-1910 рр. Все це разом як ниточка вело до поглибленого вивчення регіону, манило незнайомими стежками Холмщини і Підляшшя, було певним відкриттям, бо таких досліджень за Радянського Союзу не проводилося.

Перша моя експедиція була ознайомча – у 1993 р. до Холма. Познайомилася з місцевими українцями, які надавали мені консультації, розказували про свою нелегку долю в роки воєн. У неділю зайшла до православної церкви з надією знайти там людей, які б розповіли про побут та культуру. Прихожан було може трохи більше десятка. Жінка, як почула, що я звертаюся до неї українською мовою, зблідла і пошепки сказала: «Я розкажу, але ходімо до мене додому, щоб ніхто не чув». Багато мені розповідала про українську культуру, звичаї, яких дотримувалися її родичі, і попросила прізвища її не записувати. З'явилося тоді перше тривожне відчуття, що про те, як варили кутю на Свят вечір, тут не можна розказувати. Як же ці люди живуть тут? І чим завинила у світі наша давня, багата милозвучна українська мова, що нею можна розмовляти лише пошепки? Але це тільки більше спонукало до вивчення української культури цього краю.

Друга експедиція відбулася у 1994 р. разом з ініціаторкою дослідження Наталею Даниленко. Побували у багатьох місцях, вивчали колекції українського одягу у музеях, познайомилися у м. Більськ-Підляський з привітним подружжям Євгенії і Юрія Гаврилюків. Молода родина мала неабиякий талант до поезії і відображала свої почування у віршах. Мабуть найбільшим враженням тоді був вірш «Мамо, ким ми є?» Євгенії Жабінської. Перед дитиною стало пи-

тання, чому нас називають то руські, то хахли, то білоруси... У ньому як у дзеркалі відображалася етнокультурна та етнополітична ситуація на Підляшші. Пізніше ми познайомилися з життям у селах навколо Більська і зрозуміли глибину цього вірша.

У 1994 році я здійснила етнографічну екскурсію на Південне Підляшшя. Було цікаво, особливо у с. Кривоверба біля Володави. Літо, людей на вулиці мало і тут порівнююся з жінкою, що йшла попереду, та й питаю українською мовою: «Скажіть кого ви порадите, щоб розказав хтось про ваші обряди, звичаї?». Жінка мало не втратила дар мови і заговорила польською, що вона нічого не знає. Але ж йдемо далі і я розпитую: «Може тут є старші жінки, що знають щось про весілля? Нам це потрібне для історії, для студентів». Так мене навчав колись мій керівник етнолог Володимир Горленко. Поволі крига скресла і жінка чудово перейшла на українську мову і охоче показала, в якій хаті мені допоможуть і сама зі мною пішла представити несподівану у селі гостю. Варто зазначити, що це село було виселене за акцією «Вісла», але у 1950-х селянам дозволено було повернутися і більшість повернулася на згарища своїх домівок та поступово відроджувала тут життя.

Посідали під хатою, старша господиня знайшла давній одяг з домотканого сукна, показала ткану у смужки спідницю, кераміку. Сільське «радіо» працює бездоганно і почали сходитися жінки з інших дворів. Спочатку вели розмову польською, а потім вже з радістю переходили на рідну українську і розказували, і співали. Вони через цю незнайомку з Києва відчували себе дома і ніхто до пізньої години не хотів розходитися, бо можна було згадувати і колядки, і весільні пісні... і все те рідне, яке тут не дуже віталося. Тому й сумно звучала весільна:

Бувайте здорові,
Всі добрії люди,
Більше з вами
Моя співанка не буде...

У 1995 році ми відбули в експедицію з членом-кореспондентом, мистецтвознавцем Тетяною Кара-Васильєвою. Побували також у багатьох селах, працювали у Люблині, Крас-

ноставі. Відвідали музей-скансен у с. Голя Володавського повіту, де були привітно прийняті Аліною і Тадеєм Карабовичами. Вони доглядали українську хату, яка зберігала традиційні домашні виробы ткацтва, гончарства, народного мистецтва. Все було таким близьким і рідним: вишивані сорочки, рушники. Це була частинка України, про яку на материнській землі дуже мало знають до сьогодні. У деяких селах, ближче до Володави і кордону з Україною, люди сміливіше спілкуються українською мовою і визнають себе українцями.

Дещо інша ситуація склалася на Північному Підляшші. Вивчення народної культури та сучасного побутування українських компонентів є дуже важливим і в теоретичному плані збереження національної ідентичності. Українці навколо Більська, Гайнівки, Сім'ятичів у селах проживають компактно. Тут вони сусідують з поляками, а на північному сході з білорусами. На щастя, депортація українців у повоєнні роки майже не торкнулася мешканців цього регіону. Та умови збереження тут для української культури не дуже сприятливі. Замість українських шкіл функціонує навчання білоруської мови, хоч її учителі стверджують, що діти, які приходять у перший клас, зовсім білоруської не знають, вони носії української мови і розмовляють, як і старше покоління «по-нашому». Така ситуація на Північному Підляшші і Берестейщині склалася давніше. Цікаві спостереження у с. Дрочево Берестейського району на Поліссі зробив український етнограф В. Пастущин у 1938 році. Він провів стаціонарне дослідження у селі, оселився там на тривалий час і на основі безпосереднього спостереження описав докладно всі галузі народної української культури. Зауважив також і про окремі парадокси. Дрочев'яни розмовляють українською мовою, добре зберегли обряди та звичаї, вірування, пісні, казки. Вони не дуже свідомі, якої вони національності, називають себе «тутейші», але рішуче не вважають себе ані за поляків, ані білорусинів, не знають ані польських, ані білоруських пісень. За те усі розпорядження до села приходили польською або білоруською мовою і ніко-

ли українською. Часом польські дослідники називали їх людьми без національності. Але у польській пресі 1938 року було й таке: що селяни у воєводствах Поліським і Волинським знають докладно історію Шевченка, Хмельницького, але не могли нічого сказати про Варшаву чи Гдиню. На основі вивчення культури мешканців села, Василь Пастущин вважав, що не визнавати їх українцями, по меншій мірі є тенденційним.

Ще одна промовиста зустріч зі студентом з Білостока. Сам підійшов до нас, почувши українську мову і намагався нею ж з нами поговорити та полонізи були дуже відчутні. На запитання, хто він за національністю, ми почули: «Не знаю. Поляки кажуть, що поляк, інші, що білорус, а українці, що я є українець. Єдине скажу, що усі старші люди мого села і мої родичі розмовляють такою мовою, як ви».

У 1997 році відбулася дуже плідна експедиція від Київського національного університету імені Тараса Шевченка у складі Валентини Борисенко (керівник) та аспірантів Олега Войцехівського і Наталі Стішової (вона зараз у нашому інституті заступниця директора з наукової роботи). Етнографічний матеріал з духовної культури засвідчував дуже цікаві архаїчні елементи, зокрема у приготуванні громадської свічі до свята, обрядових піснях календарного та сімейного циклу. Експедиція працювала у

населених пунктах: Гайнівка, Кленики, Старий Корнин, Чижі, Мельник, Видово, Орішково, Путиски, Добривода, Черемха і Грабарка. Були і різні комедійні зустрічі. Старші люди все допитувалися у нас, де ми навчилися говорити «по-нашому». Кажуть: «Що ви ж слово в слово так говорите як ми». Запам'яталася зустріч у Гайнівці. Спочатку завітали у бібліотеку і попросили українську літературу і її там не виявилось, але були книги польською, російською, білоруською. Остання мова місцевим «білорусам», як вони кажуть самі, «не до розбору, трудна, не зрозуміла». Потім познайомилися з чудовою оповідачкою, яка сказала, що вона білоруска і українською розповіла про традиційне весілля з усіма звичаями. Наприкінці я запитала, чи ми однаково з нею розмовляєм. Вона відповіла ствердно, зауваживши, що моя мова «трохи твердіша». Було у неї тонке відчуття, бо я з Поділля. І на запитання, якою ж мовою ми з вами щойно говорили. На що наша україночка так виразно відповіла: «Хороба його знає, що це за мова». Слово «хороба» загальноукраїнське, що означало б «лихо його знає». У нас на Поділлі так само сказали б.

Ми справді відчували себе серед своїх людей. У всіх селах люди категорично заперечували, що вони не поляки, але говорили, що вони *тутешні, тутейші, білорусини, якісь хахли, православні, прості*. Молодше поко-

ління вже задумується над своїм походженням і можна було зустріти такі здогадки від молодої пари: «Ми оце слухали ансамбль з Рівного, то вони так хороше по-нашому співали, що ми думаєм, що наша мова українська, а не білоруська, то й ми напевне українці».

Таку певну розмитість національної ідентичності можна було зустріти досить часто, що в принципі характерно для прикордоння. Але якби людям не нав'язували чужі культури (бо невідомо, з якого дива цим «білорусам» читають у церквах проповіді російською мовою), то б українська культура розвивалася за своїми природними законами і творила б те чудове розмаїття культур, що збагачує народи, а не роз'єднує. Адже вони тут справді тутешні, не прийшли, то чому б не дати можливість їм зберегти свою національну ідентичність, народне мистецтво, пісенність, мову, літературу, знати свою історію. Це б нікому не загрозувало, а лише зближувало б етноси, бо й поляки з насолодою слухали б підляські рогульки (веснянки), милувалися б вишивкою, плетеними виробами, смакували б солодкою кутею.

Валентина БОРИСЕНКО
доктор історичних наук, професор, завідувача відділом Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. Максима Рильського Національної академії наук України, Київ

Wojownicy Filipka albo Gen pomocy

1 → Otrzymacie od niej aktualne informacje, np. o tym, co jest potrzebne do wykonywania rękodzieła i kiedy można to wszystko dostarczyć do świetlicy w Gredelach/Hredelach. Oto spis otrzymany tuż przed oddaniem bieżącego numeru do druku: tkanina bawełniana – wzory na poduszki dziecięce i torby; tkanina bawełniana – jednolity kolor: czerń, czerwień, brąz, granat; surówka bawełniana, sznurki, włóczki, minky, kordonek: żółty, niebieski, szary, brązowy, pomarańczowy, fioletowy, róż, zieleń i wszystko co tylko jest dostępne; zamki kryte 20 cm; sznurki do makram; gliceryna, zapachy, barwniki i dodatki do mydełek (peelingi itp.); żel parafinowy, zapachy, barwniki i dodatki do świeczek; zaprawa murarska; farby do malowania w tubkach (wszystkie kolory); impregnat do drewna (różne kolory). Monika prosi o umówienie się przed przywiezieniem, lub też sama odbierze ze wskazanego miejsca.

Choroba Filipka jest wywołana brakiem jednego z genów, który musi zostać mu jak najszybciej wszczepiony. Gen pomocy dla innych – ma każdy z nas!

Nawet z daleka możemy pomóc, robiąc wpłaty na www.siepomaga.pl/filipek. W Bielsku i okolicy rozglądajmy się też za pomarańczowymi skarbonkami z Filipkowym portretem (maluch szczerze uśmiecha się do nas ze zdjęcia – i my szczerze «uśmiechnijmy się» do niego). Przekazujmy też informacje wszystkim znajomym – pomagać można zarówno groszem, jak też działaniem i słowem. A przede wszystkim – sercem...

ReD/ReD

фото Ю. Гварілюка

«Заменулось змерзлого в Петруовку»

Літо у фольклорній традиції Підляшшя, ч. II

«Петруовка на хліб катуовка»

Петрів піст, Петрівка, Апостольський піст (Петруовка, Петрівка)

Петрівка це один із чотирьох більших постів церковного року. Її тривалість залежить від Великодніх свят: якщо Великдень раніше у році, то піст довший, якщо пізніше – коротший. Розпочинається в понеділок через тиждень після Трійці. Закінчується 12 липня – на свято Апостолів Петра і Павла. Отже, він може тривати лише вісім днів або й навіть 42 дні. Для прикладу, у поточному 2020 р. Петрівка почалася 15 червня та тривала 27 днів.

Петрівка не така строга, як Великий піст, проте в давніші часи люди не їли тоді також молочних продуктів.

– Петруовка вже зачинається зара по Клечані і до Петра. Тодги ж ніхто не робів ніяких ні забавуов, нічого. І тогди холодок і якісь товканиці^е їлі то й їлі, хто там давав окрашане. Постілі, ой, може маліє то не так, але стари^еиши постілі Петруовку. То такій льокишенкі пуост, от такій, як Пілінувка перед Рuzдвом. Тиє люде муслі постіті, бо як вони кололі на руок одне якоєсь свіня, то вони муслі комбіноваті (Ніна Григорук, Курашево).

– Моя тесцьова розказувла, што у Петруовку колись на лонці кулі^е носілі все, бо так грузко било, што не можна било в^іхаті, то косамі косілі і куля зв'язжут і виносят його і сушат. То як ідут в той буюк по куля, то партух заперезани і в юом бобу насипле вараного і туди иде буюб їсць, а назад куля несе. Бо їсті ніц не бралі, бо то Петруовка била, то оно буюб їлі, а так о м'яса, молока не їлі. Вже сири тогди ліпілі, масло білі, коб било на далі^е (Віра Федорук, Кленики).

На Петрівку припадали сінокоси. Щоб якоюсь мірою полегшити фізичну працю, народ створив пісні, що їх в загальноукраїнській традиції звали петрівчаними, петрівочками.

На Підляшші не було як жанру петрівчаних пісень, проте жителі сіл виконували в тому часі сінокісні твори. Наприклад у Збучі або Клениках співали «Бі^ел-молодець сі^ено косіг», у Доброводі відома «Косяри косят, а витрець повиває», у Куойлах, з черги, вдалося записати пісню «Журилася удовонька, што не кошана долинонька». Це лише приклади того роду трудових пісень.

Петрівка припадала перед жнивими, тому й говорили:

– Петруовка – на хліб катуовка. Колись, як уже до жнів, то у некоторых нема з чого і в жорнах намолоті. А сі^ем'ї тогди билі велікі, хліба треба било на кажди раз, то чуть там дождут. То господар уже пуойде, ужне пара снопуов і вже змолотіт (Ніна Григорук, Курашево).

Іншою приказкою, яка популярна в різних варіантах в Україні, є зачута в Чижях: *Заменулось змерзлого в Петруовку.*

«Зеленець – всім торгам кунець»

Зеленець, Зельонець

Підляський Зеленець, Зельонець це залишок із уніатських часів католицького Свята Тіла і Крові Христових (у польській традиції – Uroczystość Najświętszego Ciała i Krwi Chrystusa, у розмовній мові – Boże Ciało). Воно виникло в XIII ст. і спочатку було місцевим. У 1264 р. папа Урбан IV зробив його обов'язковим для всієї Церкви. В Уніатській церкві воно було введено постановами Замойського синоду в 1720 р., метою якого була латинізація Уніатської церкви. Тоді почали його святкувати й на Підляшші, жителі якого належали до Уніатської церкви (у цьому регіоні не вживали терміну «Греко-католицька церква»).

Усі особи, з якими довелося розмовляти, знають, що це католицьке свято.

– То пуольські празнік Зеленець – підкреслювала Віра Федорук із Кленик.

Зеленець, як і Свято Тіла і Крові Христових, святкують у четвер на одинадцятий день після П'ятидесятниці (пунтор тижня по Клечані), хоча зараз лише в поодиноких православних парафіях.

Колись на Зеленця у Пасічниках-Великих дівчата рвали квіти та прикрашували ним хрести.

– На Зеленця колись ми плелі вінкі, в^ішалі їх на крижах. Де криж, то в^ішалі по дорогах, де є крижис^е. Така я била колись замозеліна, такіі лісточкі зельоненькі м^іла, а тепер нема єї, згінула, а колись з її вінкі вілі.

А знов розихуоднік ми на путі^е [путь – у значенні залізнична колія – ЛЛ] рвали такіі жовтенькі квіточкі і в латочку його, але вуон буде і буде на крижові все хороши. Не в'яне

і тая замозеліна не в'яла (Марія Максим'юк, уродженка Пасічник-Стебок).

Тема квітів у підляській мові – доволі цікава, однак складна та й вимагає окремого вивчення, оскільки назви тут дуже оригінальні.

Зараз Зеленця відзначають лише в деяких парафіях, між іншими, в Новому Березові.

– Зеленець то ж є католицьке сято, але люде сталі, тия, што вже привиклі: «ні, нехай буде» і так воно є (Зінаїда Степанюк, уродженка Шостакова).

У Новому Березові на Зеленця на цвинтарі відправляють службу та освячують віночки із зілля.

– У нас на могелках било ж. У Березові на могелках служилося і по могілах ходілі, і квіти светілі, коб тая квітка была, то як умре хтось, то положити. На Спаса яблика, на Спліне то вже збуоже, а на Зеленця квіти.

Служілі, поз'їжджається батюшкуов, бо в інших парафіях нема, ну і тогди, як уже з Кресним ходом обийдут, тогди квіти батюшка посветіт (Зінаїда Степанюк, уродженка Шостакова).

– Ішлі, збіралі зілля, а такіє билі зілля пахуци, тепер їх нема. Чебрець бив, іскоркі билі, такая была діка конюшина, котора росла на високуй лодижечці отако може 30 сантиметрув і то називався перелюот (Ніна Григоруку, Курашево).

Освячені трави люди використовували по-різному, передусім як лікувальний засіб.

– Колісь не било дохторуов. І тогди де як дітя собака злекає, то уже тоє зілє кладут на угельці і обвіаюот тоє дітя плахточкою якоюсь і там воно диміт тоє зілє. І так кадлі перелекани діті, котори вночі схватуваліся, бо люде буольш вірили у святосць, а тепер все до дохтора. Колісь так било, што маліє діті вміралі, бо нелічани, їх там кадлі тимі зілямі.

Колі, як де хто муоцно скалічив ногу чи руку, то клалі зілє свечане, але уперуч клалі латочку із тканого полотна із старої сорочки чи калісонує старих, вже видерут з кепських, і клалі тую латочку з того полотна тканого льняного і на його клалі свечане зілє і тогди вже обвівалі, і нектори казалі барзо пановало (Ніна Григоруку, Курашево).

Квіти освячені на Зеленця використовували також у магичних ритуалах та похоронних обрядах.

– Як умре, клалі і по дісь день кладут свечане зілє так обапул.

Зілля у великум пучкові светят і воно вісім собіє чи в сінях, в мене то часто в сінях вісім, бо як м'яту ще дасі, то вона такая пахуца, довго пахне. І тогди вже як, не дай Боже, хто умер, то клалі в труну. Вже ж одни другіх, як нема, то питаюот: «А в тебе є зілє свещоне? Бо то у інших є, а хтось може не повісів, не висушив, то ж всяк биває. Вірили у свечане зілє (Ніна Григоруку, Курашево).

У багатьох селах зілля святят пізніше – у день Різдва Івана Хрестителя.

На Зеленця у Градочині в гміні Нарва (парафія Кленики) відбувалися обходи полів:

– У Градочин на Зеленця вельмі великі град упав і побіло збуоже вельмі у Градочин. То вони заложилі обхуод на Зеленця, то была служба і ішов обхуод до Градочин і там поля обходілі (Віра Федоруку, Кленики).

Назва свята збереглася у підляській приказці:

– Зеленець – всім торгам кунець. Бо вже од Зеленця зачинаюот косіті, а до Зеленця то ідут усьо купляюот. Бо колісь куплят олію, бо то ж уже буде Петруовка (Віра Федоруку).

Варіант цієї приказки в Тофиловцях у гміні Дубичі-Церковні записав проф. Григорій Аркушин: «Як пришов Зеленець, то ярмаркови конець (зачинається робота в полі)» (Григорій Аркушин, Сказав, як два зв'язав, Люблін-Луцьк 2003).

Онуфрія

12 / 25 червня

Святий Онуфрій Великий був єгипетським ранньо-християнським святим та пустельником, одним із Отців Церкви, що жив у IV ст. Уважається опікуном подорожніх, молодих бездітних пар, а також породіль.

Святий Онуфрій є покровителем православного чоловічого монастиря біля села Яблочина в Біло-Підляському повіті. Заснований наприкінці XV ст., ніколи не прийняв Берестейської унії, залишаючись протягом усієї своєї історії, як один з нечисленних, православним. Період його найбільшого розквіту припав на початок XX ст. У монастирі перебувало тоді 80 монахів, діяло 5 шкіл, медична амбулаторія, і трималося господарство. Був понищений у час Першої світової війни. У міжвоєнному періоді польська влада відібрала шкільні бу-

Паломництво до Яблочина крокує через село Збуч

динки й майже всю землю та значущо обмежила діяльність монастиря. Друга світова війна завдала чергових втрат – у 1942 р. він був спалений німцями, проте не припинив свого існування навіть після акції «Вісла» та довгий час залишався єдиним чоловічим монастирем у Польщі.

Зараз це один із найважливіших духовних центрів Південного Підляшшя, але також й всієї Православної церкви в Польщі. Кожного року на свято Онуфрія прибувають туди тисячі прочан. Прямують до Яблочина також палігристи з культурно близького Північного Підляшшя.

На північ від Бугу култ святого Онуфрія в народі не був спеціально поширений. Церкву, яка присвячена святому, маємо напр. у Стриках (цвинтарна церква парафії у Ягуштові).

Десята п'ятниця, Співстраждання Пресвятої Богородиці, Десятуха (**П'ятьонка**)

Святом, яке важко знайти в церковних календарях, є Десята П'ятниця, тобто в підляській говірці – **П'ятьонка**. Воно присвячене Божій Матері, проте його походження народне та в'яжеться з пошануванням п'ятниці, яка була днем жіночим та вільним від будь-якої роботи.

У дохристиянські часи п'ятниця була днем Мокоші – богині материнства, милосердя, щастя і нещастя, жіночої половини, гадань, рукоділля, покровительки джерел і святих колодязів, врожаю, охоронниці корів. На думку дослідників, це була чи не центральна фігура народного культу дохристиянської Русі. Культ цієї богині був настільки поширений, що Мокоша навіть входила до пантеону богів, встановлено-го Володимиром Великим.

Після прийняття Руссю християнства Мокоша почала шануватися під виглядом Параскеви-П'ятниці, Анастасії (Неділі) і навіть Богородиці. Особливо жінки шанували Параскеву-П'ятницю, образ якої в народній свідомості почав витіснити Мокошу (слід згадати, що осіннє свято, присвячене святій Параскеві, на Підляшші – це також **П'ятьонка**).

У XVI-XVII ст. церковні достойники виступали із заборонами цього свята, яке шанувалося навіть у середовищі священників (забороняли вони своїм дружинам працювати в п'ятницю). В час відвідин України 1589 р. Константинопольський патріарх Єремія відлучав від церкви тих, хто святкував п'ятницю, а працював у неділю. 1620 р. Єрусалимський патріарх Феофан під час перебування в Києві казав: «Звичай святкування якогось свята Десятої П'ятниці – відкидаємо і відзначати його забороняємо». Тоді на Десяту п'ятницю після Великодня призначили свято Страстей Марії, так зване «Співстраждання Пресвятої Богородиці», яке було запозиченим у Католицької церкви.

Отже, як видно, у святі, що його на Підляшші звать П'ятьонкою, переплітаються різні традиції та різні культури – язичницькі звичаї та християнські канони, культ Мокоші та культ Параскеви-П'ятниці і Богородиці.

На Підляшші літня П'ятьонка – не всюди відома. Воно особливо святкується, зокрема там, де знаходяться чудотворні криниці, між іншими, на Святій Горі Грабарці, де на П'ятьонку відбуваються врочистості на честь Божої Матері; в капличці Ікони Богородиці «Всіх скорботних радість» в Кноридах; капличці св. Апостола Івана Богослова в Храболівському лісі з чудотворним джерельцем, місці культу Богородиці (парафія в Райську); також на білоруськомовній території у капличці св. Параскеви в урочищі П'ятянка (парафія Тополяни).

Що цікаве, у дохристиянські часи саме на шанованих джерелах і криницях люди вшановували Мокошу. На цих місцях згодом Церква споруджувала храми або каплиці, які присвячувалися чи святій Параскеві, чи Божій Матері.

«Проти Івана нучка мала, де Купалка ночовала?»

Різдво Івана Хрестителя (**Йоана, Яна**)

24 червня / 7 липня

7 липня Церква святкує свято Різдва Івана Хрестителя, найбільшого святого після Диви Марії. Протягом церковного року на його честь святкується аж шість дат. Найбільший з усіх празників, присвячених святому – саме влітку.

На Підляшші церкви Різдва св. Івана Хрестителя маємо в Гайнівці та Пасинках, саме й там урочисто відзначають цей день.

В українській народній традиції Різдво Івана Хрестителя нерозлучно пов'язане з дохристиянським святом Купала. Отже, загальновідомою українською назвою празника є Івана-Купала. На відміну від загальноукраїнської традиції на Підляшші свято звать найчастіше Яна, або від церковної форми імені святого – Йоана. Івана – так підляшшани скажуть про Івана Богослова. Форми Івана-Купала не почуємо тут навіть від найстаріших мешканців сіл.

– *Жадної Купали колісь не било* – говорила жінка народжена ще в 1920-х.

– *То теперка-о такоє штоє видумалі. Може било, але я не знала* – пояснювала інша, народжена в 1930-х.

– *Івана-Купала не було. Як я була дівчиною, то того не було. Йоан Креститель був. Йоана було* – додавала ще одна підляська старожилка.

Хоча на Підляшші не збереглася ні сама назва Івана-Купала, ні обряди, які однозначно асоціюються з тим народним святом, то – виявляється – купальські звичаї та пісні

Букети, які святости на Яна, сушили та зберігали

були тут присутні. Вони занепали, ймовірно, як наслідок боротьби Церкви з цими залишками язичництва та тому, що люди едали давні ритуали з дуже важливим церковним празником.

Про присутність обряду Купали в житті наших предків свідчать, перш за все, етнографічні записи проф. Йосипа Ярошевича (1793-1860), історика з Більська, який у статті «Wiadomości o kupalnicach na Podlasiu» з 1846 р. залишив описи купальських та весняних обрядів. Інформацію про ці архаїчні звичаї він записав у о. Антонія Сосновського, пароха церкви св. Миколая в Кліщелях, який, з черги, вчув про них від свого дідуся, народженого 1716 р. в Кліщелях.

Зміст свята Івана-Купала в загальному відомий: уночі хлопці і дівчата збиралися коло річки або озера, там запалювали вогнище і стрибали через вогонь, співаючи спеціальні купальські пісні. Дівчата пускали вінки до води та ворожили: якщо вінок попливе добре – дівчина вийде заміж, якщо ні – залишиться дівкою. Хлопці, які чекали на другому березі річки, намагалися впіймати вінки дівчат.

Уночі на Івана-Купала, за легендою, цвіте папороть. Здобути цю квітку важко, оскільки її береже від людей нечиста сила. Деякі релікти колишніх вірувань збереглися в пам'яті жителів Підляшшя:

– В тую нуоч з Купали на Яна папороть цвіте. Як хоч бути бозатому, треба іти до ліса і того цвіточка пильновати – в дванадцять часуов зацвіте і в секунду згіне. І брати креду з собою свяцону, окружитися і всьо молітися і жегнатись, бо всьо будут діяволи пудходити з вилками, в очи паковать. То такоє всьо пригаваровали (Юлія Фіюник, уродженка Тим'янки, жителька Кошок).

Івана-Купала це свято літнього сонцестояння. Етнографами записано багато повір'їв про те, що в день Івана-Купала «сонце при сході грає, переливається всіма кольорами веселки, скаче, занурюється у воду і знову з'являється». Вірили в те також на Підляшші. Як сонце грає, описала пані Ніна Маркевич з Дашів:

– Як Йоан Креститель родиться, то сонце грає. Так говорили. Як я була малая, то ми сілі в кулежанкі і уд ляпти скла димом напустилі і дивилися на сонце, чи воно буде грати. І не бачили. А я прожила сімсят вусьом, може сімсят сім було літ, і бачила як сонце грало.

У нас є такій пружал. У той день, коли сонце грає, небо було такоє чистотке, чистотке. Я прижигналася і думаю, як то тоє сонце буде грати. Вискочив такій клубок невеликій хмари темній гранатовій на небі і з того клубка зроби-

лася радуха, укрузила сонце радуха, а тоє сонце колишеться, колишеться в туй радуси й сюди, й сюди. Я би злякалася. Прижигналася, думаю, буду молітви говорти якїї вмію, дивилась, дивилась. Я сиділа, вжє як заходило сонце, а з теї радухі зробились ниточки гранатові і вжє воно сіло, я перижигналося і пушла. Кулько літ дивлюся, то того не бачила.

У році два сонцестояння – зимове й літнє.

– То в той день сонце грає, як Христос родиться, і грає, як Йоан родиться. А то можна було дивитися, не разіло – продовжувала пані Ніна з Дашів.

Цікавою темою, є питання купальських пісень, яких зараз нема в кого записати. Виявляється, їх співали на Підляшші, про що свідчать записи білоруських дослідників, здійснені майже півстоліття тому. Напр. у виданні «Беларускі каляндар» за 1974 р. знайдемо тексти купальських творів з українського села Плютічі. То черговий доказ на те, що все таки колись у регіоні знали про Купала та святкували в купальську ніч.

Пісні записав Олександр Артемович у 1972 р. від 77-річної Теклі Овсейчик. Ці ж самі тексти, лише подані білоруською літературною мовою та з анотацією, що записані від П. Цішук у Денисках, народженої 1899 р., знайдемо в книжці Миколи Гайдука «Пісні Беласточчыны».

Уже самі перші рядки слів не викликають ніяких сумнівів щодо того, коли їх співали: «Купальна ночка невелічка», «Темна нучка, купалочка», «Ой рано на Івана...». Ось текст цієї останньої пісні, записаної в білоруському календарі (подається українським алфавітом):

Ой рано на Івана,
Проті Івана нучка мала,
Де Купалка ночовала?
Ночовала у чистум полю,
У чистум полі, серед жита.
Чим Купалка вечерала?
Варенічки вечерала.
Чим Купалка попівала?
Горелочку запівала.
Ой рано на Івана,
Ой рано на Івана.

А ось ще один приклад купальської пісні з Плютіч:

Купальна ночка невелічка
І не виспалася дівічка.
Ягодкі рвала – дримала,
Пирибірала – заснула.
Встань моя дєвко, буде спать,
Уже твое сватікі на дворе стоят,
Пора тебе порадок даваті.
Нихай же стоят здорови,
Уже моє порадочки готови.
Хлопець дєвку уподобав,
Персцьонок йой даровав,
Дєвка хлопца уподобала,
Хусточку йому даровала.

Ці пісні подані були білоруським алфавітом, однак назагал запис української говірки непоганим – зразу й можна вловити мовні особливості української говірки. Хоч не позначено дифтонгів, легко здогадатися, де вони повинні бути (дєвка – ді'вка, йой – юой, дворе – двори'є).

Ймовірно, коли на Підляшші занепає купальський звичай, довгий час виконувалися ще купальські пісні. З часом однак також ці твори, непов'язані вже з конкретними ритуалами, почали занепадати, хоча, як видно на прикладі наведених записів, їх пам'ятали ще в другій половині ХХ ст.

Можна здогадуватися, що коли на Підляшші люди перестали співати купальські пісні, їхні сюжети почали переходити до інших жанрів. Вистачить порівняти купальські пісні, співані напр. в Україні, з підляськими ліричними творами, щоб побачити спільні мотиви. Ось фрагмент купальської пісні записаної на Рівненщині:

На Івана Купала
Дівка зілля шукала.
Викопала коріння
З-під білого камінця.
Несла його у руці,
Полоскала у ріці.
Приставила до жару,
Кипить корінь помалу.
А ще корінь не вкипів,
А вже милий прилетів.
А чого ж ти прилетів?
А ти ж мене не схотів.
А що ж тебе принесло
Чи човничок чи весло?
Мені весло не несло
Приніс мене синій кінь.

А ось приклад ліричної пісні «Пісар гусі ганяє», записаної від Катерини Тіхонюк, жительки Збуча, уродженки села Новини коло Лосинки (звідки й певні елементи білоруського цекання в українській говірці):

Викопала кореня,
З-под білого каменя.
Оха-оха-ха
З-под білого каменя.
І парила в молоці
І сушила на ручці.
А ще й корень не кіпів,
А вже й пісар прилетів.
А што ж тебе принесло,
Чи човничок, чи весло?
Прив'юоз мене сіви куонь,
До дзівчини на подвуор.

Того роду пісень, у яких маємо слова, якби вийняті з купальських пісень, можна було б знайти набагато більше. Це може бути доказ на те, що купальські мотиви все таки не занепадали, але почали жити в ліричних піснях.

Хоч на Підляшші вже давно завмерли купальські обряди та пісні, то тримаються інші народні звичаї, які пов'язані зі святом Різдва Івана Хрестителя. Це, зокрема, освячування в церкві віночків із трав та квітів. У деяких селах їх несли до церкви на Зеленця, в інших саме на Яна. Є місцевості, як напр. Кленики, в яких не святити трав ні на Зеленця, ні на Яна, лише додавали деякі трави, напр. полинь до квітки на Сплічєне (Успіння Пресвятої Богородиці).

Що святити в день Різдва Івана Хрестителя?

– Рвалі клоон святити, ліпу святити, також називається буркун. А буркун то такое, шо біленьке, довгенькі вуон, і пе-

рестражнік. А то такое, шо велике і одна но квіточка біленька то перестражнік. І з городу квіточка, мнєта і румєнок святиться. Перестражнік, як дитє кулісь перелякаєтьсє, то кадилі. І буркун, як дитє перелякаєтьсє, то кадилі. Так кулісь говорилі. А клоон то од вітру. Так кулісь казалі, як вітьор пудвіне, то кадилі. Зілічко кідалі не жєр і диміло, і кадилі. Такую мисочку кідайш жєр і зілічко кідайш і коло дитєта тримайш і димит (Ніна Маркевич, Даші).

На Яна підляшшани досі святять трави. Збереглися їх різні назви в залежності від села: палинь (полинь), який напр. у Чижах зберігали, щоб покласти до труни коло голови померлого, гримуотнік (червець, *коб дітя не боялося грому*), м'ята, мнєта, клоон (клен), ліпа (липа), рум'янок, руменок (ромашка) тощо. Підляські назви рослин настільки цікаві та різні в залежності від села, що вимагають окремого вивчення.

Освячені в церкві трави і квіти люди сушили та зберігали. Згодом їх використовували як лікувальний засіб, у магічних ритуалах та похоронних обрядах.

Свято Різдва Івана Хрестителя припадало на час перед жнивими. До Яна ярина п'яна – говорили напр. у Збучі. У Пасинках з черги можна було почути: *Іван то балван, Текля то господиня*, тобто на початку липня господарі ще бідні, однак восени – після жнив та копання картоплі, коли вже святої Теклі (24 вересня / 7 жовтня), господарі багаті.

«По Петри і по теплі»

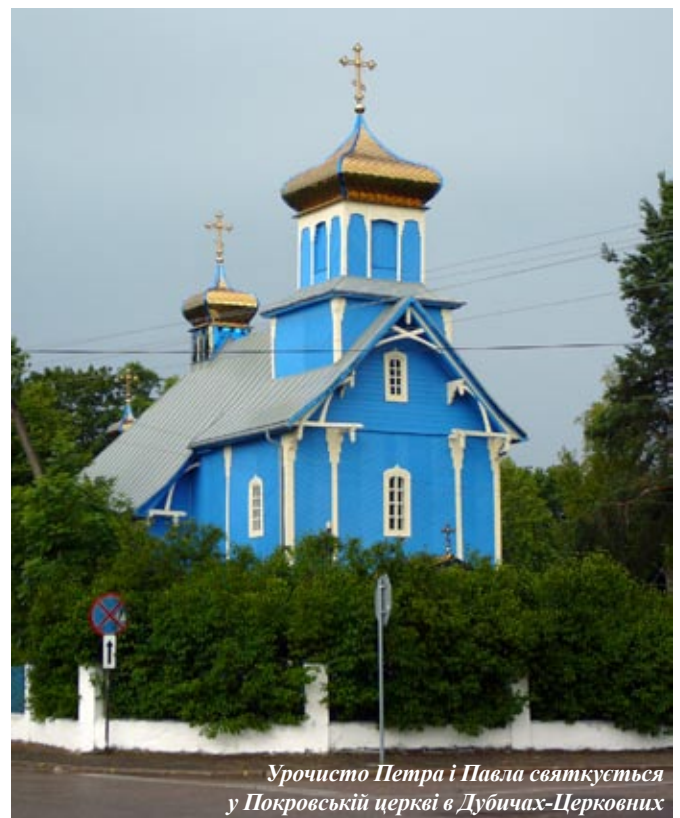
Петра і Павла (Петра і Павла, Петра)

29 червня / 12 липня

Важливим святом літнього періоду є день Апостолів Петра і Павла. То час прощання з літом – *По Петри і по теплі* – казали у Збучові.

На Підляшші святі є патронами церков у Сім'ятичах, Райську, Соб'ятині (філіальна церква парафії в Сасинах), Малишах. Урочисто празник Петра і Павла святкується у Покровській церкві в Дубичах-Церковних.

– *Вже тут в нас рокове прихудське свято. Вже всіє*

Урочисто Петра і Павла святкується у Покровській церкві в Дубичах-Церковних

Церква Петра і Павла в Соб'ятині

святкують – і малий, і старий. Тут церква в Дубич і наш прихор, і Петра і Павла одпуст. Вже як одсвяткують, тогди ідут жати. Як якій руок – або по Петриє тиждець жнут, або дві недіє лі. Вже Петра пересвяткують і до жита беруться (Ніна Жуковська, Грабовець).

Народ вірив, що Петро і Павло опікуються хліборобами, та свято на їх честь тісно пов'язане зі жнивими. Як на Івана кокус, то на Петра жніва – говорили в Кленик.

У день Петра і Павла закінчувалася Петрівка. У тому часі переставала кувати зозуля.

– Колись казали – як тепла і сухая осень буде, то буде зазуля дві недіє лі ковати по Петриє. А так то оно до Петра кує. А часом і перед Петром покіне. То кажут, што вже зазуля не кує, то буде хутко зімно, хутко зіма буде приходіті. А як дві недіє лі кує, то буде тепла і сухая осень, доцуов не буде і

буде тепло довго (Віра Федорук, Кленики).

Кузьми і Дем'яна (**Кузьми-Дем'яна**)

1/14 липня

14 липня відзначається празник святих чудотворців безсрібників Кузьми і Дем'яна. Це невелике свято, як скажуть напр. у Чижах – присвяток.

На Підляшші церкви, присвячені святим, маємо у Риболах та в Чижах (цвинтарна).

– У нас служба на моголках і моляться за умерших. У каплиці служба і тогди, хто хоче, кліче батюшку. Але то таке свято, што його ніхто не знає і воно но в нас в Чижуов на моголках. А послі приходят додому і всі беруться до роботи (Людмила Юзвіюк, Чижі).

Покладення ризи Пресвятої Богородиці (**Ризи**)

2/15 липня

15 липня Церква відзначає свято Покладення чесної ризи Пресвятої Богородиці у Влахерні, передмісті Константинополя. Того дня у Клениках відбувався традиційний обхід полів:

– Колись обходілі цієли Кленіцькі футора. То обхуод все на Ризу бив у нас (Віра Федорук, Кленики).

Антонія Печерського (**Антонія**)

10 / 23 липня

23 липня за новим стилем православної християни святкують день пам'яті Антонія Печерського, засновника Печерського монастиря, якого вважають одним із найбільших руських святих. З його ім'ям пов'язують реорганізацію староруських монастирів на засадах суворих чернечих традицій Святої гори Афон.

Святому присвячена церква в Курашеві в гміні Чижі, а також церква в Голі (філіальний храм парафії в Гороститі), де щорічно при нагоді свята відбувається традиційний фестиваль «Голянський ярмарок».

Святого Антонія Печерського святкують у Курашеві, з черги у Тростянці відбувалися того дня колись традиційні обходи полів.

Людмила ЛАБОВИЧ

Моє Підляшшя

Країна юних літ моїх
Як хлопцем в Лісній вчився,
З задумою у даль рівнин
В дозвілля все дивився.

Сірили камені в полях,
Губились дерева по межах,
Рівнинний простір просікли
Людських полів мережі.

Піщані колії в путях
Вели до Розкоші, Дроблина,
То й коням у возах з дугою
Боками впливала піна.

В широкий світ всіх забирав
Локомотив вузькоколіїний
До Білої, а там в Варшаву
У час веселий вакаційний.

До Носова лугами йшов
До церкви у неділю,
Топивсь у храмовім гурті
Підляських богомільних.

А по роках вернувся знов
Вже мандрами в Підляшшя –
В Кліщелях місяць відпочив,
Був у Черемсі, в Дашах.

У Більськ-Підляський завітав,
Гриби збирав у Ригоровцях
В Гайнівці зубрів подивляв
І спочивав в дібровці.

В Романові складав поклін
Крашевському в його музеї
І матеріали тут збирав
До творчості своєї.

В Сидорука ще гостював
В Ставках над бистрим Бугом.
В неділі він вірші складав,
А в будні йшов за плугом.

З доповіддю їздив до Крив'ятич,
В Киризоків тут побував –
У них родина поетична,
Бо і Петро вірші складав.

У споминах усе живуть
Підляські дні і ночі –
Нарва і Буг пливають в лугах
Думи сумні шепочуть.

Антін ВЕРБА

1997 р.

„Smert’ i chrystinki ne wybirajut szczasliwoji hodinki”

Zwyczaje związane ze śmiercią człowieka – wierzenia, legendy, obrzędy i rytuały pogrzebowe – wciąż są żywym elementem tradycji na podlaskich wsiach. Sposób interpretacji śmierci przez etnograficznie ukraińskich Podlaszan, cała sfera związanych z nią wierzeń ludowych, obrzędowość pogrzebowa oraz rytuały wspominania zmarłych stanowią swoiste połączenie elemen-

tów pochodzących z różnych czasów. Bardzo wyraźnie widać w nich archaiczne, przedchrześcijańskie wyobrażenia dotyczące śmierci, życia pozagrobowego i wpływu zmarłych na żyjących. Owe dawne wątki odnoszące się do pierwotnych wierzeń Słowian połączyły się z późniejszymi rytuałami chrześcijańskimi, tworząc interesującą obrzędowość związaną ze śmiercią.

Śmierć od dawna wyzwała w ludziach lęk oraz zmuszała do refleksji na temat sensu życia, nieśmiertelności duszy, form życia pozagrobowego. Jest to szczególnie ciekawy temat zwłaszcza tu, na Podlasiu, gdzie elementy dawnych wierzeń wciąż są żywe i to nie tylko wśród najstarszego pokolenia. Wielu Podlaszan nadal wierzy w to, że śmierć można przewidzieć, a zmarli mogą w różnej formie pojawiać się żyjącym i na nich wpływać. Żywa jest też wiara w swoisty determinizm i w to, że działania nasze lub innych ludzi mogą niejako zaklinać śmierć, że niedopełnienie rytuału lub uchybienie jakiemuś obrzędowi może doprowadzić do nieszczęścia lub nawet śmierci.

Śmierć zawsze wywoływała refleksje i dociekania. Niekiedy starano się przewidzieć, kiedy nadejdzie. Związane z tym były różnego rodzaju wróżby, zaklęcia, jak np. wiosenne zwracanie się do kukułki ze słowami: *Zazulo si^{er}a, kuolki ja li^t budu żyti* (młode dziewczyny pytały o to, *kuolki mni^e li^t do wesi^ela*). Ile razy kukułka zakukała, tyle lat zostawało pytającemu do śmierci (lub wesela).

Temat śmierci pojawia się w licznych przysłowiacz i powiedzeniach ludowych. Niektóre z nich mają wyraźnie ironiczny wydźwięk. Oto kilka, zapisanych we wsiach w gminie Czyże (Czyż^o):

- *Smert’ i chrystinki ne wybirajut szczasliwoji hodinki.*
- *Mrut i nam dorohu trut.*
- *Smert’ pryczyny szukaje.*
- *Joho mohiła ożenit* (o starym kawalerze).
- *Horbatoho mohiła wyprostit.*
- *Wyślati kohoś tuolko po smert’* (o kimś opieszalym).
- *Pomoże, jak umertomu kadilo* (nie pomoże wcale).
- *Żywyj czolowi^k w zemlu ne poli^ze.*

Pomimo deklarowanej wiary w Boga nie wszyscy w społeczności tradycyjnej wierzyli w to, że istnieje jakiegokolwiek życie pośmiertne. Byli też tacy, którzy mówili wprost, że *niczoho po smerti nema*, lub też sceptycznie podchodzili do pewnych powszechnie przyjętych wierzeń. Jak powiedział zmarły kilka lat temu, urodzony w 1916 roku skrzypek Petro Juszkiewicz ze Zbucza: *Kob że ż pryszow [toj, szto umer], rozkazaw. A to ż nichto. Odin no Isus Chrystos woskres. Treba wi^eryti, szto może sztoś jest’.*

Typowy dla ostatniego półwiecza przed I wojną światową nagrobek na starym cmentarzu parafialnym w Nowym Berezowie

We wsiach na Podlasiu ludzie nadal obserwują znaki świadczące o zbliżającej się śmierci oraz wierzą, że przodkowie mają wyraźny wpływ na życie ludzi. Mogą oni wpływać na żywych za pomocą snów: *Koliś, jak ja mi^ela iti druhi raz za muž, to mni^e prysniwsia muoj upokojny, szto na swyn-tary^e leżaw* – opowiadała jedna starsza kobieta. – *To mni^e pudskazuwaw, szto mni^e tutaka ne bude dobre.* Zmarli mogą też przychodzić do żywych w sposób bardziej „fizyczny”: *Koliś staryjszy howoryli, szto de tam czasom ot prycho diw pokojnik. Byli takiji mowy.* Brało się to z wiary w to, że świat umarłych jest równoległy do świata żywych. Według powszechnego przekonania, zmarli mogą również karcieć ludzi za ich winy. Ich przyjście jest swego rodzaju wyrzutem sumienia dla kogoś, kto zrobił coś złego. Kilka historii z Podlasia o takich „odwiedzinach” zmarłych opisałam w artykule *3 nam’ammju pro di^{id}is-npadi^{id}is* w numerze 2/2006 „Nad Buhom i Narwoju”.

Jak przewidywano zbliżającą się śmierć? Na różny sposób. Jeden z nich to interpretacja obrazów pojawiających się w snach. We wsiach podlaskich wciąż żywa jest wiara, w to, że pewne sny zapowiadają nieszczęście lub koniec życia. Niechybną śmierć można wyczytać z takich obrazów sennych, jak: czarne chorągwie, wypadający zęb, para nowożeńców biorąca powtórnie ślub, zmarły, który woła żywego do siebie lub go ze sobą zabiera.

Gdy niedawno w Zbuczu zmarł niespodziewanie całkiem niestary jeszcze mężczyzna, jego sąsiedzi zaczęli opowiadać sen, który przyśnił mu się tuż przed śmiercią: *Wuon każe: „Mama mni^e pryśniłasia i każe „Ja tebe zaberu do sebe. Tut tak spokuojno, tak dobre, tobi^e lepi bude, jak tam”.* I bacz – umer.

Napisy na nagrobkach w Klejnikach (Klenikach). Mimo że pisane po rosyjsku, zawierają wiele cech języka ukraińskiego i jego gwar, m.in. charakterystyczną tylko dla języka ukraińskiego miękką wymowę w części sufiksальной przymiotników, w tym nazwisk: Лапинська, Поплавська.

Nie wszyscy jednak przedstawiciele starszego pokolenia wierzyli w prorocze znaczenie snów. Cytowany już wcześniej stulatak ze Zbuczna mówił: *Nebyto sztoś prysniťsia, ale ja dumaju, szto nic to ne pudkaże. To no w naszum „komputery” sztoś prysniťsia.*

Zbliżającej się śmierci ludzie dopatrywali się w różnych dziwnych zachowaniach zwierząt. Zwiastował ją chociażby krzyk sowy pójdzki, którą w Pasicznikach Dużych zwano *powiwkacz*: *Jak uże smert’, to powiwkacz kryczyt: „k-tia, k-tia”, szto kutia. Wyjdesz, to zdajet’sia, kob wuon ne kryczaw. To wuon, jak maje chtoś umerti, to j kryczyt „k-tia, k-tia, k-tia” – mówiła urodzona na kolonii Stebki Maria Maksymiuk.*

Wspominała o tym także Wiera Fiedoruk z Klejnik (Kleniki): *O, jak sowa welmi kryczala, to chtoś umre.*

Za zwiastuna śmierci w kulturze tradycyjnej uważany jest także kruk (na Podlasiu – *kruk, woron* lub *worona*). Kilka historii związanych ze złowieszczym pojawieniem się tego ptaka opowiedziała śpiewaczka ludowa z Baranowców (*Baranuwczi*), kolonii wsi Malinniki (*Malinnyki*), Wiera Niczyporuk: *U nas w Malinnyk odna każe: Tak worona kryczala w Iwana, aż żutko buło sluchaty. Tak – każe – kruk kryczaw. I na treti deń molodaja molodycia umerła. Nu, ale wona chworyła.*

Pani Wiera opowiedziała też inną historię kobiety z Malinnik, której idąc do lasu kilkakrotnie towarzyszyły kruki, a która zginęła niedługo potem w wypadku samochodowym.

Śmierć w przekonaniu mieszkańców wsi zapowiada też wycie psa: *Oj, chtoś musit umre, bo sobaka welmi wyje – mówiła Wiera Fiedoruk z Klejnik, dodając jednak sceptycznie: No jak u nas welmi sobaki wyjut, to usi lude w seli by pomirali.*

Wiarę w to, że zwierzęta przeczuwają zbliżającą się śmierć nie jest tak do końca bezpodstawna. Jak się bowiem okazuje psy, a także koty potrafią rozpoznać śmierć, ponieważ wyczuwają nadchodzące zmiany w organizmach na podstawie zapachów i zachowań człowieka. Można tu podać jako ciekawostkę przykład kota Oscara z USA, który posiada niezwykłą zdolność przepowiadania bliskiej śmierci, przytulając się do domowników w domu spokojnej starości w ostatnich godzinach życia. Jeśli wzbrania mu się wejścia do pokoju osoby, o której „wie”, że umrze, to stoi pod drzwiami i w nie drapie. Pacjenci których Oscar „wybierał”, przeważnie umierali w ciągu 2 do 4 godzin od chwili przybycia zwierzęcia. Jak zauważają naukowcy, być może istnieją pewne związki chemiczne uwalniane w czasie, gdy ktoś umiera, a zwierzę potrafi je wyczuć. Ten przykład unaocznia, że nie zawsze wia-

re Podlaszan należy traktować jako zabobony. Nasi przodkowie, którzy żyli w zgodzie z przyrodą, mieli o wiele lepiej rozwinięty zmysł obserwacji, a także rozumienia i interpretacji zachowań zwierząt, które, tak jak np. psy czy koty, mają lepiej wyczułone zmysły niż ludzie.

Śmierć kogoś bliskiego na podlaskich wsiach można było przewidzieć nawet podczas wykonywania prac gospodarskich: *Jak sadit’sia sztoś czy si’jet’sia i zrobot’sia obmi’nu, a obmi’na to takoje sztoś, szto nema radka, nu to kazut u tuom rokowi chtoś umre* – wyjaśniała Ludmiła Jużwiuk z Czyż. – *Ot, napryklad, ja sadzu cibulu – tut radok, i tut radok. I tut posadila, i tut posadila, a tut uże zabyłasia i tam dali’j posadila, to nazywajet’sia obmi’na, szto propustila. Abo jak si’jet’sia zbuoże i si’wnik ide tut, a posli tut i tut, a miżdu jimi ostajet’sia takoje puste mi’scie, to takaja obmi’na. To chtoś z simji umre.*

Była też taka interpretacja: *Jak żyto si’jali, rukami si’jali, i jakoś tak bude, szto puojde nasypati i pryde i zabudet’sia, de pokinuw tuju obmi’nu, de posi’jaw. To jak zrobot w ozimini obmi’nu, to chtoś umre, a jak u jaryni’ zrobot obmi’nu, to chtoś urodit’sia* – tłumaczyła Wiera Fiedoruk z Klejnik, prawdziwa kopalnia wiedzy o dawnych zwyczajach i obrzędach.

Sposobów przewidywania czyjejś śmierci było w kulturze tradycyjnej naprawdę dużo: *Szcze howoryli, jak perecwitut sadki, a posli deś najdet’sia na derewi cwi’t, jak wże jabłyka je, o, to wże, kazut, smert’ bude w toho* – dodała Ludmiła Jużwiuk z Czyż.

Podobnie mówiła pani Wiera Fiedoruk z Klejnik: *Kazali, jak derewo, szto wesnoju cwilo, to posla pry owoszczach li’tom zacwite, to chtoś umre. Jak odin czołowi’k umiraw, to zacwila hrusza. A jak zacwila czeresznia czy wisznia to: czom to – kazut – zacwila wisznia? I baba wmerła, ne była chwora, a umerła. O, to ja tak pometaju, si’te kazali. To tak koliś było. A teperka może nihto ne diwit’sia, czy zacwita je.*

Ludzie wierzyli, że jedna śmierć pociąga często za sobą drugą, stąd też starano się doszukiwać różnorodnych znaków, świadczących o tym, że ktoś umrze, podczas różnych etapów pogrzebu. O tym jednak będzie w kolejnej części przy opisie podlaskich zwyczajów związanych z pożegnaniem zmarłego i pogrzebem.

Kontynuacja w kolejnym numerze

Ludmiła ŁABOWICZ
Foto autorki artykułu

Miało być o dawnej modzie, a wyszło – pro rejpićkoho poeta

W zeszłym roku dałem do druku, zapisa-
ne jeszcze w 1982 roku, opo-
wiadanie mojej *Baby Olhi* o historii Rej-
picz (oficjalnie – Rajki). A teraz, gdy
przeszedł mi do głowy pomysł na „Ne
blog, ale modowy – jak odiahałasias
nasza kawalićrka”, sięgnąłem po przedwojenne
zdjęcia *Dićda Serhićja*, które szczęśliwie
przetrwały spalenie wsi przez Niemców
w 1944 roku. Dziadek nie fotografował
się sam, więc zwróciłem się do *Serhićjo-
woji* i *Olżynoji Doczki*, aby ustalić imio-
na jego towarzyszy i towarzyszek. Udało
się to niestety tylko w przypadku jedy-
nego zdjęcia, na którym *Serhićj Seme-
niuk* (ten wyższy) sfotografował się nie
z całą grupą, ale z przyjacielem, którym
okazał się *Oleksander Jakoncuk*, zwa-
ny we wsi *Saszkoju* (używanie rosyj-
skich wariantów to zapewne skutek bie-

żeństwa w 1915 r. i kilkuletniego pobytu
wśród Rosjan).

– *Tatuw kolega byw, prychodiw do
nas, najbuolsz zimoju, bo lićtom to, wja-
domo, wsio robota. Wesioly byw czolo-
wićk, požartowati lubiw, wićrszy pisaw.
Chocz ja dopiero potuom doznałasias,
szto wuon wićrszy pisaw. Wuon z tym ne
afiszowawsias, pisaw toje dla sebe.*

Możliwe, że to najdawniejsze zdję-
cie *naszoho rejpićkoho poeta*, który żył
w latach 1906-1968, był więc razem
z *Wasilom Bićlokozowiczom* i *Olhoju
Onacik* przedstawicielem najstarszego
pokolenia piszącego *po-swojomu*, czy-
li gwarą ukraińską. Tuzin jego wier-
szy opublikowano w 2000 r. w perio-
dyku z białorusko-ukraińskim tytułem
„Бельскі гостинэць”. Większość *po-na-
szomu*, chociaż *ne zusićm po-rejpićkomu*,

albowiem autor trochę „utwardzał” wy-
mowę „historycznego «и»”, która w Rej-
piczach jest miękka, np. (podaję w trans-
krypcji):

Sołtys dumaje-biduje

Szto teper robity

Jak że z tymi rejpakami

Dali bude żyty.

Bo wże nerwuw ne chwataje

Treba pozyczaty

I zadumaw wun sobi,

Z Rejpicz utykaty.

Możliwe, że był to wpływ „tward-
szej” gwary wsi w południowej czę-
ści parafii w *Pudbićlowi* (np. *Dubiażyn*,
Hredeli, *Malinnyki*). Możliwe jednak,
że sugerował się literaturą w języku
ukraińskim, którą mógł otrzymać np.
od *Afanasija Prysiażnoho* (1889-1952),
weterana Armii Ukraińskiej Republiki
Ludowej, przez długi czas regenta cer-
kiewnego. Po jego śmierci chórem cer-
kiewnym przez jakiś czas zajmował się
właśnie *Oleksander*, próbowały w nim
śpiewać też *rejpićki diwczeniata*:

– *Afanasija to wże prawie ne pomniu,
diakom byw... Z Saszkoju to nawet mi
chodili trochu na śpićwki w chorowi,
ale zadaleko było. W selić ne organizo-
wali, ono do cerkwy chodili. Kilka razy
poszow z nami, a potuom wuon ne mićw
czasu i jakoś tak rozletićłosia.*

Kilka z wierszy opublikowanych
w „Hostinciowi” zostało napisanych
po białorusku, czasem z ukraińskimi
i rosyjskimi wtrętami. W komentarzu
wspomniano też, że ich autor „udzielał
się w miejscowym białoruskim teatrze
amatorskim, którym kierował Grzegorz
Siemieniuk”.

– *Nu tak, to Gryszka, szto johu na-
zywali Pekarom. Chtoś iszow, a żuonka
wystawila lopatu, to toj skazaw: „O, pe-
kar wże chlićba napjuok” i tak nazwali
Pekarom. Czasami organizowali jakiejś
pszedstawienia, wuon wićrsz howoryw
„Ja muzyk, durnyj muzyk...”. To byw
wiersz białoruski – koliś że ż uważali, że
my Bielorusy, białoruski tyje komedyjki
robili. Koli? Deś pered tym, jak ja mićła
zamuż wyjti – 60-ty roki, poczatok...*

Oczywiście w sprawie wierszy *Olek-
sandra Jakoncuka* nie poprzestaniemy
na powyższym krótkim cytacie, niezal-
eżnie bowiem od języka są one bezcen-
nym świadectwem historycznym. Zaś
więcej o samym autorze obiecał napisać
jego wnuk, urodzony jeszcze w latach
50., zatem dobrze pamiętający *Dićda
Saszku* i mogący o wiele więcej opowie-
dzieć, niż się o nim dowiedział

Wnuk Serhićja

Wspomnienia chłopca z akcji „Wisła”

Biała Podlaska

Wakacje. Trudno to nazwać wakacjami w dzisiejszym rozumieniu. Praca, praca, praca. W międzyczasie w towarzystwie Edka znów wędrowaliśmy z harmoszką, a czasami i z barabanem po sąsiednich wioszczkach: Dobraty-cze, Okczyzna. Czasami i w Kostomłotach, chociaż tu była konkurencja. Graliśmy, gdzie popadło, bardzo często pod przysłowiową gruszą, Edek oczywiście na akordeonie, ja obsługiwałem baraban.

Wakacje dobiegały końca. Trzeba było myśleć, co dalej. Chciałem się uczyć. Ale żeby się uczyć, musiałem znaleźć pracę i jakąś stancję. Do dziennej szkoły byłem już za bardzo wyrośnięty. Nie chciałem też obciążać rodziców. Zaczęły się wyjazdy do Białej Podlaskiej, przede wszystkim w poszukiwaniu pracy. Prawdą jest, że wówczas ze znalezieniem pracy nie było takich problemów jak dziś. Jednak wybierać też nie bardzo było w czym. Z początku myślałem, że mając ukończone dziewięć klas, znajdę coś bardziej intratnego. Niestety były to złudzenia. W końcu znalazłem pracę w firmie o nazwie Spółdzielnia Pracy Kierowca Mechanik Samochodowy. Jedną z komórek tej firmy była brygada ludzi do wynajęcia. Przychodziło się na siódmą i czekało, do jakiej pracy skierują. Wynajmowały nas różne firmy, na rzecz których trzeba było wykonać jakąś – nazwijmy to doraźną – pracę fizyczną. A to rozładować wagon z węglem, cementem, czy też ze zbożem, a to przewieźć jakiś towar, coś tam przesuflować, wykopać, zakopać itp.

Najchętniej zgłaszałem się do rozładunku wagonów z węglem, ponieważ czas pracy zależał ode mnie. Wysuflowałem 24 tony węgla i na 17.00 do szkoły. Nie zawsze miałem czas na porządne umycie się, zwłaszcza że łazienki jako takiej nie było. Nieważne, miałem pracę i szkołę. Szkoła – Liceum Ogólnokształcące dla Pracujących im. Emilii Plater w budynkach poklasztornych przy ul. Narutowicza. Mieściło się też tam dzienne liceum żeńskie, którego patronką również była Emilia Plater.

Zamieszkałem oczywiście na stacji. Pierwszych parę tygodni mieszkałem u państwa Skubisz. Warunki miałem jako takie, ale ze względu na swoją, jak wyżej wspomniałem, pracę fizyczną, po której musiałem się trochę wyszorować (łazienek nie było), a wieczorem po powrocie ze szkoły odrobić lekcje – czułem się skrupowany. Nie było też odrębnego wejścia. Nie było to dobrze postrzegane, zwłaszcza przez panią domu.

Od lewej: Pan Ulewicz, pani Mogielnicka i moja mama

Nie pamiętam, jak to się stało, w każdym razie od państwa Skubiszów przyciągnęła mnie pani Helena Mogielnicka, Ulewicz po drugim mężu. Mieszkała po drugiej stronie ulicy. Mieszkanie było bardzo skromne, bez żadnych wygód. Mieszkałem razem z Zygmuntem Wawruszkiem, wówczas pracownikiem księgowości w MHD (Miejski Handel Detaliczny). Zaletą było to, że mieliśmy oddzielne wejście. Przedsiódek służył nam za umywalnię – wiadro z zimną wodą i miednica. Ponadto pani Helena gotowała nam pyszne obiady (dużo produktów dowoziliśmy z domu od rodziców) i w ogóle dbała o nas jak o własne dzieci (sama była bezdzietna). Szczególnie mnie poganiała do nauki.

Pani Mogielnicka – barwna postać, okazałej tuszy, zawsze w dobrym humorze. Drugi jej mąż, pan Ulewicz, był skromniutki, cichutki i chudziutki. Pani Mogielnicka lubiła dobrą muzykę i grę w karty w tysiąca. Często wieczorami, zwłaszcza jesienią i zimą, zasiadaliśmy w trójkę lub w czwórkę do karcianej zabawy. Dobrze było, jak pani wygrywała, ale zdarzało się, że karta wyjątkowo jej nie szła. Wówczas niby to się denerwowała i na zakończenie swojej porażki miała zawsze powiedzenie „I świnią w Paryżu burmistrza ograła, jak dobrą kartę miała”. Wtedy należało dyplomatycznie zakończyć karcianą zabawę.

Pracowników ze spółdzielni, w której pracowałem, wyznaczano czasami do łżejszych zleceń. Zdarzało się, że maszerowaliśmy do magazynu włókienniczego Przedsiębiorstwa Obrotu Materiałami Włókienniczymi i Skórzanymi. Był to magazyn zbiorczy z całego ówczesnego powiatu bialskiego. Zwożono tam skupione w różnych gminnych punktach skupu surowce: włókno lniane, konopne i wełnę. Naszym

zadaniem było zgromadzoną tam wełnę spakować w wielkie worki, włókno zbelować. Centrala firmy mieściła się w Lublinie, więc od czasu do czasu trzeba było też załadować wszystko na samochód, który odwoził towar do Lublina. Dobra to była robota, najważniejsze, że pod dachem i w określonych godzinach. Na takich różnych pracach przepracowałem w spółdzielni do końca listopada.

Któregoś dnia, gdy zostałem wysłany do pracy w tym magazynie, kierownik zaproponował mi przejście do pracy na pełen etat. Bardzo się ucieszyłem. W spółdzielni złożyłem wypowiedzenie, a w magazynie podanie o przyjęcie do pracy. Tak, że z nastaniem zimy, dokładnie od dziewiątego grudnia 1960 roku, zostałem pracownikiem magazynowym. Razem ze mną został zatrudniony młody żonkoś i ojciec. Pi-szę młody, gdyż był, podobnie jak ja – jak to się wówczas określało – przedpoborowy.

Kierownik magazynu pan Maleńczyk był człowiekiem bardzo subtelnym. Był też pracownik administracyjny, można powiedzieć od rachunków, starszy pan Sacharko – weteran, inwalida wojenny, z protezą jednej nogi. W tych warunkach mogłem swobodnie się uczyć, jeśli był luz mogłem nawet odrabiać lekcje w czasie godzin pracy. Obaj panowie byli mi bardzo życzliwi. W wolnych chwilach bawiliśmy się czasami w typowanie szczęśliwych numerów w Totolotku. Pan Sacharko miał jakąś broszurkę do typowań systemowych. Niestety szczęście do wielkiej wygranej nam nie dopisało.

W magazynie tym przepracowałem prawie do marca 1962 roku. Na początku marca współlokator Zygmunt, pracownik księgowości MHD, złożył mi propozycję. W MHD zwałniał się etat

magazyniera masarni. Miałem już wówczas skończone dziesięć klas, rozpocząłem ostatni rok nauki w szkole średniej. Toteż zaproponował, abym się ubiegał o stanowisko magazyniera masarni. No i od 14 marca 1962 roku – jak wskazują dokumenty – zostałem pracownikiem MHD. Awansowałem. Nie mogłem przynajmniej narzekać na brak jedzenia.

A co w szkole? O ile w Lublinie pod względem wieku klasa była wyrównana, to tu różnica między najmłodszym a najstarszym wynosiła ponad 20 lat. Mimo tak wielkiego zróżnicowania wiekowego czasami na przerwie zachowywaliśmy się jak przedszkolaki. Bardzo często szły w ruch szmaty do wycierania tablicy, bo gąbek w tym czasie nie było.

Dość – można by powiedzieć – egzotyczne były lekcje z rosyjskiego, przedmiotu wtedy obowiązkowego. Uczył go pan profesor Czuchaj, który przez pierwszy rok mojej edukacji był równieży dyrektorem naszego liceum.

Pan profesor dość często spóźniał się na lekcję. Czasami zdarzało się, że przychodził dziesięć minut przed końcem. Zastając całą klasę w pyłe kredowym, zabierał się do odpytywania. Pytał z czego popadło, chociażby z ostatnio zadanego wiersza. Wystarczyło, że na jakimś słowie się zacięło: – Siadaj, dwa! – Następny. Tak w ciągu tych paru minut potrafił przepytac pół klasy, stawiając połowie odpytywanych dwójce. Na drugi rok, byłem już w jedenastej klasie, dyrektorką została bardzo młoda nauczycielka języka polskiego – Grzeszczyk.

Edukacja jakoś powoli szła do przodu. Raz na wozie, raz pod wozem. Wciąż jednak pięta achillesowa były dla mnie przedmioty humanistyczne. Zrażała mnie do nich chyba okropna ilość błędów, które robiłem w pracach pisemnych i dyktandach. Dziś można by to nazwać dysleksją, ale wtedy... Toteż przed maturą większy nacisk kładłem na przedmioty humanistyczne, licząc, że z przedmiotów ścisłych jakoś tam będzie. Wiedziałem, że w przypadku matematyki z zadaniami nie będę miał kłopotów, gorzej z twierdzeniami. Na ustnym w zestawie zawsze było twierdzenie, które trzeba będzie udowodnić.

Matura, a był to rok 1962, od tego czasu wiele razy się zmieniała. Zmieniały się też systemy edukacyjne. Wówczas do matury przystępowa-

no po ukończeniu jedenastu klas – siedem klas szkoły podstawowej i cztery klasy liceum. Po zaliczeniu jedenastej klasy do matury można było przystąpić lub nie. Jednak warunkiem koniecznym podjęcia dalszej edukacji, czyli studiów, było zdanie egzaminu maturalnego, który był dwuetapowy – pisemny i ustny.

Egzamin pisemny obowiązywał z języka polskiego i matematyki. Egzamin ustny: z języka polskiego, matematyki, języka rosyjskiego oraz z dwóch przedmiotów wybranych. Do egzaminu ustnego przystąpić mogli tylko ci, którzy uzyskali pozytywne oceny z egzaminu pisemnego (prace z egzaminu pisemnego sprawdzali nauczyciele uczący tych przedmiotów). Egzamin ustny zdawało się w ciągu jednego dnia – oczywiście po podejściu do kilku przedmiotów można było zrobić przerwę, ponownie wejść na salę i zdawać dalej. Po przesłuchaniu wszystkich wyznaczonych na dany dzień abiturientów komisja ogłaszała wyniki. Tak, że ci którzy zdali, mogli świętować.

Wróćmy do mojej matury. Nauczyciele przezwadnie byli życzliwi w stosunku do zdających, zwłaszcza że było to Liceum dla Pracujących. Starali się jak mogli, by pomóc w zdobyciu tak zwanej „dojrzałości”. Jeśli chodzi o mnie, to największym problemem był egzamin pisemny z języka polskiego. Wiadomo – ortografia. Pani profesor ratowała mnie, jak mogła. Przed pisemnym powiedziała mi, żebym dyskretnie zaznaczył w brudnopisie wyrazy, co do pisowni których mam wątpliwości. Nadmienić trzeba, że wtedy, zdaje się trzy błędy ortograficzne, dyskredytowały pracę – dostawało się po prostu dwójkę i matura z głowy.

Tak więc po napisaniu pracy w brudnopisie zaznaczyłem te niepewne wyrazy, skinałem głową, że już. Pani profesor podeszła do mojej ławki i dyskretnie gestem głowy podpowiadała: dobrze, źle. Ostatecznie na spotkaniu, podczas omówienia wyników prac pisemnych – coś takiego było przed egzaminem ustnym – pani powiedziała, że nie popełniłem żadnego błędu ortograficznego. Byłem uratowany!

Na ustnym z matematyki po rozwiązaniu zadań stanąłem przy tablicy bezradny. Pani profesor od matematyki podeszła i pyta, co z twierdzeniem! – Niestety, nie udowodnię. Ostatecz-

nie na świadectwie maturalnym były same trójki. Jako rodzynek była tylko jedna czwórka i to z chemii, której aż tak bardzo nie umiałem.

Zbliżała się jesień, musiałem się szykować do odbycia zasadniczej służby wojskowej. Miałem już 21 lat. Pobór obowiązywał od 20. roku życia, ale ze względu na moją edukację odroczone mi służbę w wojsku o rok.

Zanim jeszcze rozstanę się z moim MHD, muszę opowiedzieć o jednym dość zabawnym zdarzeniu. Z nastaniem lata do masarni zawiał kryzys. Mięso dostawało się wówczas na przydział, więc nie dopuścić do likwidacji masarni, coś trzeba było robić. Otóż władze MHD wymyśliły, że pracownicy masarni będą jeździć po targach – takich wiejskich jarmarkach – i skupywać kury. Takie żywe kury prosto do gospodyń wiejskich. Na drugi dzień po powrocie z takiego jarmarku było wielkie „kurobiecie”. W wielkich kotłach na podwórku masarni gotowało się wodę, a następnie ubite kury parzyło się i skubało. Takie oskubane, nie patroszone, nie mrożone rozwożono do sklepów. Interes jako tako się kręcił.

W czerwcu, wiadomo, w tamtych latach odbywały w Poznaniu Międzynarodowe Targi. Wybrał się na nie także przedstawiciel naszego MHD. Wrócił ze wstępnym kontraktem z jakąś firmą handlową na Śląsku. MHD zgodnie z umową miało dostarczyć tej firmie pewną liczbę takich oskubanych niepatroszonych kurczaków.

Był prawie koniec sierpnia. MHD zorganizował wielką akcję skupu biednych kurek. Cały następny dzień trwało kurobiecie, parzenie i skubanie oraz pakowanie do skrzyń. Wieczorem odbywała się obowiązkowa wizyta u lekarza weterynarii, który wystawiał kwit, że kurczaki nadają się do spożycia. Ostatecznie owe skrzynie, oczywiście w mojej asyście i z moim – jako magazyniera – podpisem na dokumencie, zawieźliśmy na dworzec i przesyłką ekspresową wyekspedowaliśmy do adresata. Nie, nie żadnym wagonem chłodnią, ale zwykłym wagonem bagażowym.

Przesyłka pojechała. Ja po paru dniach wziąłem przysługujący przed odejściem do wojska miesiąc urlopu i już do firmy nie wróciłem. Dwudziestego siódmego października 1962 roku, dzień przed dwudziestymi pierwszymi urodzinami, odjechałem służyć Polsce Ludowej. Wielkie było moje zdziwienie, gdy po wielu, wielu latach, po odbyciu służby wojskowej, skończeniu studiów i rozpoczęciu pracy, zostałem wezwany do sądu w charakterze świadka. Zastanawiałem się, o co chodzi. Nie pamiętam, żebym uczestniczył w jakimś przestępstwie, które miałyby znamiona kryminalne. Okazało się, że sprawa dotyczyła tych nieszczęsnych kurczaków, które dotarły do adresata wiadomo w jakim stanie. Sprawa prawdopodobnie została ostatecznie umorzona.

Anatol STEFANIUK (STEPANIUK)

Początek wspomnień w numerze 5/2017

Związek Ukraińców Podlasia w 2020 roku dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji RP realizuje następujące zadania:

- 1. Wydawanie ukraińskiego pisma Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”.**
- 2. Festiwale kultury i tradycji ukraińskich na Podlasiu.**
- 3. Audycje radiowe w języku ukraińskim „Ukraińskie słowo”.**
- 4. Spotkania z podlaskim folklorem, tradycją i poezją ukraińską.**
- 5. Warsztaty kultury ukraińskiej dla dzieci i młodzieży „U źródle”.**
- 6. Działalność amatorskich zespołów artystycznych.**
- 7. Działalność Związku Ukraińców Podlasia.**

З хроніки подій над Бугом і Нарвою

Ю. Гаврилюк

Коронавірус у Польщі та на Підляшші

Початок червня у Польщі приніс ріст захворювань на коронавіруса. **1 червня** в країні було понад 24 тис. хворих, у тому числі 453 у Підляському воєводстві. **8 червня** виявлено найбільше нових випадків за добу від початку пандемії у Польщі, бо аж 599.

Пандемія не згасала протягом літніх двох місяців. **1 липня** в країні зареєстровано вже понад 34 тис. випадків захворювань, на 10 тис. більше ніж місяць раніше. На початку липня у Підляському воєводстві було 848 хворих, з чого 347 у Білостоцькому, 147 у Більському, 30 у Гайнівському та 14 у Сім'ятицькому повітах.

Кінець місяця приніс чергові невтішні рекорди – **30 липня** зафіксовано в Польщі 615 нових випадків зараження за добу, **31 липня** – 657. Упродовж місяця прибуло чергових 11 тис. хворих. На **31 липня** статистики показували, що в країні від початку пандемії, тобто від **4 березня**, захворіло 45.688 осіб, з чого померло 1716 та одужало 33.987.

У Підляському воєводстві до кінця липня захворіло майже тисяча інфікованих, точніше – 975 осіб. Видужало 854 хворих та померла 21 особа. У Білостоцькому повіті до кінця липня виявлено 373 захворювань, видужало 339, померло 9, у Гайнівському – 33, видужало 29, ніхто не помер, у Сім'ятицькому – 22, видужало 16, померло двоє хворих,

з черги у Більському – 150, з чого видужало 147, померли 3 особи, тобто на **31 липня** не було в Більському повіті ні одного активного хворого.

Врочистості в Холмі

14 червня в церкві св. Івана Богослова в Холмі відбулися врочистості на честь Мучеників Землі Холмської і Підляської. Очолив їх архієпископ Люблинський і Холмський Авель. З огляду на стан пандемії не могли прибути паломники з України, які кожного року приїжджали до Холма, щоб вшанувати пам'ять своїх предків – жителів Холмщини і Підляшшя.

Працювала Спільна комісія уряду та меншин

17 червня, вперше в будинку Сейму РП у Варшаві, відбулося 70-те засідання Спільної комісії уряду і національних та етнічних меншин. Взяв у ньому участь віцеміністр Міністерства внутрішніх справ і адміністрації Блажей Побожий, який представив принципи політики держави щодо національних меншин. Поінформував він про появу нової інтернет-системи приймання заявок на дотації. Вони будуть подаватися в електронній формі, в у 2021 р. – у змішаній формі: паперовій та електронній.

З черги співголова комісії д-р Григорій Купріянович представив перелік найважливіших питань, які хвилюють національні меншини

та потребують вирішення. Вони були записані в документі, який опрацювала меншинна сторона Комісії, т.зв. «Bilans otworcia». Це м.інш.: необхідність створення державної інституції культури нацменшин, оскільки всі культурні проєкти тримаються на однорічних грантових програмах МВСiА та ентузіазмі громадських активістів; зміна моделі фінансування, яка на даний момент – однорічна, грантова; збільшення фінансування хоча б до 25 млн злотих; освітні питання та модифікація системи освіти національних меншостей; аналіз діяльності нацменшин у часи пандемії та комунікація з МВСiА; підготовка до Національного перепису населення в 2021 р.

«Добриня» вчилася та вчила співати інших

19-21 червня в Загороді в Козликах над Нарвою проходили майстер-класи з ансамблем «Добриня» з Білостока. У їхній програмі було вивчення традиційних підляських пісень з Черемхи Села, Вільки Нурецької, Вільки Терехівської, Орішкова. У зустрічі, яку повела керівник гурту Олександра Іванюк, взяло участь понад 40 осіб, не лише з підляського колективу. Приїхали любителі народного співу з Люблина, Білостока, Більська.

Майстер-класи зорганізував підляський фольклорний ансамбль «Добриня» з Білостока.

Народні співачки з Кожина переказують фольклор

24 червня в Кожині відбулися майстер-класи релігійних пісень. Повела їх 92-літня Марія Денисюк, народна співачка з села, якій допомагали кожинські жінки з церковного хору. З огляду на пандемію зустріч пройшла з дотриманням усіх необхідних вимог та при невеликій кількості учасників.

Це були другі майстер-класи з пані Марією в рамках програми «Майстер традиції», фінансованої Міністерством культури і національної спадщини РП. Їх організатором був Союз українців Підляшшя у партнерстві з Товариством спадщина Підляшшя. Проєкт проходить у формі циклічних зустрічей з червня до грудня. Кожні майстер-класи присвячені іншим жанрам місцевого співочого фольклору – починаючи від пісних та похоронних пісень, через календарно- та родинно-обрядові, та закінчуючи на ліричних. На підсумування цілого проєкту буде виданий пісенник із кожинськими піснями.

Дистанційне навчання на Підляшші

26 червня закінчився 2019/2020 навчальний рік. Цього року його останні понад два місяці, з огляду на пандемію коронавірусу, проходили у формі дистанційного навчання. Мало це вплив на заняття української мови, які або не відбувалися, або були ведені в дистанційному форматі.

Дистанційне навчання української мови було зорганізовано, м.інш. у Початковій школі № 4 ім. А. Міцкевича в Більську, в Громадській початковій школі св. Кирила і Методія в Білостоці та в Шкільно-дошкільному комплексі в Черемсі. У Черемсі та в Більську вчителі висилали постійно на Інтернет-портал школи або безпосередньо до учнів те, що вони мають підготувати. Виконані домашні завдання учні мусили переслати вчителям для перевірки. У православній школі в Білостоці майже від самого початку уроки відбувалися у формі відеозанять з учителями, в залежності від класу – раз або й тричі на тиждень, від 15 до 30 хвилин. Діти з Садка № 9 «Лісова поляна» в Більську також могли розвивати свої знання української мови, оскільки на Інтернет-порталі садочка з'являлися цікаві навчальні матеріали, якими батьки могли скористатися у праці з дітьми.

Пандемія коронавірусу мала великий вплив не лише на заняття української мови, які слід було організувати по-іншому, але також на різні форми циклічної позашкільної праці з українськими дітьми, хоча б у рамках проєктів Союзу українців Підляшшя. Не зорганізовано Воеводського декламаторського конкурсу української поезії для дітей і молоді «Українське слово» в Більську, не відбувалися екскурсії, певний час не проходили також репетиції дитячо-молодіжних гуртів, у яких співають українські учні.

Єдиною важливою ініціативою, яку вдалося провести ще на початку пандемії, бо **9 березня**, був І Підляський тематичний конкурс «Тарас Шевченко – представник українського романтизму». На закінчення навчального року українські учні, які здобули більше ніж 85 відсотків балів у фінальному етапі цього конкурсу, отримали нагороди. Подарункові карти та книжки – це сувеніри від Союзу українців Підляшшя та редакції часопису

«Над Бугом і Нарвою». Нагороди разом із грамотами були вручені разом з тогорічними свідоцтвами у школах учнів.

Президентські вибори в Польщі

28 червня відбувся перший тур виборів Президента Польщі, перенесений, внаслідок пандемії коронавірусної хвороби, з **10 травня**. Чинний президент Анджей Дуда отримав 43,5 відс. голосів, кандидат від Громадської платформи, мер Варшави Рафал Тшасковський – 30,46 відс. голосів, журналіст і публіцист Шимон Головня – 13,87 відс.

У Підляському воеводстві найбільше голосів набрав чинний президент – 50,59 відс., Тшасковський – 20,6 відс., Головня – 16,63 відс.

У Гайнівському повіті в першому турі переміг Анджей Дуда (31,17 відс.), другий був Шимон Головня (29,13 відс.), третій Рафал Тшасковський (27,53 відс.). Чинний президент переміг також у Більському та Сім'ятицькому повітах. У Більському повіті він набрав 51,48 відс. голосів, Головня – 20,63 відс., Тшасковський – 18,1 відс. У Сім'ятицькому повіті за Дудою було 54,1 відс., Тшасковським – 18,83, Головню – 13,42 відс. У першому турі Анджей Дуда переміг також у всіх повітах Підляського воеводства та в самому Білостоці.

Народжений у Білостоці Шимон Головня став переможцем першого туру в місті Гайнівка та в трьох підляських гмінах: Гайнівка, Чижі і Вуорля. У гмінах Більськ, Ботьки, Дубичі Церковні, Нарва, Кліщелі, Черемха переміг Анджей Дуда.

12 липня відбувся другий тур виборів Президента Польщі, в якому громадяни вибирали поміж Анджеєм Дудою та Рафалом Тшасковським. Виграв чинний Президент Польщі, набравши 51,03 відс. голосів. Його опонент, кандидат від опозиції Рафал Тшасковський, програв з незначним відривом і отримав 48,97 відс. голосів.

У Підляському воеводстві більше голосів набрав Анджей Дуда – 60,14 відс., Рафал Тшасковський отримав 39,86 відс. Кандидат від опозиції переміг в місті Білосток (52,2 відс.), в місті Більськ-Підляський (56,63 відс.) та в Гайнівському повіті (61,11 відс.). Більшість жителів Більського та Сім'ятицького повітів голосувало за А. Дудою. Мер Варшави переміг у кільканадцятьох східних гмінах Підляського воеводства, у тому числі в україномовних: в усіх гмінах Гайнівського повіту та в гміні Вуорля. У гміні Мельник обидва кандидати набрали таку саму кількість голосів.

«Гілочка» поповнювала репертуар

6-9 липня в Новому Левкові в гміні Наровка учасники дитячо-молодіжного ансамблю «Гілочка» з Черемхи зустрілися на щорічних літніх майстер-класах (на фото). Їхньою метою було поповнення репертуару гурту та від-

починок на природі. Цього року, з огляду на пандемію, літній табір відбувся в обмеженій формі, без участі інструкторів традиційного співу з України. Нових пісень вчила Ірина Вищенко, керівник «Гілочки». Окрім самого репертуару, черемуська молодь підготувувала підляський обряд випікання весільного короваю.

Майстер-класи пройшли в рамках проєкту Союзу українців Підляшшя «Діяльність аматорських артистичних колективів» дякуючи дотації Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП.

Майстер-класи хору з Гайнівки

10-11 липня в Загороді в Козликах над Нарвою майстер-класи співу провів хор міста Гайнівка, яким керує Віта Коцюбайло. Разом з гайнівськими хористами взяли в них участь учасники Дитячо-молодіжного хору Православної парафії Святого Духа в Білостоці та укра-

їнського фольклорного колективу «Добрина» з Білостока.

Нові ініціативи в Доброводі

23-26 липня Товариство спадщина Підляштя підготувало в Доброводі декілька цікавих ініціатив із залученням усіх поколінь місцевих жителів (на фото). Одною із них було підготування з добривідськими дітьми та їхніми батьками муралу на стіні будинку місцевої світлиці. Проект придумала та доглядала за малюванням Чарлі Байка. Відбувалися також ткацькі майстер-класи. Як колись ткали на підляських селах, показували на традиційному верстаті та вчили молодих Ніна Явдосюк, Варвара Яким'юк, Валентина Климович та Ірина Явдосюк. **26 липня** відбулися додатково майстер-класи співу з місцевими співачками.

Усі дії пройшли в рамках проекту «ЕтноПідляштя – зустрічі довкола народного мистецтва» за кошти Націо-

нального центру культури та Маршалківського управління Підляського воєводства.

140-ві роковини з дня народження Івана Красковського

24 липня в 1880 р. у Дубичах-Церковних у тодішньому Більському повіті Гродненської губернії народився Іван Красковський, український громадський, політичний та державний діяч, дипломат. Він походив з сім'ї православного священника Ігнатія Красковського (1850-1909), могила якого знаходиться коло Покровської церкви в Дубичах Церковних. Член уряду Української Народної Республіки, мінш. товариш (заступник) народного міністра внутрішніх справ УНР Володимира Винниченка, згодом товариш міністра закордонних справ і посол УНР в Грузії. Помер **23 серпня** 1955 р. у Братиславі в Чехословач-

чині, де проживала його донька Людмила.

Урочистості в Залішанах 24-25 липня в монастирі св. Катерини в Залішанах відзначали свято Залішанської ікони Богородиці. Цього року під час празника відбулися урочистості прославлення святих Підляських мучеників. Було це звершення рішень Собору Єпископів Автокефальної Православної Церкви в Польщі з жовтня 2019 р. та березня 2020 р., який до лику святих Підляських мучеників причислив мешканців сіл Залішани, Шпаки, Зані, Вілька Ваганівська та «возаків» (мешканців сіл Чижі, Ягодники, Красне Село, Кривая, Мохнате, Лозиці, Орішково, Пасічники Великі, Пудрічани, Залішани та Збуч). Були вони вбиті збройним формуванням Національного військового об'єднання під командуванням Ромуальда Райса «Бурого» у 1946 р. Нових святих церква буде згадувати в день Залішанської ікони Богородиці в останню суботу липня. Додатково мучеників із сіл Зані та Шпаки будуть вшановувати **2 лютого** в Бранську.

Фольк у часи коронавірусу 24-26 липня в Черемсі відбувся XXV Фестиваль багатьох культур і народів «З сільського подвір'я». Проїшов він у змінній формулі, з обмеженою кількістю глядачів, як і всі заходи, організовані під час пандемії коронавірусної хвороби. Під час фестивалних концертів виступали виключно фолькгурти з Польщі. Традиційно заспівав, у тому числі українською, господар заходу – місцевий ансамбль «Черемшина». **26 липня** обряд випікання весільного корова показав український дитячо-молодіжний колектив «Гілочка» з Черемхи. Відбувся також концерт фольклорних жіночих ансамблів з Вільки Терехівської та Черемхи Села.

Окрім музичних концертів під час фестивалю пройшла конференція «Народ-

на культура – традиції та сучасність», відкрито фотовиставку «15 років OrthPhoto – православ'я в об'єктиві», показано фільм «Ремесла, які пропадають», були також кулінарні презентації та конкурс.

Ті, які не могли взяти особисто участі у фестивалі, могли дивитись його події в Інтернеті на порталі «З сільського подвір'я» та в Фейсбуці, а також слухати трансляції концертів фолькгуртів на Радіо Білосток.

Уже після концертів відбулися майстер-класи польських традиційних пісень з Людмилією Востріковою з Рівного.

Фестиваль зорганізували Товариство любителів народної культури та Гмінний осередок культури в Черемсі.

На Володимира в Загороді

31 липня в Загороді в Козликах над Нарвою відбулася щорічна зустріч «На Володимира», яка пов'язана з відзначенням свята Рівноапостольного князя Володимира Великого, хрестителя Русі. У її рамках біля стовпової каплички, яка присвя-

чена 1000-літтю упокоєння Святого Рівноапостольного князя Володимира Великого, відбувся спільний молебень з отцем Фоною Пучком з Православної парафії Вознесіння Господнього в Кленіках.

Людмила ЛАБОВИЧ

Фото І. Вищенко, Ю. Гаврилюка, У. Харитонюк

«Над Бугом і Нарвою» –
про нас і по-нашому!

«Nad Buhom i Narwoju» –
pro nas i po-naszomu!

«Над Бугом і Нарвою» то часопис створений 1991 року середовищем української молоді з міст і сіл поміж Бугом, Біловезькою пущею і північними берегами Нарви – видаваний для всіх, хто тут проживає й цікавиться суспільним життям, історією і культурними справами українськомовного населення.

„Nad Buhom i Narwoju” to dwumiesięcznik stworzony w 1991 roku przez środowisko młodzieży ukraińskiej uro-

dzonej na terenie pomiędzy Bugiem, Puszcza Białowie-
ską i północnymi brzegami Narwi – adresowany do wszyst-
kich, kto interesuje się życiem społecznym, historią i kulturą
ukraińskojęzycznych mieszkańców historycznej ziemi biel-
skiej, drohiczyńskiej, mielnickiej i brzeskiej, znanych zresz-
tą nie tylko pod dawnym mianem Rusinów i współczesnym
Ukraińców, ale też Małorusinów, Białorusinów lub po prostu
prawosławnych.

«Над Бугом і Нарвою» – в кожну хату і сім'ю! «Nad Buhom i Narwoju» – w każdym chatu i simju!

Наш часопис можна вже купити у кіос-
ках і всіх інших пунктах продажу пре-
си фірми „Kolporter” на терені
Більського, Гайнівського і Сім'ятиць-
кого повітів та міста Білостока.

Nasze pismo można już kupić w kios-
kach i innych punktach sprzedaży prasy
firmy „Kolporter” na terenie po-
wiatu bielskiego, hajnowskiego, siemia-
tyckiego oraz miasta Białegostoku.

ПЕРЕДПЛАТА – гарантія Вашого читацького успіху! Хто читає – не блукає, знань про Пудляше йому прибуває!
PRENUMERATA – gwarancja dotarcia naszego pisma do Waszego domu!

Річна передплата на території Польщі за 2020-й рік – або 6 номерів за будь-який пері-
од – коштує 50,00 злотих (PLN). (6 номерів). При замовленні передплати за коротший пері-
од число номерів треба помножити через 10,00 злотих.

Річна передплата за 2020-й рік у Україну та Білорусь – 100,00 PLN. Річна передплата за

2020-й рік у інші держави – 40 EUR або \$50,00, або їхня
рівновартість (авіапошта). Банківський рахунок видавця:
Związek Ukraińców Podlasia, ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk
Podlaski, 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402. Формат номе-
ра для перерахунків з-за кордону: PKOPPLPW PL 41 1240
5253 1111 0000 5712 5402.

Вплати з-за кордону просимо виконувати лише безпосе-
редньо на банківський рахунок. Про інші варіанти, будь
ласка, заздалегідь домовляйтеся з Видавцем.

Roczna prenumerata krajowa na rok 2020 – lub 6 nu-
merów za jakiegokolwiek okres – kosztuje 50.00 zł (PLN). W przy-
padku prenumeraty na okres krótszy liczbę numerów należy
pomnożyć przez 10,00 zł.

Roczna prenumerata w Ukrainę i Białoruś na rok 2020 –
100,00 PLN. Roczna prenumerata do pozostałych krajów na
rok 2020 – 40 EUR lub 50 USD (poczta lotnicza).

Rachunek bankowy: Związek Ukraińców Podlasia, ul. Kry-
niczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, 41 1240 5253 1111 0000
5712 5402. Format rachunku bankowego dla wpłat z zagranic-
y: PKOPPLPW PL 41 1240 5253 1111 0000 5712 5402.

Wpłaty z zagranicy prosimy dokonywać wyłącznie na rachunek
bankowy. Inne formy należy uzgadniać z Wydawcą.

Суспільні організації, парафії та інші колективи можуть
робити замовлення потрібної кількості примірників за
окремою домовленістю про умови пересилки і опла-
ти. З усіма запитаннями про передплату для індиві-
дуальних читачів, колективні замовлення та допомогу
при розповсюдженні звертайтеся на електронну адре-
су nadbuhom@nadbuhom.pl, номер телефону (+48) 502
565 547, або пишіть листи на адресу Видавця.

Z wszystkimi pytaniami w sprawie prenumeraty indywidual-
nej, zamówień grupowych oraz pomocy w rozpowszechnia-
niu prosimy zwracać się na adres e-mail nadbuhom@nadbuhom-
pl, numer telefonu (+48) 502 565 547 lub listownie.

Український часопис Підляшшя «Над Бугом і Нарвою» Ukraińskie pismo Podlasia „Nad Buhom i Narwoju”

Виходить шість разів у рік ❖ Ukazuje się sześć razy w roku
PL ISSN 1230-2759

ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, skr. poczt. 77
nadbuhom.pl nadbuhom@nadbuhom.pl (+48) 502 565 547

Редакція: Андрій Давидюк, Юрій Гаврилук (головний редактор), Андрій
Скагеринчук, Людмила Лабович. ❖ **Redakcja:** Andrzej Dawidziuk, Jurij Haw-
ryluk (Jerzy Gawryluk – red. naczej.), Andrzej Jekaterynczuk, Ludmiła Łabowicz.

Видавець/Wydawca: Союз українців Підляшшя / Związek Ukraińców Podlasia
ul. Kryniczna 14, 17-100 Bielsk Podlaski, skr. poczt. 77

E-mail: biuro@zup.org.pl Tel. (+48) 661 566 333 WWW: zup.org.pl

**Zrealizowano dzięki dotacji Ministra Spraw Wewnętrznych
i Administracji RP ❖ Зреалізовано завдяки дотації
Міністра внутрішніх справ і адміністрації РП**

*Не всі думки висловлені на сторінках нашого часопису віддзеркалюють
погляди редакції. ❖ Nie wszystkie opinie wyrażone na łamach naszego cza-
sopisma wyrażają poglądy redakcji.*

*Не замовлених матеріалів не повертаємо. Редакція залишає за собою пра-
во редагувати, скорочувати тексти та змінювати заголовки. За зміст по-
міщених реклам та оголошень редакція не відповідає. ❖ Materiałów nie
zamówionych redakcja nie zwraca i zastrzega sobie prawo ich redagowania,
skracania oraz zmiany tytułów. Redakcja nie ponosi odpowiedzialności za treść
zamieszczonych reklam i ogłoszeń.*

Skład i druk: Andare Studio Grafiki i Reklamy, ul. Senatorska 40/91, 00-095 Warszawa.
Nakład: 1600 egz.

